

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Darbo teisės katedra**

Oksanos Juozapavičienės,
V kurso, darbo teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

Nelaimingi atsitikimai darbe. Teorija, praktika, problemos

Vadovas: as. A. Šuminas
Recenzentas: lekt. dr. J. Maculevič

Vilnius 2006

TURINYS

Ižanga.....	2
1.Nelaimingi atsitikimai darbe. Sąvoka, rūšys, reglamentavimo raida	5
2.Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas, praktika ir problemos.....	10
2.1.Institucijos, tiriančios nelaimingus atsitikimus darbe.....	10
2.2.Darbdavio ir kitų asmenų pareigos įvykus nelaimingam atsitikimui darbe.....	14
2.3.Tiriami nelaimingi atsitikimai darbe. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo reglamentavimas.....	17
3.Darbdavio atsakomybė įvykus nelaimingam atsitikimui darbe.....	39
3.1.Materialinė darbdavio atsakomybė.....	39
3.2.Administracinė darbdavio atsakomybė.....	48
3.3.Baudžiamoji darbdavio atsakomybė.....	54
Išvados.....	61
Santrauka lietuvių kalba.....	63
Santrauka anglų kalba.....	64
Literatūros sąrašas.....	65

Ižanga

Darbo aktualumas. Atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę, šalyje vyko ir tebevyksta esminė pertvarka darbuotojų saugos ir sveikatos srityje. Darbuotojų saugos ir nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo teisinės problemos – mano nuomone, vienos iš šiuo metu Lietuvoje aktualiausių ne tik darbo teisės instituto, bet ir socialinės – ekonominės politikos problemų. Lietuvoje nelaimingų atsitikimų darbe sąvoka yra pakankamai išplėtotą palyginus su kitomis valstybėmis. Dažnai tai užtikrina palankesnę darbuotojų teisių gynybą įvykus nelaimingam atsitikimui. Teisės aktuose įtvirtinti konkretūs nelaimingo atsitikimo požymiai sudaro sąlygas efektyvesniam jų tyrimo procesui, jis nėra vilkinamas. Iš kitos pusės, Didžiojoje Britanijoje paplitęs praktinis interpretavimas turi savo privalumų, nes leidžia pakankamai plačiai išanalizuoti nelaimingą atsitikimą. Pagrindinė mūsų valstybės problema - nelaimingi atsitikimai darbe įvyksta dėl saugos darbe norminių aktų reikalavimų nevykdymo, dažniausiai tokių, kuriems vykdyti reikia ne papildomų lėšų, investicijų, bet didesnio darbdavių ir darbuotojų atsakomybės jausmo. Nemažėja įmonėse nustatytos darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktų pažeidimų [87]. Tiriant nelaimingus atsitikimus dažniausiai nepakankamai išsamiai išnagrinėjamos nelaimingo atsitikimo aplinkybės, neišaiškinami saugos darbe norminių aktų reikalavimų pažeidimai. Dažniausiai apkaltinami tik patys nukentėjęsiai. Priimdami sprendimus tardytojai bei prokurorai dažnai naudojami darbo inspektorių išvados, kurios, kaip rodo analizė, ne visada būna kvalifikuotos ir teisingos. Pakanka pastebėti, kad kartais klaidingai nurodoma netgi pagrindinė nelaimingo atsitikimo priežastis; nutarimų nekelti ar nutraukti baudžiamąsias bylas motyvai bei teiginiai neatitinka nelaimingo atsitikimo tyrimo medžiagos faktinių duomenų.

Šiai dienai nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo problematika buvo mažai nagrinėta - nebuvo publikuota straipsnių, susijusių su nelaimingų atsitikimo tyrimo problemomis, nėra rašoma disertacinių darbų, šios problemos nėra viešai skelbiamos. Ištyrus pagrindines nelaimingų atsitikimų problemas – galima būtų sumažinti nelaimingų atsitikimų statistiką bei pagerinti darbuotojų darbo saugos ir sveikatos padėtį.

Darbo tikslas. Tikslas – kompleksiškai išnagrinėti nelaimingų atsitikimų darbe teorinius pagrindus, išanalizuoti teisės normų turinį, nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo praktinius pavyzdžius, išnagrinėti nelaimingų atsitikimų darbe norminių aktų praktinį įgyvendinimą, pateikti reglamentavimo problemas bei rekomendacijas, kad būtų galima patobulinti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo teisės normas. Lyginamas teorinis

Latvijos ir Didžiosios Britanijos teisės normų, reglamentuojančių nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą, materialinę, administracinę ir baudžiamąją atsakomybę, reglamentavimas.

Darbo uždaviniai:

- išanalizuoti Lietuvos, Latvijos ir Didžiosios Britanijos darbo saugos teisinę bazę;
- kompleksiškai išanalizuoti nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą Lietuvoje, Latvijoje ir Didžiojoje Britanijoje;
- išnagrinėti darbdavio materialinės, administracinės ir baudžiamosios atsakomybės problemas, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, palyginti materialinės, administracinės ir baudžiamosios atsakomybės reglamentavimą Lietuvoje, Latvijoje ir Didžiojoje Britanijoje.

Darbo objektas. Visuomeniniai santykiai, susiklostantys darbo saugos srityje.

Tyrimo metodai. Rašant darbą buvo taikomi sisteminės analizės, dokumentų analizės, loginis, istorinis, teologinis, lyginamasis ir kt. metodai.

Darbo originalumas. Nors Lietuvos teisinė bazė yra užtektinai išvystyta, bet dėl praktikos stokos daugeliu atveju, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe darbuotojas negali įgyvendinti visų savo teisių t.y. neturi galimybės gauti socialinių draudimų išmokų, jam atsitikęs nelaimingas atsitikimas dažnai pripažįstamas nesusijusiu su darbu. Nei tarpukario Lietuvoje, nei nuo 1990 metų atkūrus nepriklausomybę nelaimingų atsitikimų darbe teisinė pusė mokslinėje literatūroje nebuvo plačiai tyrinėta ir nagrinėjama. Kompleksiško tyrimo šia tematika nepavyko aptikti ne tik Lietuvos, bet ir kitų valstybių teisinėje literatūroje.

Svarbiausi šaltiniai. Galima paminėti sekančius svarbiausius Lietuvos ir užsienio valstybių mokslininkus, kurie nagrinėjo nelaimingų atsitikimų darbe temą: J.Tartilas „Darbuotojų saugos ir sveikatos teisinis reglamentavimas“, A.Dambrauskas, V.Nekrašas, I.Nekrošius, V.Tiažkijus, R.Petravičius, G.Bužinskas šią temą išdėstė „Darbo teisė“ vadovėliuose, o taip pat I.T.Smith, G.H.Tomas, Deakin S. Johnston A. ir kiti. Materialinės atsakomybės tema šie mokslininkai nagrinėjo ir parašė šiuos straipsnius: V.Nekrašas „Darbininkų ir tarnautojų materialinės atsakomybė“, „Materialinės atsakomybės subjektai“, R.Macijauskienė „Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje“, T.Bagdanskis „Darbdavio materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje“. Rašydama šį darbą naudojausi šiais pagrindiniais norminiais teisės aktais: Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymu, Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymu, 2004 m. rugsėjo 2d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai“, Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004 m. spalio 18 d. įsakymu Nr. 1-285 „Dėl nelaimingų atsitikimų tyrimo

dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodinių nurodymų tvirtinimo“. Nagrinėdama darbdavio atsakomybės problemas rėmiausi Darbo kodeksu, Civiliniu kodeksu, Baudžiamuoju kodeksu, Administracinių teisės pažeidimų kodeksu, šių kodeksų komentarais, Lietuvos aukščiausiojo teismo nutartimis. Didelė dalis medžiagos surinkta iš interneto.

1. Nelaimingi atsitikimai darbe. Sąvoka, rūšys, reglamentavimo raida

Lietuvos Respublikos Seimas 1993 m. spalio 7 d. priėmė pirmąjį Žmonių saugos darbe įstatymą, kuriame apibrėžė pirmąją nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką: „nelaimingas atsitikimas - ūmus darbuotojo sveikatos pakenkimas dėl trumpalaikio darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio poveikio, kai darbuotojas netenka darbingumo nors vienai dienai” [14, 1 str. 13 d.]. Kaip pastebime, nelaimingo atsitikimo sąvoka bendra, t.y. nėra pabrėžta, jog tai nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka.

1999 m. gruodžio 23 d. priimtame Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme buvo pateikta tokia nelaimingų atsitikimų darbe sąvoka: „nustatyta tvarka įregistruotas ūmus darbuotojo sveikatos pakenkimas dėl darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio (veiksnių) trumpalaikio poveikio, kai darbuotojas netenka dalies ar viso darbingumo arba dėl to miršta”. Kaip matome, abiejų įstatymų nelaimingo atsitikimo darbe sąvokos nesutampa. Todėl 2000 m. spalio 17 d. buvo priimtas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymas, kuriuo patvirtinta nauja nelaimingų atsitikimų darbe sąvoka - „nelaimingas atsitikimas darbe – tai įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe” [102].

Priimant Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymą Lietuvos Respublikos Seimo Teisės departamentas dėl šios sąvokos pasisakė, jog pagal siūlomą formuluotę, nelaimingu atsitikimu darbe laikomas įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku. Teisės departamentas siūlė atkreipti dėmesį į tai, kad pagal Žmonių saugos darbe įstatymo 51 straipsnio 4 dalį, pertrauka pailsėti ir pavalgyti neįskaitoma į darbo laiką. Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 6 straipsnyje nustatyta, kad draudiminiais įvykiais pripažįstami ir nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę pertraukos pailsėti ir pavalgyti (pietų pertraukos) metu bei vykstant į darbą ar iš darbo, atliekant teisės aktų nustatytas pareigas ar darbdavio pavedimu ir t.t.. Todėl buvo siūloma patikslinti nelaimingo atsitikimo darbe sąvoką, nes priėmus siūlomą redakciją, Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo ir Žmonių saugos darbe įstatymo nuostatos tarpusavyje nesiderintų. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymo projekte buvo siūloma patikslinti sąvokos „nelaimingas atsitikimas

darbe” apibrėžimą, jį suderinant su siūlomu analogiškos sąvokos apibrėžimu kartu teikiamame Žmonių saugos darbe įstatymo 1, 75, 78 straipsnių pakeitimo ir 76, 79 straipsnio 2 dalies pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekte [103].

2000 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Seimas patvirtino naują Žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymą, kuriame nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka apibrėžta jau kaip „įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe” [9].

2001 m. birželio 27 d. buvo priimtas Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3, 6, 24 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas. Šio įstatymo 1 straipsnyje nurodyta papildyti 3 straipsnį nauja 2 dalimi, kuri nustatė, jog „nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą ar iš darbo – įvykis, įvykęs darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbuotojo darbovietės ir:

- 1) gyvenamosios vietos;
- 2) ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis;
- 3) vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu” [6].

Vadovaujantis aukščiau minėtu nelaimingo atsitikimo darbe sąvokos papildymu Lietuvoje nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka apima ir nelaimingus atsitikimus pakeliui į darbą ar iš darbo.

Latvijos Darbuotojų saugos įstatyme bei Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėse nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka nėra pateikta, kaip tai yra Lietuvos teisės aktuose. Latvijoje nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka apibrėžta Privalomojo socialinio draudimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų įstatyme. Taigi „nelaimingas atsitikimas darbe – tai nukentėjusiojo asmens sveikatos sužalojimas arba nukentėjusiojo mirtis, jeigu tai sukėlė įvykęs ypatingas nelaimingas atsitikimas, kuris atsitiko darbo metu (per vieną darbo dieną arba vienos pamainos metu) atliekant darbinę užduotį (pareigas), o taip pat siekiant apsaugoti kitus asmenis ar nuosavybę ir siekiant užkirsti kelią gresiančiam nelaimingam atsitikimui” [31, 32].

Latvijoje draudiminis nelaimingas atsitikimas apibrėžiamas kaip nelaimingo atsitikimo faktas, kurio tikrumą patvirtina atitinkami dokumentai, kuris atsitinka darbe arba pakeliui į darbą ar iš darbo transporto priemone, kuri priklauso darbdaviui, dalinis ar visiškas darbingumo praradimas, arba nukentėjusiojo mirtis [32]. Latvijoje nelaimingo

atsitikimo apimtis daug siauresnė. Darbuotojas vykstantis į darbą savo transporto priemone nepatenka į Latvijos Privalomojo socialinio draudimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų įstatymo taikymo sritį, todėl, mano nuomone, šiuo atžvilgiu Lietuvoje darbuotojų saugos ir sveikatos teisės labiau apgintos.

Didžiojoje Britanijoje nelaimingų atsitikimų darbe skirstymas į susijusius su darbu ir nesusijusius – vienas iš problemiškesnių. Tai sudaro didžiulę bylinėjimosi bylų disproporciją, paėmus kartu ir dabartinę valstybės schemą ir ankstesnę darbdavių kompensavimo schemą. Didžiojoje Britanijoje, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojui, kuris tuo metu važiavo į darbą darbdaviui priklausančia transporto priemone (ne viešu transportu) yra priskiriamas prie draudiminių įvykių, netgi tuo atveju jeigu darbuotojas nėra oficialiai įpareigotas naudotis šia transporto priemone [63, 834 - 839 psl.]. Tačiau tie atvejai, kai darbuotojas susižaloja važiuodamas kitomis transporto priemonėmis – problemos sprendžiamos bendrosios teisės nuostatų pagalba. Nelaimingi atsitikimai, kurie įvyko tuo metu, kai darbuotojas darbdavio įmonėje bandė išgelbėti ar apsaugoti žmones arba išvengti rimto nelaimingo atsitikimo ar nuosavybės praradimo gali būti traktuojami kaip susiję su darbu ir kaip nesusiję su darbu. Jeigu darbuotojas susižeidė darydamas ką nors tokio, kas nesusiję su jo atliekamomis pareigomis, nelaimingas atsitikimas skirstomas į susijusius su darbu ir nesusijusius, jeigu pirma – manoma, kad nukentėjęsysis nepažeidė įstatymo, ir antra – „neteisėtas” aktas, kuriuo vadovavosi nukentėjęsysis atlikdamas darbą darbdavio naudai. Taigi įrodžius sąsajas „neteisėto” akto ir darbo, kurį darbuotojas privalo atlikti – nelaimingas atsitikimas darbe gali būti pripažįstamas draudiminiu [63; 838 psl.].

Lietuvoje, nelaimingi atsitikimai darbe gali būti klasifikuojami ne tik pagal ryšį su darbu, bet ir pagal pasekmes - lengvi, sunkūs ir mirtini nelaimingi atsitikimai darbe [59, 22 - 25 psl.; 60, 145 psl.].

Lengvas nelaimingas atsitikimas darbe - tai įvykis, kurio metu darbuotojas patiria gyvybei nepavojingą kūno sužalojimą arba sveikatos sutrikimą ir dėl to netenka darbingumo nors vienai dienai, tačiau nepriskiriamas prie sunkių. Po tam tikro laikotarpio nukentėjęs pasveiksta be liekamųjų pasekmių [2, 42 str. 1 d. 1 p.; 49]. Sunkus nelaimingas atsitikimas darbe - įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ir (ar) gyvybei pavojingą traumą. [2, 42 str. 1 d. 2 p]. Šiai grupei priskirtini ir sužalojimai, kai, nesuteikus medicinos pagalbos, jie baigiasi mirtimi. 2001 m. liepos 18 d. LR Sveikatos apsaugos ministro įsakymu Nr. 397 „Dėl sunkių traumų kvalifikacinių požymių” buvo patvirtinti sunkių traumų kvalifikaciniai požymiai. [2, 42 str. 1 d. 2 p.; 21; 49]. Mirtinas

nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis, dėl kurio darbuotojas patiria sveikatai ir (ar) gyvybei pavojingą traumą ir dėl jos iš karto ar po kurio laiko miršta [2, 42 str. 1 d. 3 p.].

Šioje klasifikacijoje svarbiausios nelaimingo atsitikimo pasekmės. Kaip pavyzdį, jog įvyko sunkus nelaimingas atsitikimas, pateiksiu 2004 m. gegužės 12 dieną Telšių bendrovėje „Minija“ įvykusį nelaimingą atsitikimą darbe. Statybos darbininkas P.U. gavo nurodymus užkalti polietileno plėvele pastato lango angą. Užduotis turėjo būti atlikta pasilypėjus ant iš lentų sukaltų paklotų, kuriuos darbuotojai turėjo pasidėti ant pastogės banguoto šiferio dangos. Ant šios dangos buvo užmestos kelios trumpos lentos, ant kurių P.U. užmynė ir, lūžus šiferio stogo dangai, iš 4,6 m. aukščio nukrito ant betoninių pastogės grindų ir patyrė galvos ir kairės kojos sunkias traumas. [57, 17 psl.] Tokio pobūdžio nelaimingi atsitikimai priskiriami prie sunkių nelaimingų atsitikimų.

Kaip pavyzdį taip pat pateiksiu nelaimingo atsitikimo darbe, sukėlusio darbuotojo mirtį, atvejį. 2004-05-07 Šiaulių UAB „Jupojos statybinės medžiagos“ įmonėje šaltkalvis V.T. rekonstruojamame pastate valė pjuvenas ir tęsė lubų ardymo darbus. Valant pjuvenas tarp pirmos ir antros sijų tarpo, likusios lentos nuo V.T. ir pjuvenų svorio lingavo. Staiga lentos skilo, dalis išsinėrė iš vinių ir automobilių šaltkalvis kartu su lentomis ir pjuvenomis nukrito iš 3,4 m. aukščio ir nuo patirtų sužalojimų mirė [57, 17 psl.].

Nelaimingus atsitikimus darbe galima klasifikuoti pagal nukentėjusiųjų skaičių. Nelaimingi atsitikimai darbe klasifikuojami į pavienius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria vienas darbuotojas (aukščiau pateikiau nelaimingų atsitikimų darbe pavyzdžius, kai nelaimingą atsitikimą patirdavo vienas asmuo) ir grupinius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria daugiau negu vienas darbuotojas [2, 42 str. 2 d.; 49]. Grupinio nelaimingo atsitikimo atvejo pavyzdys galėtų būti 2006-03-21 Kaune AB „Karigė“ įvykęs grupinis nelaimingas atsitikimas dėl pastato avarijos, kurios metu 3 darbuotojai buvo mirtinai sužaloti, 3 asmenys patyrė lengvus sužalojimus ir vienas asmuo dingo be žinios [105]. Nelaimingi atsitikimai darbe pagal ryšį su darbu gali būti klasifikuojami į nelaimingus atsitikimus darbe, susijusius su darbu ir nelaimingus atsitikimus darbe, nesusijusius su darbu. Pirmai grupei priklauso įvykis, kurį ištyrus nustatoma, kad jis įvyko atliekant darbo sutartimi sulgytą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vykstant į darbą ar iš darbo. Tokios rūšies pavyzdys galėtų būti 2004-04-29 įvykęs nelaimingas atsitikimas UAB „Kitron“ darbuotojai D.N., kuri iš darbovietės vyko į namus maršrutiniu autobusu, išlipo iš autobuso ir einant nereguliuojama pėsčiųjų perėja buvo parblokšta ir sužalota automobilio [113]. Prie nelaimingų atsitikimų, nesusijusių su darbu priskiriami įvykiai,

kuriuos ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis patyrė traumą ar mirė norėdamas nusizudyti ar susižaloti; kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu; kai darė nusikalstamą veiką; kai savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais). [2, 42 str. 3 d.; 60, 145 psl.]. Šios rūšies nelaimingo atsitikimo pavyzdys galėtų būti 2005-05-10 Lukšių žemės ūkio bendrovėje įvykęs nelaimingas atsitikimas. Žemės ūkio bendrovei priklausančiame fermos pastate buvo rastas pasikabinęs kilpoje R.M. Nustatyta, jog įvykis nesusijęs su darbu, kadangi bendrovės sargas R.M. pasikorė [107].

Latvijos teisės aktų, reglamentuojančių nelaimingus atsitikimus darbe, analizė leidžia manyti, jog Latvijoje nelaimingi atsitikimai darbe, kaip ir Lietuvoje, taip pat skirstomi į lengvus, sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus. Sunkių nelaimingų atsitikimų darbe sąrašas išvardintas Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėse [34].

Didžiojoje Britanijoje nelaimingi atsitikimai darbe skirstomi į nelaimingus atsitikimus, nesukėlusius darbuotojo mirties ir nelaimingus atsitikimus, sukėlusius darbuotojo mirtį. Sveikatos ir Saugos darbdaviams skirtuose patarimuose aiškiai yra nurodytos skirtingos incidento tyrimo procedūros, kai nelaimingas atsitikimas sukelia darbuotojo mirtį ir kai nelaimingas atsitikimas tik sužaloja asmenį [74].

Apibendrinant šią dalį galiu teigti, jog išnagrinėjus Lietuvoje ir Latvijoje nustatytas nelaimingo atsitikimo darbe sąvokas, Lietuvos nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka daug platesnė, ir daug plačiau gina darbuotojų teises saugos ir sveikatos srityje. Nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka pakeliui į darbą ar iš darbo – nepriklausomai kokiu transportu yra važiuojama – užtikrina, jog darbuotojų teisės įvykus nelaimingam atsitikimui bus apgintos vienodai, kaip ir įvykus nelaimingam atsitikimui darbo vietoje. Todėl manau, jog Latvijos Privalomojo socialinio draudimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių susirgimų įstatyme numatyta nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka per siaura.

Išanalizavus Didžiosios Britanijos teisės sistemoje įtvirtintą nelaimingų atsitikimų darbe skirstymą į susijusius su darbu ir nesusijusius su darbu, manau, jog toks skirstymas iš ties problematiškas, ypač jei šio fakto pagrindimas yra įrodytinas, priežastigumo įrodymas iš ties sudėtingas. Lietuvos darbuotojų socialinės teisės šiuo atžvilgiu taip pat geriau ginamos, kadangi konkretūs apibrėžimai yra nurodyti įstatymuose, iškilus gičui – teismas remiasi teisės aktų nuostatomis. Kai įstatyme yra konkrečiai nurodyti nelaimingo atsitikimo požymiai, belieka juos įrodyti, interpretavimui nelieka vietos.

2. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas, praktika ir problemos

Nelaimingų atsitikimų tyrimą reglamentuoja Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 748 patvirtinti „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai“ (toliau – Nuostatai) [17]. Vadovaujantis jais, tiriami nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę asmenims, dirbantiems pagal darbo sutartį, įgijusiems įstatymo nustatytą valstybės tarnautojo statusą ir dirbantiems valstybės, savivaldybės institucijose ar įstaigose, bei kitiems asmenims, draudžiamiems Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nustatyta tvarka. Taip pat šią tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas [2].

Latvijoje pagrindinės ir bendrosios nelaimingų atsitikimų tyrimo nuostatos nustatytos Darbo įstatyme [32], Darbų saugos įstatyme [30], kurios smulkiau ir konkrečiau reglamentuotos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėse (toliau – Taisyklės) [34].

Didžiosios Britanijos sveikatos ir saugos standartai pasiekti lanksčia reguliuojamąja sistema, kuri įtvirtinta 1974 Sveikatos ir Saugos Akte (toliau – Aktas) [36]. Kai tik šis Aktas įsigaliojo Sveikatos ir saugos komisija turėjo atlikti progresyvią teisės aktų reformą, pakeisti įsisenėjusius teisės aktus naujais. Didžiosios Britanijos sistemoje dažnai naudojami patarimai (Guidance) [35].

2.1. Institucijos, tiriančios nelaimingus atsitikimus darbe

Kiekviena valstybė turi savo saugos ir sveikatos prioritetus, tradicijas ir institucijas – taigi nėra vieno sprendimo visiems atvejams visais laikais ir visomis aplinkybėmis. Tačiau, bendradarbiavimo susitarimai, abipusių kontaktų puoselėjimas su kaimyninėmis valstybėmis ir šių valstybių institucijomis yra abipusiškai naudingas, dalinamasi panašiomis problemomis, informacija ir gera praktika.

Lietuvoje [Socialinės apsaugos ir darbo ministerija](#) pagal savo kompetenciją įgyvendina valstybės politiką darbuotojų saugos ir sveikatos srityje (kartu su [Sveikatos apsaugos ministerija](#)), vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, Vyriausybės nutarimais ir kitais teisės aktais. Socialinės apsaugos ir darbo ministras (vienas arba kartu su kitu ar kitais ministrais) tvirtina atitinkamus darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktus, nustatydamas jų įsigaliojimo ir taikymo tvarką, atstovauja

valstybės interesus darbuotojų saugos ir sveikatos srityje kitose šalyse ir tarptautinėse organizacijose [87].

Valstybinė darbo inspekcija (toliau - VDI) yra valstybinė kontrolės įstaiga, veikianti prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. VDI vykdo teisės aktų, reglamentuojančių saugą ir sveikatą darbe bei darbo santykius, pažeidimų prevenciją įmonėse; kontroliuoja kaip laikomasi šių teisės aktų ir konsultuoja darbuotojus bei darbdavius. Pagrindinė VDI misija - darbuotojų gyvybės, sveikatos ir darbingumo išsaugojimas bei darbuotojų garantijų užtikrinimo darbo santykiuose pažeidimų prevencija.

VDI uždavinius, funkcijas, struktūrą, inspektorių teises, pareigas, atsakomybę, inspektavimų ir darbo tvarką nustato [Valstybinės darbo inspekcijos įstatymas](#), [Valstybinės darbo inspekcijos nuostatai](#), [Valstybinės darbo inspekcijos darbo reglamentas](#).

Vykdydami pareigas inspektoriai turi teisę teikti darbdaviui atstovaujančiam asmeniui ar darbdavio įgaliotam asmeniui nustatytos formos reikalavimą ir įpareigoti pašalinti teisės aktų pažeidimus nurodytais terminais; uždrausti naudoti neatitinkančią darbuotojų saugos ir sveikatos reikalavimų darbo ar asmeninės apsaugos priemonę; reikalauti sustabdyti darbus, kurie kelia pavojų darbuotojų saugai ir sveikatai; surašyti darbdaviui atstovaujančiam asmeniui ar darbdavio įgaliotam asmeniui administracinio teisės pažeidimo protokolą; nagrinėti administracinio teisės pažeidimo bylą ir priimti nutarimą skirti baudą (iki 5 000 Lt, atsižvelgiant į inspektoriaus rangą). Tačiau tik teismai nagrinėja bylas ir skiria baudas dėl kliudymo VDI pareigūnams atlikti jiems pavestas pareigas arba dėl jų reikalavimų nevykdymo.

Darbo inspektoriai tikrina, ar įmonėse, įstaigose ir organizacijose darbdaviai identifikuoja pavojus ir atlieka rizikos tyrimus bei jos vertinimą, tiria nelaimingus atsitikimus darbe, analizuoja ir teikia siūlymus dėl jų priežasčių pašalinimo bei darbuotojų saugos ir sveikatos būklės šalyje gerinimo, tiria sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe aplinkybes ir priežastis. Sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų darbe atvejais VDI inspektorius nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo medžiagą perduoda teisėsaugos institucijai. Tikrina, ar laikomasi nustatytos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo tvarkos, ar darbdaviai diegia prevencines priemones, kad būtų išvengta nelaimingų atsitikimų, registruoja sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe, analizuoja darbo įstatymų, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų taikymo

praktiką, teikia siūlymus pakeisti galiojančius įstatymus ar kitus norminius teisės aktus ir kt. [4, 19, 24].

Įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos darbe tarnybos vykdo gamybinio traumatizmo ir profesinių ligų profilaktiką, saugos ir sveikatos darbe priežiūrą bei kontrolę, konsultuoja darbuotojus saugos ir sveikatos klausimais vadovaudamosi [pavyzdiniais įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų pavyzdiniais nuostatais](#) [20]. Įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos darbe komitetai analizuoja ir vertina darbdavio, įmonės padalinių, tarnybų veiklą saugos ir sveikatos klausimais, rengia saugos ir sveikatos darbe gerinimo priemones, pasiūlymus kolektyvinėms sutartims, nagrinėja nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų priežastis bei aplinkybes, vadovaudamiesi [įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos komiteto bendraisiais nuostatais](#).

Lietuvos Respublikos saugos ir sveikatos komisija derina valstybės, darbuotojų ir darbdavių interesus saugos ir sveikatos srityje trišaliu socialinių partnerių bendradarbiavimo principu. Trišalių institucijų sistemą Lietuvoje sudaro visa grupė trišalių struktūrų, kurių dauguma yra specializuotos. Didžioji dalis šių institucijų veikia nacionaliniu lygiu, o kai kurios - regioniniu. [Nuo 1995 metų veikia Lietuvos Respublikos Trišalė taryba](#) (toliau - Trišalė taryba), kuri nacionaliniu lygiu svarsto aktualiausius darbo, socialinius ir su jais susijusius ekonominius klausimus [4; 19; 24; 87].

Šiuo metu Latvijoje pagrindinį vaidmenį profesinės saugos ir sveikatos apsaugos sistemoje vaidina Socialinio aprūpinimo ministerija (toliau – Ministerija), kuri atsakinga už darbo apsaugos sistemos ir politikos vystymąsi, planavimą, koordinavimą ir Valstybinė darbo inspekcija prie Ministerijos (toliau – Inspekcija), kuri yra pagrindinė priežiūros ir kontrolės darbo apsaugos srityje institucija. Darbo Departamentas Ministerijoje yra tiesiogiai atsakingas už darbuotojų saugos politikos plėtojimą ir įgyvendinimą šalyje. Tiek Ministerijos, tiek Valstybinės darbo inspekcijos funkcijos bei uždaviniai darbuotojų saugos ir sveikatos bei nelaimingų atsitikimų srityje yra tokie patys kaip ir Lietuvoje. Inspekcija nelaimingų atsitikimų tyrimo srityje bendradarbiauja su Valstybine Socialinio draudimo agentūra (toliau - SSIA) dėl nelaimingų atsitikimų darbe registravimo. Latvijoje taip pat veikia Nacionalinė Trišalė bendradarbiavimo taryba (toliau - NTCC) ir Trišalė bendradarbiavimo papildoma taryba darbuotojų reikalams (toliau - TCSLA). Pagrindinė NTCC užduotis užtikrinti ir palaikyti bendradarbiavimą tarp vyriausybės, darbuotojų ir darbdavių organizacijų nacionaliniu lygiu, tikslas yra užtikrinti koordinuotą socialinio, ekonominio vystymosi sprendimo priėmimą, kuris atitiktų ir vyriausybės ir viešuosius interesus. TCSLA užtikrina ir skatina bendradarbiavimą tarp Vyriausybės, darbuotojų organizacijų ir jų asociacijų bei

darbdavių organizacijų, jų dalyvavimą gerinant darbuotojų apsaugos ir gamybos santykių reguliavimo sritis [29, 84].

Didžiojoje Britanijoje darbuotojų saugos ir sveikatos reguliavimas priskirtas Sveikatos ir Saugos Komisijai (HSC, toliau - Komisija) ir Sveikatos ir Saugos Administratoriui (HSE, toliau - Administratorius). Komisijos statutinė atsakomybė įtvirtinta 1974 Sveikatos ir Saugos Akte (toliau – Aktas), kuriame numatyta, jog Komisija teikia darbo ir saugos pasiūlymų teikimą. Komisija priimdama pasiūlymus konsultuojasi su Administratoriumi, kuris atlieka įvairiausius tyrimus ir programas. Sveikatos ir saugos standartai Didžiojoje Britanijoje pasiekti lanksčia reguliuojamąja sistema, kuri įtvirtinta 1974 m. Akte, ir yra konkretizuota 1999 m. Sveikatos ir saugos vadybos darbe taisyklėse.

Komisija – tai institucija susidedanti maždaug iš 10 žmonių, kurią patvirtina Valstybės transporto sekretoriatas, Vietinės ir Regioninės valdžios institucijos kartu su darbdavius atstovaujančiomis organizacijomis, darbuotojai, vietinės institucijos ir kiti. Komisijos pirminė funkcija yra užtikrinti darbuotojų sveikatą, saugą ir gerovę, taip pat ir visuomenės, siūlant įstatymų ir standartų naujus pakeitimus ir t.t. Komisijos pareiga išlaikyti Darbo Medicininę Patariamąją Įstaigą (EMAS), kuri teikia patarimus iškilus klausimams dėl darbo saugos ir sveikatos.

Administratorius – tai institucija, susidedanti iš trijų žmonių, kuriuos patvirtina Komisija, Valstybinio transporto sekretariatui, Vietinei ir Regioninei valdžiai sutikus. Administratorius pataria ir padeda Komisijai atlikti jos funkcijas. Administratoriaus struktūroje dirba daugiau kaip 400 darbuotojų, įskaitant inspektorius, politikos patarėjus, technologus, mokslininkus ir medikus – ekspertus. Akto ir kitų susijusių įstatymų priežiūra priskirta Administratoriui arba jo regioniniams skyriams. Inspektorių pagrindinė užduotis yra prižiūrėti kaip vykdomi saugą ir sveikatą reguliuojantys teisės aktai ir užtikrinti, kad laikomasi gerų standartų, užtikrinančių darbuotojų apsaugą. Inspektoriams suteiktos tam tikros statutinės teisės: įeiti į įmonės patalpas, be jokio paklausimo, kalbėtis su darbuotojais ir jų atstovais, fotografuoti ir imti pavyzdžius. Jeigu inspektoriai nėra patenkinti darbų saugos ir sveikatos apsaugos lygiu jie turi teisę patarti arba įspėti; teikti pagerinimo arba uždraudimo pastabas; iškelti kaltinimo bylą; mirtino nelaimingo atsitikimo atveju tyrimas perduodamas policijai; neoficialiai tiria nelaimingus atsitikimus ir įvykius, tam kad pasisemti patirties arba paruošti teisės aktų pasiūlymus [74].

Apibendrinant šią dalį manau, jog tiek Lietuvos, tiek Latvijos darbų saugos ir sveikatos, nelaimingų atsitikimų tyrimo sistema, yra pakankamai išvystyta. Lietuvos ir Latvijos darbuotojų saugos institucijų sistemos privalumas būtų - konkretus funkcijų,

susijusių su nelaimingų atsitikimų tyrimu priskyrimas valstybinėms institucijoms, kurios įstatymų įgalios griežtai, konkrečiai, reglamentuoti tirti nelaimingus atsitikimus darbe. Didžiojoje Britanijoje nelaimingų atsitikimų tyrimas yra priskirtas pačiam darbdaviui. Manau, kad siekiant užtikrinti darbuotojo sveikatos ir socialinės gerovės apsaugą būtinas valstybinių institucijų dalyvavimas.

2.2. Darbdavio ir kitų asmenų pareigos įvykus nelaimingam atsitikimui darbe.

Lietuvos Darbų saugos įstatyme numatyta, jog darbdavio pareiga yra sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais. Darbuotojų saugos ir sveikatos priemonės finansuojamos darbdavio lėšomis [2, 11 str. 1 d.; 5, 260 str. 2 d.; 59, 10-11 p.].

Vadovaujantis Darbų saugos ir sveikatos įstatymu, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ne tiek darbdavys, kiek kiti asmenys dalyvavę įvykyje turi pareigų. Svarbiausia, jog asmuo, nukentėjęs dėl nelaimingo atsitikimo darbe (jeigu jis pajėgia), ar asmuo, kuris matė įvykį arba jo padarinius, kuo skubiau apie nelaimingą atsitikimą darbe praneštų padalinio vadovui arba įmonės vadovui ir įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai. Jeigu asmuo, matęs nelaimingą atsitikimą darbe arba jo padarinius, moka teikti pirmąją medicininę pagalbą, jis privalo nedelsdamas suteikti nukentėjusiajam pirmąją medicinos pagalbą [49, 16 psl.].

Vadovaujantis Latvijos Taisyklėmis, jeigu įvyksta nelaimingas atsitikimas, darbuotojas arba įvykio liudininkas privalo nedelsiant informuoti darbdavį, darbų prižiūrėtoją arba darbų saugos specialistą [34]. Kiti darbuotojai, kurie pagal Darbų saugos įstatymą nėra darbuotojai, bet įstatymo įgalinti imtis priemonių įvykus nelaimingam atsitikimui, privalo apie tai informuoti Inspekciją.

Didžiosios Britanijos 1995 m. patarimai darbuotojams, įvykus nelaimingam atsitikimui, nurodo, kas privalo pranešti apie įvykį [35]. Kai įvyksta mirtinas nelaimingas atsitikimas, atsitikimas sukėlęs didelius sužalojimus, darbuotojo nebūna 3 dienas darbe dėl nelaimingo atsitikimo, o sužalotas asmuo yra darbuotojas, darbdavys yra atsakingas už pranešimą apie nelaimingą atsitikimą. Jeigu sužalojamas pats save įdarbinęs asmuo įmonės pastate, kuris kieno nors prižiūrimas – praneša asmuo, kuris prižiūri pastatą. Jeigu įvyksta nelaimingas atsitikimas darbe, sukėlęs didelius sužalojimus arba darbuotojo nėra 3 dienas darbe dėl nelaimingo atsitikimo, o sužalojamas asmuo, kuris pats save įdarbina ir savo pačio įmonės pastate – apie įvykį pranešą pats asmuo arba koks nors asmuo, kuris jam dirba. Jeigu įvyksta mirtinas nelaimingas atsitikimas arba kitas nelaimingas

atsitikimas, sužalojamas asmuo ne darbe – tai praneša asmuo, kuris prižiūri pastatą. Jeigu iškyla grėsmė įvykti nelaimingam atsitikimui, apie tai praneša asmuo, kuris prižiūri pastatą [67].

Lietuvoje įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo pradėjęs naujam darbuotojui darbą įmonėje turi informuoti darbuotoją darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais įvadinio ar pirminio instruktavimo darbo vietoje metu apie jo pareigą nedelsiant pranešti apie kiekvieną nelaimingą atsitikimą, įvykusį darbe, pakeliui į darbą ar iš darbo [17, 17 p.].

Įmonės vadovas, kiti darbdavio įgalioti asmenys privalo nedelsdami užtikrinti pirmosios medicinos ir kitokios pagalbos suteikimą, jeigu nelaimingas atsitikimas sunkus ir nukentėjusiajam reikalinga skubi medikų pagalba, nugabenti nukentėjusį į gydymo įstaigą, o vėliau organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą [17, 18 p.]. Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe padalinio vadovas privalo nedelsdamas pranešti įmonės vadovui, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai, darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai, įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos komitetui [17, 19 p.]. Latvijos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėse nustatyti tokie patys reikalavimai [34].

Tiriant nelaimingus atsitikimus darbe nelaimingų atsitikimų darbe akte pažymima ar vadovas ir kiti asmenys nedelsiant užtikrino medicinos ir kitokios pagalbos suteikimą nukentėjusiajam. Išnagrinėjus keletą nelaimingų atsitikimų darbe bylų galima teigti, jog tiek darbuotojai matę nelaimingą atsitikimą, tiek darbo vadovai nedelsiant suteikia pirmąją medicininę pagalbą ir reikalui esant iškviečia greitąją pagalbą. Tarkim 2005-10-29 akte N-1 tiriant nelaimingo atsitikimo aplinkybes nustatyta, kad darbuotojas D.B. suteikė nukentėjusiajam pirmąją medicininę pagalbą [111]; 2005-11-24 akte N-1 tiriant nelaimingo atsitikimo aplinkybes nustatyta, jog J.V. po susižalojimo grįžęs į persirengimo patalpas pasijuto blogai, pranešė statybos vadovui, pastarasis iškvietė greitąją pagalbą, kuri J.V. nuvežė į ligoninę [112].

Įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo apie sunkius nelaimingus atsitikimus darbe, vadovaudamasis sunkių traumų klasifikaciniais požymiais, patvirtintais sveikatos apsaugos ministro 2001 m. liepos 18 d. įsakymu Nr. 397 [21], ir apie nelaimingus atsitikimus darbe, dėl kurių nukentėjęs asmuo mirė (nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusius ne įmonės teritorijoje dėl geležinkelio, vandens, oro transporto, automobilių, traktorių ar kitų savaeigių mašinų eismo saugumo taisyklių <...>), taip pat apie tai, kad asmuo mirė darbe dėl ligos, nesusijusios su darbu, privalo nedelsdamas telefonu, elektroniniu paštu, faksu arba kitomis ryšio priemonėmis pranešti atitinkamos

apylinkės prokuratūrai, Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniam skyriui, nukentėjusiojo šeimai ar jo atstovui [17, 20 p.].

Lietuvoje, jeigu asmens sveikatos priežiūros įstaiga Nuostatuose nustatyta tvarka dar nepranešė apie asmens sužalojimo sunkumą, įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo privalo sužinoti asmens sveikatos priežiūros įstaigoje, ar nukentėjusiojo sužalojimas priskirtinas prie sunkių, ir apie tai pranešti aukščiau nurodyta tvarka [17, 21 p.].

Jeigu nelaimingas atsitikimas susijęs su statinių avarijomis – įmonės vadovas ar darbdavio įgaliotas asmuo atitinkamai praneša apskrities viršininko administracijai, jeigu susijęs su pavojingų objektų, kitų objektų ar įrenginių avarijomis, gaisrais, sprogimais – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos, jeigu su avarijomis vežant pavojingus krovinius – Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos ir Valstybinei kelių transporto inspekcijai prie Susisiekimo ministerijos, jeigu branduolinės energetikos objektų veiklos sutrikimais – Valstybinei atominės energetikos saugos inspekcijai, jeigu su energijos tiekimu (elektros, šilumos, dujų, naftos ir jos produktų gamyba, perdavimu, paskirstymu) – Valstybinei energetikos inspekcijai prie Ūkio ministerijos [17, 22 p.].

Didžiojoje Britanijoje darbdavys įvykus nelaimingam atsitikimui privalo apie šį atsitikimą pranešti Nelaimingų atsitikimų pranešimų centrui. Įvykus mirtinam nelaimingam atsitikimui arba sunkiam nukentėjusiojo sužalojimui darbdavys nedelsiant privalo susisiekti su Sveikatos ir saugos administratoriumi (toliau – HSE (Health and safety enforcement)) ir apie šiuos nelaimingus atsitikimus pranešti [67, 86].

Apibendrinus šią dalį manau, kad svarbiausios įmonės vadovo ar jo įgalioto atstovo pareigos įvykus nelaimingam atsitikimui darbe - užtikrinti pirmosios medicinos ir kitokios pagalbos suteikimą, jeigu nelaimingas atsitikimas sunkus ir nukentėjusiajam reikalinga skubi medikų pagalba, nugabenti nukentėjusį į gydymo įstaigą, o vėliau organizuoti nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Nukentėjusiojo (jeigu jis pajėgia) ar kitų asmenų, mačiusių įvykį ar jo padarinius pareiga - kuo skubiau apie nelaimingą atsitikimą darbe pranešti padalinio vadovui arba įmonės vadovui ir įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybai. Jeigu asmuo, matęs nelaimingą atsitikimą darbe arba jo padarinius, moka teikti pirmąją medicininę pagalbą, jis privalo nedelsdamas suteikti nukentėjusiajam pirmąją medicinos pagalbą [49, 16 psl.].

Išnagrinėjus Latvijos teisės aktų nuostatas, nustatančias darbdavio pareigas įvykus nelaimingam atsitikimui matyti, kad bendrieji principai ir nuostatos labai panašios į Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas nuostatas.

Kadangi Didžiojoje Britanijoje valstybinės įstaigos dalyvauja tik sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų tyrime, t.y. perima visą nelaimingo atsitikimo tyrimą, nepalikdami darbuotojui jokių pareigų, todėl darbdavio pareiga yra nedelsiant ir tinkamai informuoti apie įvykusį nelaimingą atsitikimą, teikti visapusišką pagalbą valstybinių įstaigų darbuotojams tiriant nelaimingą atsitikimą.

2.3. Tiriama nelaimingi atsitikimai darbe. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo reglamentavimas.

Lietuvoje visoms įmonėms privaloma vienoda nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo tvarka, nustatyta Darbų saugos ir sveikatos įstatyme, Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose. Visi nelaimingi atsitikimai darbe privalo būti ištirti, tyrimo rezultatai surašyti nustatytos formos dokumentuose ir užregistruoti Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų nustatyta tvarka [25].

Latvijoje Taisyklės yra taikomos tuo atveju, kai nelaimingi atsitikimai darbe atsitinka darbuotojams, jeigu jie atitinka pateiktą darbuotojo apibrėžimą Darbų saugos įstatyme. Šiame įstatyme nustatyta, jog „darbuotojas, tai bet kuris fizinis asmuo, kuris yra įdarbintas darbdavio, o taip pat valstybės tarnautojai ir asmenys, kurie yra įdarbinti apmokymų ir praktikos metu. [34] Norėčiau atkreipti dėmesį, jog Latvijoje nuteistieji laisvės atėmimu nėra Darbų saugos įstatymo taikymo apimtyje.

Didžiojoje Britanijoje Sužalojimų, ligų ir pavojingų reiškinių patarimai (1995) (toliau – DB patarimai (1995)) nustato, kad privaloma pranešti apie kai kuriuos nelaimingus atsitikimus, ligas ir pavojingus reiškinius. Šis reikalavimas taikomas visoms veikoms, tačiau ne visiems nelaimingiems atsitikimams [65, 66]. Žemiau išvardinti nelaimingi atsitikimai yra tie, apie kuriuos privaloma pranešti, jeigu jie yra susiję su darbu arba tiesiogiai nesusiję (netiesiogiai susiję su darbu):

- 1) nelaimingi atsitikimai, kurių pasėkoje darbuotojas arba asmuo pats save įdarbinęs mirtinai sužalojamas arba patiria labai sunkius sužalojimus, arba jis neateina į darbą arba nesugeba atlikti jam paskirto darbo daugiau nei tris dienas (3-jų dienų nelaimingas atsitikimas).
- 2) nelaimingi atsitikimai, kurie nutinka asmeniui ne darbe ir jis patiria didelius sužalojimus ir yra nuvežamas į ligoninę, arba jei nelaimingas atsitikimas atsitinka ligoninėje ir sužalojimai yra labai sunkūs.

- 3) specifinis išsireiškimas „pavojingi reiškiniai“ – tai nebūtinai turi būti sužalojimas, bet turi grėsti reali grėsmė dėl kurios asmenys gali būti sužaloti [67].

DB patarimuose (1995) pateiktas toks pavyzdys - portje patiria nugaros sužalojimus keldamas sunkų krovinį ir neateina į darbą keturias dienas, gydytojo pirštas netyčia uždarant duris priveriamas, ir jis negali dirbti savo normalaus darbo nuo penktadienio iki antradienio [67].

Vadovaujantis Nuostatais Lietuvoje nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę krašto apsaugos sistemos pareigūnams ir kariams, vidaus reikalų sistemos, muitinės, valstybės saugumo ir kitų institucijų pareigūnams, kurių tarnybinius santykius nustato atitinkami statutai, kai šie asmenys vykdo veiklą, kuriai būdingi specifiniai veiklos požymiai, tiriami pagal šių institucijų parengtus ir patvirtintus nelaimingų atsitikimų, įvykusių vykdant tarnybines pareigas, tyrimo ir apskaitos nuostatus. Nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusių šiems pareigūnams ir asmenims, vykdantiems veiklą ar dirbantiems darbus, nebūdingus šių institucijų specifinei veiklai, taip pat nelaimingus atsitikimus darbe, įvykusių darbuotojams, dirbantiems aukščiau nurodytose institucijose pagal darbo sutartis, tiria Valstybinė darbo inspekcija. [17, 3 - 4 p.]

Latvijoje nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo taisyklės netaikomos nelaimingiems atsitikimams, kurie atsitiko eiliniams arba vadovaujantiems pareigūnams, dirbantiems institucijoje, kuri pavaldi Vidaus reikalų ministerijai arba asmenims priklausantiems kariuomenės skyriams, kurie yra pavaldūs Gynybos ministerijai [34].

Didžiojoje Britanijoje, vadovaujantis DB patarimais (1995) skirtais darbdaviams, neprivaloma pranešti apie nelaimingus atsitikimus, kurie iškyla tiesiogiai atliekant tam tikrus procesus, tyrimus ar kitokius medicininius veiksmus, kurie yra atliekami arba yra prižiūrimi gydytojo arba dantisto [65, 66]. Kad privaloma būtų pranešti apie nelaimingą atsitikimą darbe, šis atsitikimas turi būti susijęs arba netiesiogiai susijęs su darbu. Nelaimingi atsitikimai, kurie iškyla vien tik dėl sužaloto asmens būsenos neprivalo būti pranešami, savižudybės taip pat [67]. Nagrinėjant DB patarimus (1995) pastebėjau, jog tiriami visi nelaimingi atsitikimai darbe neišskiriant tam tikrų profesijų, kaip tai yra nustatyta Lietuvos ir Latvijos teisės aktuose.

Kaip jau minėjau pagal Lietuvos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatus pagal sąryšį su darbu nelaimingi atsitikimai darbe priskiriami prie susijusių su darbu arba prie nesusijusių su darbu nelaimingų atsitikimų. Ištyrus nelaimingus atsitikimus, susijusius su darbu, surašomas N-1 arba N-2 formos aktai: nelaimingo

atsitikimo darbe aktas pagal N-1 formą ir nelaimingo atsitikimo kelyje į darbą/ iš darbo aktas pagal N-2 formą [17, 7 p.].

Jeigu darbuotojas dirbo darbo sutartimi sulygtą ar kitą darbdavio pavestą arba su darbdaviui atstovaujančio asmens ar jo įgalioto asmens žinia atliekamą darbą arba atliko viešojo administravimo funkcijas, rengėsi darbui ir tvarkė darbo vietą, darbo priemones (prieš pradėdant darbą, darbo laiku ar po darbo) ar atliko kitus su darbu susijusius veiksmus darbo vietoje, įmonės patalpose ar teritorijoje, darbo metu vyko darbo reikalais (vykdė darbdavio pavestą užduotį, įskaitant darbuotojo siuntimą tikrintis sveikatos), vyko į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu jeigu prieš darbuotoją buvo smurtaujama, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai susiję su darbu, jeigu darbuotojas papildomų ir specialių pertraukų metu buvo darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje; dirbo sau (savo interesais) įmonėje su įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinia, jeigu darbuotojas buvo nušalintas nuo darbo, tačiau jis buvo įmonės patalpose, teritorijoje ir laikėsi nustatytos darbovietėje tvarkos, ir darbuotojui įvyko nelaimingas atsitikimas, šis nelaimingas atsitikimas laikomas susijusiu su darbu ir tokiais atvejais surašomas N-1 formos aktas [17, 8 p.; 59, 22 - 25 p.; 58, 66 – 68 p.].

Nuostatuose nustatyti ir papildomi atvejai kai surašomi N-1 formos. Tai būtų tie atvejai kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojui dirbant darbus, numatytus darbo sutartyje su namudininkais, jeigu nelaimingas atsitikimas įvyksta dėl darbdavio pateiktų medžiagų ar darbo priemonių, taip pat darbo (gamybos) proceso. Šios formos aktas bus surašomas ir tuo atveju kai darbuotojas darbo metu atlieka pilietinę pareigą: gelbsti žmones, materialines vertybes gaisro, avarijos, stichinės ir kitos nelaimės padarinių įmonėje likvidavimo metu. O taip pat kai nelaimingas atsitikimas įvyksta įmonės vadovo ar darbdavio įgalioto asmens rašytiniu pavedimu (nurodymu) darbuotojui dalyvaujant sporto, kultūros ir kituose panašiuose renginiuose; darbo metu dalyvaujant įstatymo numatytoje visuomeninėje veikloje, kai darbuotojai, atleisti nuo darbo valstybinėms arba visuomeninėms pareigoms atlikti, yra įspėti apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu kai darbdavys suteikia darbuotojui laisvą nuo darbo laiką ieškotis naujo darbo, esant kitoje įmonėje. Taip pat ir asmens pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu kai darbuotojas yra darbo vietoje, įmonės patalpose ar jos teritorijoje. Visais šiais išvardintais atvejais surašomas N-1 formos aktas [17, 9 p.; 42, 58, 66 – 68 p.]

Dėl nelaimingo atsitikimo, įvykusio darbuotojui esant komandiruotėje, taip pat surašomas N-1 formos aktas. Tai apimtų atvejus kai nelaimingas atsitikimas įvyksta vykdant darbdavio užduotį paskirties vietoje arba vykstant iš poilsio vietos į užduoties

vykdymo vietą ar atgal įmonės, su kuria sudaryta darbo sutartis, ar įmonės, į kurią darbuotojas komandiruotas, transportu ar jų samdytu transportu.

Dėl nelaimingo atsitikimo, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta pakeliui į darbdavio nurodytą užduoties vykdymo vietą ir iš jos, taip pat užduoties vykdymo vietovėje vykstant į poilsio (nakvynės) vietą ir iš jos (išskyrus vykstant iš poilsio vietos į užduoties vykdymo vietą ar atgal įmonės, su kuria sudaryta darbo sutartis, ar įmonės, į kurią darbuotojas komandiruotas, transportu ar jų samdytu transportu) surašomas N-2 formos aktas [17, 10 p.]

Jeigu nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos (išskyrus, kai vykstama į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu), ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojui išmokamas darbo užmokestis, vietos ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti pertraukos pailsėti ir pavalgyti metu, įspėjimo apie darbo sutarties nutraukimą laikotarpiu darbdavio suteiktu darbuotojui laisvu nuo darbo laiku ieškotis naujo darbo, vykstant į kitą įmonę ir iš jos – surašomas N-2 formos aktas [17, 11 p.; 58, 66 – 68 p.].

Mano nagrinėtose bylose N-1 formos aktas buvo dažniausiai surašomas nustačius, kad darbuotojas įmonėje dirbo su darbdaviu susitartą darbą [105, 106, 107, 108, 109, 110].

Kad aiškiau suvokti kokiais atvejais surašomi N-1 ir N-2 formos aktai, pateiksiu keletą pavyzdžių. Nelaimingo atsitikimo metu 2005-08-16 UAB „Stogų vertikalė“ betonuotojas J.M. patyrė sužalojimus, lipant darbo vietoje kopėčiomis, jam susvaigo galva ir J.M. nukrito. Kadangi darbuotojas traumą patyrė darbo metu, darbo vietoje ir vykdydamas jam pavestą darbą, tokiu atveju buvo surašytas nelaimingo atsitikimo aktas – forma N-1 [109]. 2004-04-29 UAB „Kitron“ darbuotoja D.N. iš darbovietės vyko į namus maršrutiniu autobusu, išlipo iš autobuso ir einant nereguliuojama pėsčiųjų perėja buvo parblokšta ir sužalota automobilio. Kadangi atsitikimas įvyko darbuotojai vykstant pakeliui namo, 2004-05-12 buvo surašytas nelaimingo atsitikimo darbe aktas N-2 [113].

Nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo metu nustačius, kad asmuo mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, arba, kad įvykis darbe nesusijęs su darbu, įvykio tyrimas nutraukiamas ir N-1 ar N-2 formos aktas nesurašomas. Nelaimingi atsitikimai, nesusiję su darbu, yra įvykiai, kuriuos ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis arba sąmoningai (tyčia) siekė, kad įvyktų nelaimingas atsitikimas, arba susižalojo ar mirė darydamas nusikalstamą veiką, arba savavališkai be įmonės vadovo ar padalinio vadovo žinios dirbo sau (savo interesais), arba nukentėjo, kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu [17, 12 p.; 43, 58, 66 – 68 p.]. Kaip pavyzdį pateiksiu nelaimingą atsitikimą kai ištyrus aplinkybes buvo nustatyta, jog įvykis nesusijęs

su darbu ir tyrimas buvo nutrauktas. Ištyrus 2005-05-10 Lukšių žemės ūkio bendrovėje įvykusį atsitikimą, buvo nustatytos šios aplinkybės – apie 13 val. bendrovei priklausančiame fermos pastate buvo rastas pasikabinęs kilpoje R.M. Nustatyta, jog įvykis nesujęs su darbu, N-1 formos aktas nesurašomas nustačius, kad bendrovės sargas R.M. pasikorė, įvykio tyrimas nutrauktas [107].

Grupinio nelaimingo atsitikimo darbe atveju, kai nukentėjo daugiau negu vienas asmuo, atitinkamos formos aktas, tiek N-1, tiek N-2 surašomas kiekvienam nukentėjusiajam atskirai [17, 14p., 44]

Vadovaujantis Latvijos Taisyklėmis jeigu nelaimingas atsitikimas darbe įtakoja darbuotojo, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, darbingumo netekimą laikotarpiui, kuris viršija 24 valandas, jeigu darbuotojas, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, remiantis medikų išvadomis, po nelaimingo atsitikimo buvo perkeltas į kitą darbo vietą vienos dienos laikotarpiui arba ilgesniam laikotarpiui, jeigu darbuotojas, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, kraujuoja ar turi kontaktą su medžiagomis ar skysčiais, kurie gali būti nuodingi, ir yra nustatyta apsinuodijimo rizika po tokio kontakto, net jei skubus darbas bus skubiai atliktas ir jeigu nelaimingas atsitikimas atsitinka darbuotojui, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, kai jis atliko darbą arba jam paskirtas pareigas įskaitant apmokymų ar stažuotų metu, komandiruočių metu, judant tarp įrenginių, jeigu tokia veikla yra susijusi su paskirtomis pareigomis, kai darbuotojas buvo viduje mašinos ir ją valdė (pvz: traukiniai, lėktuvai, kelių transporto vairuotoji ir t.t.), o taip pat darbo metu, įskaitant - jeigu darbuotojas buvo mirtinai sužalotas (tyčia arba dėl neatsargumo) arba įvyko rimtas darbuotojo sužalojimas jam atliekant darbą arba paskirtas užduotis; ginčo dėl darbo atlikimo ar paskirtų užduotų metu; naudojantis savo paties valdomą mašiną, kuri yra naudojama darbui arba paskirtoms užduotims atlikti, arba darbdavio paskirta darbuotojui oficialiu raštu; atliekant darbą darbdavio interesais, net jeigu nebuvo jokio darbdavio oficialaus įsakymo. O taip pat darbuotojui būnant mašinos viduje, kuri priklauso darbuotojui, važiuojant į darbą ir iš darbo arba įmonės vidaus teritorijoje ar kitoje darbo atlikimo vietoje darbo metu ir darbo pertraukų metu (pvz: pietų pertraukos metu) kol darbuotojas susitvarko savo darbo vietą, naudojasi darbo prietaisais ar asmeniniais saugos prietaisais, tuo metu kai naudojasi sanitarinėmis ar komunalinėmis patalpomis, taip pat evakuacijos situacijų gamybinėse patalpose ar įrenginiuose metu, tuo metu kai darbuotojas eina į darbo vietą prieš pradėdamas darbą ir išeidamas iš darbo vietos pasibaigus darbo laikui, darbuotojas, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, kraujuoja ar turi kontaktą su medžiagomis ar skysčiais kurie gali būti nuodingi ir yra nustatyta apsinuodijimo rizika po tokio kontakto net jei skubus darbas skubiai atliktas,

atlieka kito darbdavio paskirta darbą, jeigu darbuotojo darbdavys paskyrė jam šią užduotį, jeigu nėra jokio įdarbinimo sutarties, bet Inspekcija nustato, jog darbuotojas, kuriam įvyko nelaimingas atsitikimas, atliko darbą darbdavio nurodymu – visais aukščiau išvardintais atvejais nelaimingi atsitikimai yra priskiriami prie tiriamų nelaimingų atsitikimų [34].

Vadovaujantis Latvijos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėmis ištyrus nelaimingą atsitikimą yra surašoma galutinė ataskaita arba išvada apie nelaimingą atsitikimą darbe. Šioje ataskaitoje nurodomi sužeidimo faktoriai dėl kurių įvyko nelaimingas atsitikimas, taip pat nurodomos prevencinės nelaimingo nusikaltimo priemonės. Išvada surašoma, jeigu tyrimo metu nustatyta, jog:

1) nelaimingas atsitikimas, kurio metu sumažėjo darbo pajėgumas arba įvyko mirtinas nelaimingas atsitikimas, įvyko dėl alkoholio, narkotikų, toksinų, psichotropinių ar kitokių žalingų medžiagų vartojimo;

2) mirties priežastis ne nelaimingas atsitikimas ir tai nustatyta teismo medicinos ekspertų;

3) įvyko žmogžudystė, ir tai patvirtinta atitinkamų institucijų;

4) nelaimingas atsitikimas įvyko kai darbuotojas vykdė nusikaltimą, arba nusikalstama veika buvo inicijuota, išskyrus tuos atvejus kai darbuotojas yra atsakingas už eismo taisyklių pažeidimus kai vairavo automobilį (jeigu kriminalinė byla buvo nutraukta dėl įrodymų trūkumo arba kriminalinio nusižengimo sudėtinių dalių trūkumo arba teismas paskelbia išteisinamąjį nuosprendį, išvada bus ataskaita bus surašyta per 15 dienų po teismo sprendimo arba bylos nutraukimo paskelbimų įsigaliojimų) ;

5) kai nelaimingas atsitikimas atsitinka prieš arba po darbo nustatytų valandų, per specialias pertraukėles gamybos proceso metu, ir nėra nustatyta jokių darbo aplinkos poveikio faktorių pagal tai kokius darbus ar pareigas darbuotojas atlieka, arba gynė kitus asmenis arba turtą ir juos apgynė nuo neišvengiamo ir grėsiančio pavojaus;

6) nelaimingas atsitikimas įvyko ginčo metu ir to priežastis nėra susijusi su atliekamu darbu arba pareigomis;

7) nėra sudaryta darbo sutartis su darbdaviu, arba nėra jokio kito oficialaus dokumento, kuris patvirtintų kad sužalotas darbuotojas yra įdarbintas ir tiesiogiai susijęs su darbdaviu (jeigu teismas paskelbia sprendime, jog sužalotas asmuo yra tiesiogiai susijęs su darbdaviu, išvada surašoma per 15 dienų po teismo sprendimo paskelbimo ir įsigaliojimo) [34].

Didžiojoje Britanijoje darbdavys privalo pranešti apie mirtinus nelaimingus atsitikimus, kurių pasėkoje asmuo yra labai sužalojamas, nelaimingus atsitikimus kai

asmuo nėra darbe ir pavojingus reiškinius. Darbdavys pirmiausiai turi susisiekti su Nelaimingų atsitikimų centru, trumpai papasakojama apie darbdavio veiklą, sužalotą asmenį ir nelaimingą atsitikimą. Darbdavys surašo vidinį dokumentą – ataskaitą per 10 dienų užpildydamas nelaimingų atsitikimų ataskaitą dėl mirtinų, sunkių ir 3 dienų sužalojimų OIR/9B [67].

Įvykus nelaimingam atsitikimui, darbdavys pirmiausiai įvykio aplinką (darbo vieta, įrenginių būklę) privalo išsaugoti tokią, kokia buvo nelaimingo atsitikimo metu, kadangi tyrime labai svarbus kiekvienas įrodymas ir kiekviena detalė. Kuo nelaimingo atsitikimo vieta mažiau paliesta ar paveikta, tuo greičiau ir tiksliau yra atliekamas nelaimingo atsitikimo tyrimas. Tačiau jeigu gresia avarija, grėsmė, pavojus žmonių gyvybei ir pan., kai situacija kelia grėsmę žmonių sveikatai ar gyvybei, - nelaimingo atsitikimo vieta gali būti keičiama. Svarbu yra panaikinti grėsmingą situaciją, be abejo svarbu prieš tai užfiksuoti esamą būklę tuoj pat, kai įvyksta nelaimė (raštu ir grafiškai užfiksuoti, nufotografuoti ar nufilmuoti).

Lietuvoje Nuostatuose nustatyti pagrindiniai elementai, kuriuos būtina įvykdyti tiriant nelaimingą atsitikimą. Šie reikalavimai taikomi, tiek tiriant lengvus nelaimingus atsitikimus, tiek sunkius, tiek mirtinus nelaimingus atsitikimus. Kaip minėjau, labai svarbu nustatyti, ar nepakeista nelaimingo atsitikimo darbe vieta. Jeigu ji buvo pakeista, būtina sužinoti, kas joje pakeista, ir gauti iš darbdavio dokumentus, susijusius su įvykio vietos pakeitimu. Labai svarbu apžiūrėti nelaimingo atsitikimo darbe vietą, ją nufotografuoti, pareikalauti sudaryti ir pateikti tyrimui reikalingą grafinę medžiagą. Būtina pareikalauti įvykio liudytojų, galinčių suteikti informaciją, žodinių ir/ar rašytinių paaiškinimų dėl atsitikimo aplinkybių, priežasčių, kitų klausimų, susijusių su nelaimingu atsitikimu darbe. Prireikus ir esant galimybei, gauti nukentėjusiojo ar jo šeimos narių rašytinius paaiškinimus, susijusius su nelaimingu atsitikimu darbe – visi šie duomenys yra labai svarbūs įrodymai byloje dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo. Tiriamų nelaimingų atsitikimų bylose neradau faktų ar nelaimingo atsitikimo vieta yra pakeista ar ne, nelaimingo atsitikimo darbe aktuose (forma N-1) nėra punkto kuriame VDI pareigūnai galėtų pažymėti ar atsitikimo vieta buvo pakeista ar ne. Visose mano nagrinėtose bylose buvo surinkti visi tiek žodiniai, tiek rašytiniai, tiek grafiniai įrodymai, galintys teikti informaciją apie nelaimingą atsitikimą, jį sukėlusias priežastis ir pan.

Tiriant nelaimingą atsitikimą yra privaloma išnagrinėti ir įvertinti nukentėjusiojo ir kitų su tiriamu įvykiu susijusių darbuotojų profesinį parengimą dirbti, jų galimybes atlikti pavestą darbą, priemonių darbuotojo (darbuotojų) saugai ir sveikatai įvykio vietoje užtikrinti įgyvendinimą. Svarbu išanalizuoti medžiagą apie tai, kaip nukentėjusysis buvo

mokomas ir instruotuojamas darbuotojų saugos ir sveikatos darbe (kurį atliekant įvyko nelaimingas atsitikimas darbe) klausimais, apie nukentėjusiojo darbui vadovavusio padalinio vadovo arba asmens, turėjusio įtakos nelaimingam atsitikimui darbe įvykti, sveikatos būklę, kvalifikaciją atestavimą saugos darbe klausimais, bei atlikti kitus veiksmus, kurių reikia nelaimingo atsitikimo priežastims nustatyti. Dažnai šiuo momentu išaiškėja ar nukentėjusysis buvo instruototas dirbti saugiai jam pavestą darbą, ar buvo instruototas dėl darbų saugos, išsiaiškinama ar nukentėjusiajam sveikatos būklė leido dirbti sulygtą darbą ir pan. Atlikus šį tyrimą dažnai yra rekomenduojama darbdaviui pakartotinai instruotuoti darbuotojus darbų saugos klausimais, supažindinti su nelaimingu atsitikimu ir jo priežastimis. Kaip pavyzdį pateiksiu keleto nelaimingų atsitikimų tyrimo darbe aktų duomenis apie darbuotojų instruotavimą. 2005-10-29 UAB „Plienias“ nelaimingo atsitikimo darbe akte užfiksuota, jog A.V. nereikėjo apmokyti dirbti pagalbinio darbo, tačiau nukentėjusysis nebuvo instruototas kaip saugiai atlikti pagrindinį darbą. Pažymėta, jog pagal darbuotojų saugos ir sveikatos instrukcijas Nr. 42, darbuotojas instruototas, tačiau neišsamiai [111]. 2005-11-24 BĮ UAB „Elvora“ J.V. nukentėjusiojo sveikatos būklė buvo netikrinta, tai pat buvo neapmokytas dirbti jam pavesto darbo (nors akte nurodyta, jog šis faktas neturėjo įtakos įvykusiam nelaimingam atsitikimui). 2005-09-16 UAB „Stogų vertikale“ nelaimingo atsitikimo darbe akte pažymėta, jog nukentėjusysis pavesto darbo atlikti negalėjo ir net negalėjo būti skiriamas atlikti šį darbą, kadangi nukentėjusiojo sveikatos būklė nebuvo tikrinta, taip pat įmonėje nebuvo rasta jokių duomenų ar nukentėjusysis buvo apmokytas darbų saugos ir sveikatos klausimais atlikti darbą, kurį atliekant įvyko nelaimingas atsitikimas, taip pat pažymėta, jog nebuvo instruototas kaip saugiai atlikti jam pavestą darbą [14, 109].

Tiriant nelaimingą atsitikimą yra privaloma nustatyti darbo priemonių būklę, buvusią įvykio metu, susipažinti su duomenimis apie šių priemonių priežiūrą (remontą, bandymus ir kita) iki nelaimingo atsitikimo darbe, iširti jų atitikimą gamintojo techninių dokumentų reikalavimams, darbuotojų saugos ir sveikatos norminių, kitų teisės aktų reikalavimams. Dažnai nelaimingi atsitikimai įvyksta nesilaikant išvardintų reikalavimų.

Labai svarbu tyrimo eigoje nustatyti, ar įmonės vadovui ar jo įgaliotam asmeniui įteikti kontrolę ir priežiūrą vykdančių institucijų ir įstaigų reikalavimai ar išvados dėl pažeidimų, susijusių su tiriamo nelaimingo atsitikimo darbe prevencija. Svarbu nustatyti ar šie reikalavimai įvykdyti, ar išvadose pažymėti pažeidimai pašalinti [17].

Vadovaujantis aukščiau nurodytų klausimų ir dokumentų nagrinėjimo rezultatais, privaloma aprašyti nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes. Tyrimo metu privaloma nustatyti nelaimingą atsitikimą darbe sukėlusį pavojingą ar kenksmingą veiksnį

(veiksnius) ir jo šaltinį, nustatyti nelaimingo atsitikimo darbe priežastis bei numatyti priemones ir terminus ištirto nelaimingo atsitikimo darbe (taip pat galinčių įvykti tokių ar panašių nelaimingų atsitikimų darbe) priežastims pašalinti [17].

Kaip pavyzdį pateiksiu 2005-10-26 UAB „Plienas“ nelaimingo atsitikimo darbe akto analizę ir palyginsiu ar tyrimas atitinka aukščiau minėtus reikalavimus. Nelaimingo atsitikimo darbe akte užfiksuotos šios nelaimingo atsitikimo aplinkybės, kurios tyrimo metu buvo išsiaiškintos, tiek pačio nukentėjusiojo, tiek liudytojų pagalba, tiek medikų išaiškinimais. UAB „Plienas“ darbuotojas vykdė daugiaaukščio gyvenamojo namo statybas, turėjo atlikti įvairius pagalbinius darbus. A.V. ir kiti rankiniu būdu norėjo pakelti klojinių skydo medinį intarpą ir pastatyti į projektinę padėtį. A.V. lenkdamasis pakelti medinį intarpą nepastebėjo šalia stovinčio transporterio dėžės, bei joje sukrautų ir išsikišusių templeių (varžtų), galva trenkėsi į jas ir susižalojo kairiąją akį. Kartu dirbęs D.B. suteikė pirmąją medicininę pagalbą ir nuvežė nukentėjusįjį į ligoninę. Valstybinės darbo inspekcijos tyrimo metu nustatyta, jog statybvietėje neparengtas darbų vykdymo projektas, neįvertinta profesinė rizika sandėliuojant įvairius ruošinius, templeis ir kitas medžiagas. Templeis konteinerio dėžėje buvo sukrautos nesaugiai. Nukentėjusysis nenešiojo regėjimo korekcijai skirtų akinių (tai nurodyta medikų išvadoje) ir tikėtina, kad dėl to galėjo nepastebėti išsikišusių templeių. Nustatyta, kad A.V. neapmokytas dirbti pavojingus darbus – darbai keliantys kritimo iš aukščio ir užkrito pavojų. Taigi nelaimingo atsitikimo tyrimo akte N-1 formoje pateiktos nustatytos nelaimingo atsitikimo priežastys – netinkamas įvairių ilgų statybinių ruošinių, detalių sandėliavimas ir laikymas; neįvertinta profesinė rizika sandėliuojant ir naudojant ilgus statybinius ruošinius; pažeistas Darbų saugos ir sveikatos įstatymo (priimto 2003-07-01 Nr. IX-1672) 14 straipsnio 1 dalyje numatytas reikalavimas; nepakankamas instruktavimas saugos ir sveikatos klausimais. Siekiant ateityje išvengti panašių nelaimingų atsitikimų, nelaimingo atsitikimo tyrimo akte nurodytos prevencinės priemonės: 1) parengti darbų vykdymo projektą, nurodant saugią statybinių ruošinių ir detalių sandėliavimą ir saugojimo būdą, saugiai sandėliuoti statybines medžiagas; 2) papildyti pagalbinių darbuotojų saugos ir sveikatos instrukcijas, nurodant saugius sandėliavimo, saugojimo, jų paėmimo ir nešimo būdus; 3) įvertinti profesinę riziką atliekant statybinių medžiagų sandėliavimo ir saugos darbus; papildžius instrukcijas, papildomai instrukuoti pagalbinius darbininkus, su nelaimingo atsitikimo aplinkybėmis supažindinti įmonės darbuotojus [111]. Kaip matome pagrindiniai reikalavimai buvo išpildyti.

Lietuvoje lengvus nelaimingus atsitikimus darbe tiria darbdavio įsakymu ar kitu juridiniu dokumentu skirta dvišalė komisija, kuri sudaroma pariteto principu, iš

darbdavio ir įmonės ar jos padalinio darbuotojų atstovo. Šis asmuo gali būti išrinktas įmonės ar jos padalinio darbuotojų susirinkime. Lengvas nelaimingas atsitikimas turi būti ištirtas per 7 darbo dienas. Tuo atveju, jei nelaimė įvyksta dėl statybinių konstrukcijų griūties, jei apie nelaimę nebuvo laiku pranešta darbdaviui ar nelaimė įvyko ne įmonės teritorijoje dėl geležinkelio, vandens, oro transporto, automobilių ir kitų mašinų eismo saugumo taisyklių pažeidimo, ši nuostata - ištirti nelaimę per 7 darbo dienas netaikoma. Tiriant lengvą nelaimingą atsitikimą leidžiama dalyvauti nukentėjusiam, jo šeimos nariui ar nukentėjusiojo atstovui [2, 44 str. 3 d.; 45, 46, 58, 69 psl.].

Sunkius nelaimingus atsitikimus darbe, mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe tiria VDI, dalyvaujant darbdavio atstovui ir darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai. Tirdama nelaimingą atsitikimą darbe, VDI nustato nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes ir priežastis, nurodo priemones panašių atsitikimų priežastims pašalinti [17; 58, 69 psl.]. Išanalizavus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo aktus VDI darbuotojai užrašo kiek įmanoma smulkiau visas nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybes, taip pat surašo pažeidimus, turėjusius įtakos nelaimingam atsitikimui ir surašo kokių prevencinių priemonių turėtų imtis darbdaviai, kad išvengtų ateityje panašių nelaimingų atsitikimų.

Pateiksiu keletą pavyzdžių kaip tiriami sunkūs nelaimingi atsitikimai, kokios nustatomos nelaimingo atsitikimo aplinkybės, priežastys ir kokias priemones VDI nurodo, kad būtų pašalintos panašių atsitikimų priežastys.

Tiriant nelaimingą atsitikimą darbe, kuris įvyko 2005-05-05 Rokiškio mieste AB „Rokiškio grūdai“, nustatyta, jog darbininkas M.V. patyrė sunkų sužalojimą – sunkią rankos traumą. M.V. ir dar keli darbininkai mechaniko J.B. nurodymu buvo paskirti elektriniu pjūkle pjauti rąstus. Mechanikas J.B. paskirstęs darbus pilnai jų nekontroliavo, kartais tik ateidavo pažiūrėti. Besisukantis pjūklo diskas nebuvo pakankamai uždengtas apsauginiu gaubtu. Neišlaikius saugaus atstumo esant slidžiam rąsto paviršiui M.V. kairė ranka pakliuvo į pavojingą zoną, buvo nupjauti penki rankos pirštai. Buvo iškviesta greitoji pagalba, pranešta įmonės administracijai (pranešė kitas darbuotojas). Sužalojimas priskirtas prie sunkių traumų. Valstybinei darbo inspekcijai atlikus įvykio tyrimą sunkaus nelaimingo atsitikimo priežastimi nustatyta netinkamas darbo organizavimas, nes nukentėjusysis M.V. nebuvo apmokytas atlikti pavojingą darbą, o staklės neatitiko darbų saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimų. VDI išvadose Panevėžio skyriaus vyriausiojo inspektoriaus reikalavimu AB „Rokiškio grūdai“ direktorius pažeidimus privalėjo pašalinti nustatytais terminais [108].

Nelaimingo atsitikimo metu 2005-08-16 UAB „Stogų vertikalė“ betonuotojas J.M. patyrė sužalojimus, lipant darbo vietoje kopėčiomis, jam susvaigo galva ir jis

nukrito. J.M. turėjo kopėčiomis nešioti plytas ir betono skiedinį. J.M. buvo išduotas apsauginis šalmas, kurio jis nedėvėjo. Darbdavys instruktavo darbuotoją kaip saugiai dirbti. Pagal medikų išduotą pažymą J.M. buvo neblaivus. Nelaimingų atsitikimų darbe aktas surašytas 2005-09-16. Akte nurodytos šios nelaimingo atsitikimo priežastys: 1) saugos ir sveikatos norminių teisės aktų darbuotojams privalomų vykdyti instrukcijų ir reikalavimų pažeidimas (J.M. darbo metu buvo neblaivus, to pasekmė – lipdamas kopėčiomis neišlaikė pusiausvyros ir krisdamas patyrė traumą); 2) saugos ir sveikatos darbe vidinės kontrolės įmonėje nepakankamumas (darbdavys nepakankamai kontroliavo kaip darbuotojai laikosi norminiais teisės aktais nustatytų reikalavimų, tuo neužtikrino, kad J.M. nedirbtų darbe būdamas neblaivus); 3) statinio statybos darbų teisės aktų pažeidimas (J.M. statybvietėje nedėvėjo apsauginio šalmo, ko pasekoje krisdamas nuo kopėčių patyrė galvos traumą). Nurodytos prevencijos priemonės – supažindinti darbuotojus su nelaimingo atsitikimo aplinkybėmis; parengti įmonės vidinės kontrolės sistemą; papildomai instruktuoti visus darbuotojus darbo vietose pagal vykdomų darbų pobūdį [109].

2005-10-25 įvykus nelaimingam atsitikimui UAB „Elvora“ nustatytos šios aplinkybės. Brigadininkas J.G. ir kiti darbininkai statybos vadovės R.S. nurodymu turėjo užpilti betonu rekonstruojamo balkono pagrindą. J.G. paslydo ir krisdamas nugara ant asfalto patyrė sunkią traumą. Manydamas, kad nesusižeidė, J.G. tęsė darbus. Grįžęs po darbo persirengimo patalpose pasijuto blogai ir pranešė statybos vadovui, kuris nedelsiant iškvietė greitąją pagalbą, J.G. buvo išvežtas į ligoninę. Valstybinės darbo inspekcijos Vilniaus skyriaus vyriausiasis inspektorius S.R. užpildė N-1 formos aktą, kuriame pažymėjo, jog nelaimingo atsitikimo priežastys yra saugos ir sveikatos norminių teisės aktų reikalavimų nesilaikymas. Dėl to pažeisti „Pagalbinio darbuotojo saugos ir sveikatos instrukcijose“ Nr. 8, patvirtinti įmonės direktoriaus reikalavimai. Taip pat nurodytos prevencijos priemonės: 1) supažindinti darbuotojus su nelaimingo atsitikimo priežastimi iki 2005-11-25; 2) papildomai instruktuoti darbuotojų saugos ir sveikatos klausimais darbo vietoje iki 2005-11-30; 3) visus statybininkus dirbančius panašius darbus mokyti saugos ir sveikatos klausimais iki 2005-12-10 [110].

Darbe įvykusį nelaimingą atsitikimą dėl kurio mirė 3 arba daugiau darbuotojų, šių nuostatų nustatyta tvarka tiria ir tyrimo aktą pasirašo komisija, kurios pirmininkas turi būti Lietuvos Respublikos vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius, nariai - Lietuvos Respublikos vyriausiojo valstybinio darbo inspektorius pavaduotojas, Valstybinės darbo inspekcijos teritorinio (inspektavimo) skyriaus viršininkas ir du šio skyriaus darbo inspektorai. Tyrime dalyvauja darbdavio ir darbuotojų atstovai [2, 44 str. 8 d.].

Vadovaujantis aukščiau išdėstytomis nuostatomis 2003-07-16 AB „Ukmergės gelžbetonis“ įvykusį nelaimingą atsitikimą - avariją, kurios metu buvo visiškai sugriautas putplasčio plokščių gamybos cechas ir nukentėjo 13 darbuotojų (3 buvo sužeisti mirtinai, 4 – sunkiai, 6 – patyrė lengvesnius kūno sužalojimus), ir vadovaujantis LR saugos ir sveikatos įstatymo 44 straipsnio 8 dalimi [2], tyrė komisija, kuriai pirmininkavo LR vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius M.P. Tyrime dalyvavo, darbuotojų atstovai, kitų institucijų atstovai (Energetikos valstybinės inspekcijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento, Lietuvos Pramoninkų konfederacijos, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos atstovai. Avarijos aplinkybes, priežastis ir padarinius nagrinėjo Ukmergės rajono mero sudaryta tarpžinybinė komisija, kurios išvados įformintos 2003-10-31 aktu [26].

Nelaimingo atsitikimo darbe sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų tyrimui darbo inspektorius gali pasitelkti reikalingus specialistus ar ekspertus. Lietuvos Respublikos Vyriausiojo darbo inspektoriaus 2004 m. sausio 13 d. įsakymas Nr. 1-12 „Dėl Ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarkos“ nustato ekspertizių skyrimo tvarką [23] Tiek pagal Lietuvos, tiek pagal Latvijos ir Didžiosios Britanijos teisės aktus nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo metu gali būti skiriamos ekspertizės [2, 44 str. 15 d.; 58, 69 psł.].

Tiriant 2003-07-16 AB “Ukmergės gelžbetonis” avariją Valstybinės darbo inspekcijos inspektorai pasitelkė Energetikos valstybinės inspekcijos, Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamento specialistus ir kt. Šiame nelaimingo atsitikimo tyrime buvo kreiptasi į Lietuvos teismo ekspertizės centrą, kad šio centro specialistai pateiktų išvadas. Tyrimas pradėtas 2003-08-18, baigtas 2003-08-22.

Sunkūs ar mirtini atsitikimai privalo būti ištirti per 20 darbo dienų nuo įvykio dienos. Šią trukmę pratęsti ne ilgiau kaip 20 darbo dienų turi teisę tik Lietuvos Respublikos vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas, atsižvelgdami į nelaimingo atsitikimo aplinkybių sudėtingumą [17; 58, 69 psł.].

Atliekant nelaimingo atsitikimo AB “Ukmergės gelžbetonis” tyrimą buvo priimti keletas Valstybinės darbo inspekcijos vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus įsakymų dėl tyrimo laikotarpio pratęsimo [27]. 2003-08-07 Nr. 211 įsakymas dėl nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo trukmės pratęsimo – atsižvelgiant į tai, jog nėra reikalingų ekspertų išvadų dėl klausimų susijusių su sprogitu – terminas pratęsiamas iki 2003-09-12. Vėliau 2003-09-12 priimtas pakartotinis įsakymas Nr. 1-233 – atsižvelgiant į tai, kad gauta papildoma medžiaga, susijusi su avarija, tyrimo terminas pratęsiamas iki 2003-10-08 [26].

Kaip matome LR valstybinis vyriausiasis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas, atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą ir darbo inspektoriaus motyvuotą prašymą, gali pratęsti tyrimo trukmę apibrėžtam laikui. Tačiau šis laikas nėra nurodytas nei Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose, nei Valstybinės darbo inspekcijos nuostatuose. Pratęsimo terminą savo nuožiūra nustato LR valstybinis vyriausiasis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas. Toks apibrėžtumo nebuvimas, mano nuomone, gali pažeisti darbuotojų teises, nes tyrimas gali neapibrėžtai užsitęsti.

Visos aukščiau minėtos nuostatos įtvirtintos ir Latvijos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėse [34].

VDI atliktas nelaimingo atsitikimo darbe tyrimas ar sprendimai (išvados) dėl nelaimingo atsitikimo darbe aplinkybių ir (ar) priežasties (priežasčių) darbdaviui atstovaujančio asmens, darbdavio atstovo ar darbuotojų atstovo (atstovų) saugai ir sveikatai pareiškimais pagal Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatus gali būti skundžiami vyriausiajam valstybiniam darbo inspektoriui arba teismui. Pareiškimų dėl nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo tvarką Valstybinėje darbo inspekcijoje nustato Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai. Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus sprendimas dėl pareiškimų, kuriuose skundžiamas nelaimingų atsitikimų darbe tyrimas, gali būti įstatymų nustatyta tvarka skundžiamas teismui [2, 44 str. 6 d.] .

Kaip matome Vyriausiojo darbo inspektoriaus sprendimas dėl nelaimingų atsitikimų tyrimo gali būti skundžiamas, o tai suteikia teisę tiek darbdaviui, tiek darbuotojui apginti savo teisėtus interesus. 2004-11-23 įvykusio nelaimingo atsitikimo atveju, AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialo Vilniaus elektros tinklai“ direktorius nesutiko su Valstybinės darbo inspekcijos išvadomis. Direktorius nesutiko su išvadomis, kadangi jo nuomone darbo inspektorius privalėjo pagal 2001-06-19 Vyriausybės nutarimą Nr.748 išnagrinėti sveikatos priežiūros įstaigų, teisėsaugos institucijų pažymas, išvadas apie traumos pobūdį, sunkumą ir kreiptis į atitinkamas įstaigas dėl ekspertizių, nes nukentėjusio galvos traumos aplinkybės nėra aiškios. Negavus ekspertizės išvadų apie tai, ar asmuo, dėvėdamas apsauginį šalną, galėjo gauti tokią traumą, ar nebuvo sužalotas ne darbo vietoje, daryti tokių išvadų, kurios nurodytos akte negalima. AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialas Vilniaus elektros tinklai“ kreipėsi į teismą. Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo prašymą dėl akto panaikinimo. Teismas priėmė sprendimą tenkinti prašymą iš dalies, pavedė atlikti pakartotinį tyrimą ir priimti naują sprendimą [106] .

Būna atvejų kai nustatoma, jog darbuotojas susižaloja ar miršta darbo vietoje dėl susirgimų, ligos ar kitų veiksnių, nesusijusių su darbo sąlygomis ar darbo užduotimis. Tai atvejai, kai darbuotojas sąmoningai siekia susižaloti ar nusižudyti, susižaloja ar žūna darant nusikaltimą {pvz., vagiant asmeninį, įmonės ar valstybės turta), dirba asmeniniais sumetimais, t. y. savo interesais be darbdavio ar jo įgalioto asmens rašytinio leidimo, šiais atvejais tyrimo metu fiksuojama, kad įvykis nesusijęs su darbu, tyrimas nutraukiamas ir N-1 ar N-2 formos aktai nesurašomi. Pirmais dviem atvejais, kai nukentėjusysis siekė susižaloti ar nusižudyti, taip pat nustačius, kad susižalojo ar žuvo darant nusikaltimą, būtina remtis teisėsaugos institucijų ir asmens sveikatos priežiūros įstaigų išvadomis. Analogiška situacija, kai asmuo nukenčia dėl smurto, kurio aplinkybės ir motyvai nėra susiję su darbu [2, 44 str. 7 d.; 17, 10 p.; 59, 22 - 25 p.].

Ištyrus 2005-05-10 Lukšių žemės ūkio bendrovėje įvykusį atsitikimą, buvo nustatytos šios aplinkybės – apie 13 val. Lukšių žemės ūkio bendrovei priklausančiame fermos pastate buvo rastas pasikabinęs kilpoje R.M. Nustatyta, jog įvykis nesusijęs su darbu, nustačius, kad bendrovės sargas R.M. pasikorė, įvykio tyrimas nutrauktas. Šakių rajono apylinkės prokuratūra pateikė raštą (Raštas LR VDI Marijampolės skyriui), kuriame nurodyta, jog prokuratūra tyrimo metu nustatė, jog R.M. buvo rastas pasikabinęs kilpoje, R.M. viena iš tiriamų versijų yra savižudybė [107].

Lietuvos Nuostatuose nustatyta, jog pasitaiko atvejų, kai nelaimingo atsitikimo pasekmės paaiškėja ne iš karto. Tais atvejais nelaimingas atsitikimas tiriamas darbdaviui gavus nukentėjusio asmens (ar jo interesus atstovaujančio asmens) raštišką pareiškimą. Šiuo atveju nelaimingas atsitikimas ištiriamas per 30 kalendorinių dienų nuo pareiškimo gavimo dienos. Ta pati tvarka taikoma ir tuo atveju, kai nukentėjusysis laiku nepranešė ar negalėjo pranešti darbdaviui apie įvykusią nelaimę [17; 59, 22-25 p.].

Jei įvyksta nelaimingas atsitikimas darbuotojui esant komandiruotėje, galimi du šio įvykio traktavimo atvejai. Jei nelaimingas atsitikimas įvyko vykdant darbdavio užduotį paskirties vietoje (pvz., gamyklos ceche, į kurią buvo komandiruotas asmuo) arba vykstant iš poilsio vietos (pvz., viešbučio) į užduoties paskirties vietą ar atgal įmonės, su kuria sudaryta darbo sutartis, ar įmonės, į kurią komandiruotas asmuo, teiktu transportu, nelaimingas atsitikimas traktuojamas kaip susijęs su darbu ir surašomas N-1 aktas [17, 10 p.].

Vykstant į užduoties vietą ar iš jos kitais būdais ir kelyje įvykus nelaimingam atsitikimui surašomas N-2 aktas. Nelaimingo atsitikimo, susijusio su darbu, tyrimo rezultatai surašomi N-2 formos akte, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos, išskyrus atveją, kai

vykstama į darbą ar iš jo įmonės teiktu transportu, taip pat ne darbovietėje esančios vietos, kurioje darbuotojas gauna užmokestį už darbą, ar ne įmonės teritorijoje esančios vietos, kur darbuotojas gali būti per pertrauką, skirtą pailsėti ir pavalgyti. Kaip pavyzdį pateiksiu 2004-04-29 įvykusio nelaimingo atsitikimo UAB „Kitron“ darbuotojai D.N., kuri iš darbovietės vyko į namus maršrutiniu autobusu, išlipo iš autobuso ir einant nereguliuojama pėsčiųjų perėja buvo parblokšta ir sužalota automobilio. Tokiu atveju 2004-05-12 buvo surašytas nelaimingo atsitikimo darbe aktas N-2 [113].

Valstybinei darbo inspekcijai per 10 darbo dienų nuo nelaimingo atsitikimo darbe akto gavimo nustačius, kad:

1. sunkus ar mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe ištirtas pažeidžiant šių Nuostatų reikalavimus, – Lietuvos Respublikos vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius skiria papildomą ar pakartotinį tyrimą, nuroydamas jo trukmę, bet ne ilgiau kaip 30 darbo dienų, ir apie tai informuoja įmonės vadovą, draudimo įstaigą, apylinkės prokuratūrą, nukentėjusįjį arba jo atstovą ar jo šeimą;

2. lengvas nelaimingas atsitikimas darbe ištirtas pažeidžiant šių Nuostatų reikalavimus, – Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius įpareigoja darbdavį per 15 darbo dienų atlikti papildomą ar pakartotinį lengvo nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą. Lengvo nelaimingo atsitikimo darbe papildomam tyrimui atlikti darbdavys gali sudaryti naują dvišalę komisiją arba pavesti jį atlikti komisijai, atlikusiai ankstesnį tyrimą. Pakartotinai lengvą nelaimingą atsitikimą darbe tiria darbdavio sudaryta kitos sudėties dvišalė komisija. Apie papildomą ar pakartotinį lengvo nelaimingo atsitikimo tyrimą darbdavys informuoja nukentėjusį darbuotoją arba jo atstovą, draudimo įstaigą (įstaigas). Papildomo ar pakartotinio lengvo nelaimingo atsitikimo tyrimo atitinkamos formos aktą ne vėliau kaip per 3 kalendorines dienas nuo tyrimo pabaigos darbdavys išsiunčia nukentėjusiajam arba jo atstovui, Valstybinės darbo inspekcijos teritoriniam skyriui ir draudimo įstaigai (įstaigoms), kurioje (kuriose) nukentėjusysis apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu [17, 56 p.].

Papildomai tirti sunkų ar mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe gali būti skiriamas ankstesnį tyrimą atlikęs arba kitas Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius [17, 57 p.]. Pakartotinai tirti sunkų ar mirtiną nelaimingą atsitikimą darbe skiriamas kitas Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius [17, 58 p.] Atlikus papildomą ar pakartotinį nelaimingo atsitikimo darbe tyrimą, gali būti paliktas galioti nepakeistas ankstesnio tyrimo metu surašytas atitinkamos formos nelaimingo atsitikimo darbe aktas (padaryta išvada) arba jis papildytas, arba surašytas naujas atitinkamos formos nelaimingo atsitikimo darbe aktas, arba tyrimas nutrauktas [17, 59 p.] Papildomo ar pakartotinio tyrimo medžiaga

nagrinėjama Valstybinėje darbo inspekcijoje. Nustačius, kad nelaimingas atsitikimas darbe ištirtas nepažeidžiant šių Nuostatų reikalavimų, per 10 darbo dienų nuo papildomo ar pakartotinio tyrimo medžiagos gavimo ji išsiunčiama aukščiau nurodytoms institucijoms, nurodžius sprendimą dėl ankstesnio tyrimo išvadų galiojimo [17, 60 p.].

Kaip pavyzdį pateiksiu nelaimingo atsitikimo, įvykusio 2004-11-23 AB „Rytų skirstomųjų tinklų filiale Vilniaus elektros tinklai“, trumpą analizę. Šio nelaimingo atsitikimo metu nukentėjo elektrikas R.A., nustatyta sužalojimo diagnozė – galvos abipusės subdurinės lematomos, dešiniojo F-P kaulo lūžis. VDI tyrimo metu nustatė šias aplinkybes – R.A. buvo pavesta suremontuoti ir sureguliuoti mechanines pavaras. R.A. prireikė atlikti gamtinius reikalus, o tam nebuvo tualetu lauke, eidamas paslydo ir griuvo, trenkėsi į žemę ir į pastato sieną. R.A. griuvo teritorijoje, kuri nepriklauso AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialui Vilniaus elektros tinklai“. Įvykio liudytojų nebuvo. Po darbo R.A. buvo nuvežtas namo. Pagal gydytojo atsakymą į užklausimą, kaukolės lūžį patyręs asmuo galėjo būti apie valandą sąmoningas ir bendrauti su kolegomis. Grįždamas namo R.A. nutarė atsigaiivinti alumi, bet galvos skausmas nepraėjo ir nepagerėjo. Liudininkas pamatė, kad R.A. pasidarė bloga, iškvietė greitąją pagalbą. Gydytojai pamatę apsvaigusį R.A. nuvežė į nakvynės namus, nes nenustatė sužalojimų. Vyriausiasis darbo inspektorius ištyręs šias aplinkybes 2004-11-23 akte pažymėjo nelaimingo atsitikimo priežastis – sliduma teritorijoje, kuri nepriklauso elektros tinklams. Nurodytos prevencijos priemonės – pagal galimybę spręsti tualetų įrengimo klausimus. Tačiau AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialo Vilniaus elektros tinklai“ direktorius nesutiko su tokiomis išvadomis. Direktorius nesutiko su išvadomis, kadangi jo nuomone darbo inspektorius privalėjo pagal 2001-06-19 Vuriausybės nutarimo Nr.748 išnagrinėti sveikatos priežiūros įstaigų, teisės saugos institucijų pažymas, išvadas apie traumos pobūdį, sunkumą ir kreiptis į atitinkamas įstaigas dėl ekspertizių, nes nukentėjusio galvos traumos aplinkybės nėra aiškios. Negavus ekspertizės išvadų apie tai, ar asmuo, dėvėdamas apsauginį šalną, galėjo gauti tokią traumą, ar nebuvo sužalotas ne darbo vietoje, daryti tokių išvadų, kurios nurodytos akte negalima. AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialas Vilniaus elektros tinklai“ kreipėsi į teismą. Vilniaus apygardos administracinis teismas nagrinėjo prašymą dėl akto panaikinimo. Teismas priėmė sprendimą tenkinti prašymą iš dalies, pavedė atlikti pakartotinį tyrimą ir priimti naują sprendimą [64]. Vadovaujantis Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų 58 punktu pakartotinai tirti minėtą nelaimingą atsitikimą darbe buvo paskirtas kitas Valstybinės darbo inspekcijos inspektorius [14 6, 58 p.; 64]. Inspektorius, ištyręs nelaimingą atsitikimą pakartotinai nustatė, jog darbų atlikimas buvo atliekamas pavojingoje darbo aplinkoje, nes teritorija prie elektros

skirstomojo punkto buvo slidi. Pažeistas Vilniaus elektros tinklų lokalinio teisės akto Nr. 53 reikalavimus – saugumo ir sveikatos instrukciją aptarnaujant pastočių elektros įrenginius, patvirtintas 2002-12-13, taip pat pažeistas Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 25 straipsnio 1 dalies reikalavimas. 2004-02-20 pakartotinio tyrimo akte nurodytos šios prevencinės priemonės: 1) informuoti darbuotojus apie pareigą pranešti darbdaviui apie kiekvieną nelaimingą atsitikimą darbe; 2) peržiūrėti visas saugos ir sveikatos darbe instrukcijas, kad jose būtų nurodyti poveikio veiksniai pasireiškiantys darbe ir būdas bei priemonės apsisaugojimui nuo jų poveikio; 3) žiemos metu aprūpinti spec. transporto priemones, kuriomis vežami darbuotojai į elektros tinklo skirstyklas, smėlis ir įrankiai pastočių teritorijoje slidumui panaikinti (kiekvieną žiemą). Tiek atliekant pirminį tyrimą, tiek pakartotinį buvo surašytas N-1 formos aktas [106].

Vadovaujantis Latvijos Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir registravimo taisyklėmis nelaimingi atsitikimai yra tiriami Tyrimo komisijos. Darbdavys įsteigia Tyrimo komisijas rašytiniu įsakymu ne vėliau kaip per penkias darbo dienas po nelaimingo atsitikimo. Komisija po jos sudarymo arba Darbo inspekcijos pareigūnas gavęs atitinkamą atskaitą nedelsiant pradeda tyrimą ir jį užbaigia per šešias dienas, o taip pat surašo galutinę atskaitą arba išvadą apie nelaimingą atsitikimą darbe. Šioje ataskaitoje nurodomi sužeidimo faktoriai dėl kurių įvyko nelaimingas atsitikimas, taip pat nurodomos prevencinės nelaimingo nusikaltimo priemonės [34].

Jeigu apie nelaimingą atsitikimą nepranešama per vieną darbo dieną arba jeigu darbo pajėgumo sumažėjimas nustatomas vėliau, Komisija arba Inspekcijos darbuotojas ištiria nelaimingą atsitikimą ir surašo atskaitą per vieną mėnesį po rašytinių duomenų pateikimo.

Jeigu nelaimingo atsitikimo metu sužalojami keli darbuotojai, kaip ir Lietuvoje atskaita arba išvada surašoma dėl kiekvieno darbuotojo. Inspekcija arba Komisija turi teisę iš darbdavio, liudytojų, sužaloto asmens ir atsakingų asmenų gauti visą informaciją, medžiagą arba apklausti žodžiu [34].

Pagal Latvijos Nelaimingų atsitikimų tyrimo ir registravimo taisykles kai atsitinka mirtinas nelaimingas atsitikimas arba sužalojami keli asmenys arba rimti sveikatos sužalojimai nustatomi nukentėjusiajam yra atliekamas specialus tyrimas. Kai atsitinka mirtinas nelaimingas atsitikimas darbdavys nedelsiant praneša Inspekcijai ir Policijai. Inspekcijos darbuotojas atlieka Specialų tyrimą. Jeigu nelaimingo atsitikimo metu du asmenys žūva ar daugiau asmenų sužalojami nelaimingą atsitikimą tiria Speciali Tyrimo Komisija. Komisija nelaimingą atsitikimą ištiria per 15 dienų ir paruošia atitinkamus dokumentus. Kaip matome terminas ištirti mirtiną nelaimingą atsitikimą toks pat kaip ir

Lietuvoje. Išskirtiniais atvejais kai neįmanoma gauti reikalingų dokumentų laiku (pvz.: komplikotas arba besitęsiantis ekspertų tyrimas, liudytojų, nukentėjusiųjų paaiškinimų negalima gauti dėl sveikatos būklės ir pan.), tyrimo laikotarpis gali būti pratęstas Inspekcijos vadovo sprendimu. Jeigu nukentėjusysis miršta tuo laikotarpiu kai neteko darbingumo dėl nelaimingo atsitikimo, tyrimo laikotarpis pradedamas skaičiuoti nuo nukentėjusiojo asmens mirties dienos jeigu prieš tai nebuvo atliekamas joks specialus tyrimas. Atlikdami specialų tyrimą, Inspekcijos pareigūnai arba Tyrimo komisija yra įpareigota:

1. reikalauti raštiškų arba žodinių darbdavio, liudytojų, nukentėjusiojo ir pareigūnų paaiškinimų;
2. reikalauti, kad darbdavys patektų medžiagą ir ataskaitas reikalingus specialiam tyrimui; užtikrinti galimybę atlikti techninius skaičiavimus ir laboratorinius tyrimus, įvertinti saugumo reikalavimų atitikimus, padaryti sugadintų prietaisų nuotraukas ir atlikti kitus veiksmus reikalingus specialiam tyrimui; jeigu reikia, aprūpinti asmenis, kurie įtraukti atliekant specialų tyrimą, atitinkamais saugiais rūbais, avalyne ir kt. saugia įranga; pasikviesti specialistus ir ekspertus ir padengti išlaidas, susijusias su jų pakvietimu; suteikti transportą Specialiai Tyrimo komisijai;
3. reikalauti iš valstybinių institucijų nelaimingo atsitikimo tyrimo medžiagos kopijų;
4. tiriant nelaimingus atsitikimus kelyje, būti supažindintiems su tiesiogiai susijusia medžiaga iš Kelių Eismo Policijos Administracijos.

Po specialaus tyrimo užbaigimo, Inspekcijos pareigūnas arba Speciali tyrimo komisija, remiantis surinkta tyrimo metu medžiaga surašo ataskaitą arba išvadas ir surašo visa tai 5 egzemplioriais. Specialaus tyrimo medžiaga yra išvardinta Nelaimingų atsitikimų tyrimo ir registravimo taisyklėse, sąrašas baigtinis. Šiose taisyklėse taip pat yra nurodyta, jog per į kokias institucijas ir kokiems asmenims Speciali tyrimo komisija išsiuntinėja nelaimingo atsitikimo kopijas [34].

Didžiojoje Britanijoje tarp Sveikatos ir Saugos Tarnybos (HSE), Vyriausiojo Policijos pareigūnų asociacijos (ACPO), Britų transporto tarnybos (BTP), Vietinės valdžios asociacijos ir Karališkos teismo persekiojimo tarnyba (CPS) yra sudarytas protokolas. Šis protokolas numato efektyvų bendradarbiavimą tarp išvardintų institucijų tiriant mirtinus nelaimingus atsitikimus, yra prieinamas visuomenei. Ypač jis yra taikomas tiems atsitikimams, kurių pasėkoje asmuo miršta, kai įrodymai rodo, jog rimti baudžiamieji nusikaltimai kiti nei saugos ir sveikatos gali būti įvykdyti.

Pagal šį protokolą mirtinas nelaimingas atsitikimas darbe yra mirties atvejis susijęs su nelaimingu atsitikimu, kuris iškilo arba yra susijęs su darbu. Principai nurodyti protokole taip pat taikomi ir tais atvejais kai nukentėjusysis patiria sužalojimus nelaimingo atsitikimo metu kurie yra tokie rimti, kad yra aiškūs simptomai, medikų nuomone, kad yra tikėtina mirtis. Šiais atvejais bus pavyzdžiui neaišku ir sunku nustatyti ar mirties priežastis susijusi su darbu ar ne pagal šį protokolą, pvz.: kelio eismo nelaimingi atsitikimai, arba kalėjimuose arba gydymo įstaigose, arba tarkim dujų nuotėkis. Kiekvienas mirties atvejis turėtų būti svarstomas individualiai ir sprendimas turėtų būti priimamas ar toks mirtinas nelaimingas atsitikimas yra susijęs su darbu.

Protokolo šalys yra įsipareigoję užtikrinti kad kiekvienas mirtino nelaimingo atsitikimo susijusio su darbu tyrimas yra kruopštus ir nuodugnus, ir sutinka bendradarbiauti kiek įmanoma kartu.

Policijos pareigūnas apžiūrėdamas nelaimingą atsitikimą susijusį su darbu imasi priemonių pagal pareigūnui nustatytas taisykles dėl neaiškių mirčių - identifikuoja, apsaugoja, išlaiko ir kontroliuoja įvykio vietą ir visas kitas susijusias vietas, prižiūri ir užrašo visus įvykius, informuoja vyriausiąjį pareigūną, ištardo ar darbdavys ar kitas atsakingas asmuo pranešė HSE, vietinei valdžiai ar kitai tyrimais užsiimančia įstaigai, susisiečia ir peršneka apie mirtiną nelaimingą atsitikimą su HSE, vietine valdžia ar kita valdžia, ir susitaria dėl vietos kontrolės suderinimo, taip pat suderinus su kitais, dėl kitų veiksmų vietoje kad užtikrinti visuomenės saugumą.

Tyrimas turėtų būti bendrai vadovaujamas, tačiau viena iš šalių turėtų būti pagrindinė vadovaujanti šalis.

Kai tyrimo eigoje išaiškėja įtarimai kad įvykdytas rimtas baudžiamasis nusikaltimas (kitas nei saugos ir sveikatos nusikaltimas) buvo mirties priežastis, policija ima pirmenybę tyrime ir dirba kartu su HSE ir vietine valdžia.

Kai tyrimo eigoje atsiranda nepakankamai įrodymų jog įvykdytas rimtas baudžiamasis nusikaltimas (kitas nei saugos ir sveikatos nusikaltimas) buvo mirties priežastis, tyrimas, pagal susitarimą, atliekamas HSE, vietinės valdžios. Visos šalys turi patvirtinti tokį susitarimą raštu. Kai tyrimo eigoje atsiranda naujų svarbių įrodymų, kas leidžia manyti, jog įvykdytas rimtas nusikaltimas, visa nauja medžiaga perduodama policijai. Tokiu atveju policija sprendžia ar jai perimti vadovavimą. Sprendimas turėtų būti patvirtinimas raštu.

Kai įvyksta keletas nelaimingų atsitikimų, kai miršta keletas asmenų, Sveikatos ir Saugos Komisija gali, Ministrui sutikus, nurodyti viešą įvykio tyrimą. Paraleliai,

Komisija gali įpareigoti HSE, ar kitą asmenį, atlikti tyrimą ir surašyti specialią atskaitą. Šiuo atveju policija betarpiškai padeda tirti atsitikimą [69, 70].

2005 m. gruodžio 11 d. Buncefield'o Naftos talpyklose įvyko nelaimingas atsitikimas. Nelaimingo atsitikimo tyrimui vadovavo Komisija (HSE) ir Aplinkos apsaugos agentūra (EA), kurios kartu sudarė Kompetentingą instituciją (CA) kuri buvo atsakinga už Svarbiausių nelaimingų atsitikimų pavojaus taisyklių 1999 kontrolės laikymosi (COMAH). HSE, EA ir Policija tęsė darbą visą tyrimo laikotarpį, siekdami užtikrinti visuomenės saugumą, viešąjį interesą ir siekdamas surinkti kuo daugiau įrodymų. HSE paprašyta teikė patarimus ir skyrė reikalui esant ekspertizes. HSE susisiekdavo su gelbėjimo tarnybomis, visomis Jungtinės Karalystės įmonėmis, kurios veikė Hertfordshire Naftos talpyklų vardu, ir EA. HSE su gelbėjimo tarnybomis iri EA susitarė, jog vietinį tyrimą pradės kiek įmanoma greičiau. Kai kurie darbai buvo atliekami su Policijos pagalba. Tyrimas susidėjo iš kaltės ir kitokių įrodymų rinkimo, liudytojų apklausos, darbų saugos operatorių atskaitų peržiūros ir tik tuomet pateikė šio nelaimingo atsitikimo priežastis [81, 82].

Apibendrinant šią dalį noriu išskirti keletą pastebėjimų. Vadovaujantis Nuostatais Lietuvoje nelaimingi atsitikimai darbe, įvykę krašto apsaugos sistemos pareigūnams ir kariams, vidaus reikalų sistemos, muitinės ir pan., tiriami pagal šių institucijų parengtus ir patvirtintus nelaimingų atsitikimų, įvykusių vykdant tarnybines pareigas, tyrimo ir apskaitos nuostatus. Latvijoje tyrimo taisyklės netaikomos nelaimingiems atsitikimams, kurie atsitiko: eiliniams arba vadovaujantiems pareigūnams, dirbantiems institucijoje, kuri pavaldi Vidaus reikalų ministerijai; asmenims priklausantiems kariuomenės skyriams, kurie yra pavaldūs Gynybos ministerijai. Taigi kiekviena iš minėtų institucijų turi savo atskirus statutus, todėl nelaimingi atsitikimai įvykę tarnybos metu irgi tiriami skirtingai. Tai labai apsunkina teismų darbą, nes tyrimas tampa sudėtingas, o skirtingi teisės aktai padaro tyrimą gremėzdišką. Dėl šios priežasties teismų darbas tampa mažiau efektyvus ir dėl to nukenčia patys nukentėję asmenys. Todėl mano nuomone, būtų tikslinga parengti vieningą aktą, kuris reglamentuotų krašto apsaugos sistemos, Vidaus reikalų ministerijos, muitinės, valstybės saugumo ir kitų institucijų pareigūnų nelaimingų atsitikimų darbe tyrimą.

Latvijoje nelaimingas atsitikimas darbe pripažįstamas susijusiu su darbu, kai atsitinka asmenims vykstantiems į darbą ar iš darbo įmonės ar jos samdomu transportu. Tačiau, jeigu transportas nėra įtrauktas į įmonės turto balansą ar nėra tinkamai įforminti samdos dokumentai, nelaimingas atsitikimas automatiškai pripažįstamas nesusijusiu su darbu ir darbuotojas netenka garantijų [32]. Todėl, mano nuomone, būtų tikslinga

panaikinti reikalavimą, kad transportas turi būtinai priklausyti įmonei arba būti jos samdytas.

Lietuvos Nuostatuose nustatyta, jog „nelaimingo atsitikimo, susijusio su darbu, tyrimo rezultatai surašomi N-2 akte, kai nelaimingas atsitikimas įvyksta darbuotojo darbo dienomis kelyje tarp darbovietės ir gyvenamosios vietos“. Taigi, jeigu nelaimingas atsitikimas įvyksta ne darbo dieną, jis pripažįstamas nesusijusiu su darbu. Tačiau yra dažni atvejai, kai švenčių dienomis ar išveginėmis dienomis įmonėse įvyksta išsilaužimai, gaisrai ar kiti techniniai incidentai. Tokiu atveju iš darbuotojo gali būti reikalaujama, kad jis įvyktų į darbo vietą. Tokį reikalavimą darbuotojas gali gauti iš valstybinių institucijų, tiriančių vagystės faktą, arba gaisro priežastis. Todėl, mano nuomone, būtų tikslinga panaikinti reikalavimą, kad anksčiau aptartas nelaimingas atsitikimas pripažįstamas susijusiu su darbu tik darbuotojo darbo dienomis.

Nuostatuose nustatyta, kad nelaimingas atsitikimas pripažįstamas nesusijusiu su darbu, kai asmuo nukentėjęs dėl smurto, kurio aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu. Mano nuomone, juridinę reikšmę turėtų turėti pats buvimas darbo vietoje faktas. Todėl būtų tikslinga pripažinti, kad nelaimingas atsitikimas pripažįstamas susijusiu su darbu, kai asmuo nukentėjęs dėl smurto (nepriklausomai nuo to, ar smurtas susijęs su darbu ar ne). Tokiu būdu būtų išplėtos darbuotojo garantijos.

Išnagrinėjus keletą nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo bylų pastebėjau, jog labai svarbu nustatyti, ar nepakeista nelaimingo atsitikimo darbe vieta. Jeigu ji buvo pakeista, būtina sužinoti, kas joje pakeista, ir gauti iš darbdavio dokumentus, susijusius su įvykio vietos pakeitimu. Tiriamų nelaimingų atsitikimų bylose neradau faktų ar nelaimingo atsitikimo vieta yra pakeista ar ne, nelaimingo atsitikimo darbe aktuose (forma N-1) nėra punkto kuriame Valstybinės darbo inspekcijos pareigūnai galėtų pažymėti ar atsitikimo vieta buvo pakeista ar ne. Visose bylose manau yra surinkti visi tiek žodiniai, tiek rašytiniai, tiek grafiniai įrodymai, galintys teikti informaciją apie nelaimingą atsitikimą, jį sukėlusias priežastis ir pan.

Atkreipiau dėmesį, jog valstybinis vyriausiasis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas, atsižvelgdamas į bylos sudėtingumą ir darbo inspektoriaus motyvuotą prašymą, gali pratęsti tyrimo trukmę apibrėžtam laikui, tačiau šis laikas nėra nurodytas nei Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose, nei Valstybinės darbo inspekcijos nuostatuose. Pratęsimo terminą savo nuožiūra nustato valstybinis vyriausiasis darbo inspektorius ar jo pavaduotojas. Toks apibrėžtumo nebuvimas, mano nuomone, gali pažeisti darbuotojų teises, nes tyrimas gali neapibrėžtai užsitęsti. Todėl siūlyčiau nustatyti konkrečius terminus atskiriems nelaimingų atsitikimų tyrimo atvejams.

Komisijos, tyrusios nelaimingą atsitikimą darbe, išvada privalo būti motyvuota. Motyvavimas pasireiškia tuo, kad Komisija privalo kiekvienai iširtai aplinkybei ar reiškiniui pateikti galimus, tikrus ir santykinus įrodymus apie šių aplinkybių buvimą ar nebuvimą. Ir tik po visų įrodymų ištyrimo, padaryti išvadą apie turimų įrodymų pakankamumą minėtoms aplinkybėms pripažinti juridiniais aktais. Nors vienos juridškai svarbios aplinkybės motyvacijos nebuvimas, įgalina pripažinti komisijos sprendimą neteisėtu. [37]

Ir paskutinis pastebėjimas šioje dalyje būtų, jog labai svarbiu faktoriumi, kurį turi tirti nelaimingo atsitikimo darbe komisija, yra paties darbuotojo didelis neatsargumas, kuris galėjo būti patirtos traumos tiesiogine priežastimi. Didelis darbuotojo neatsargumas gali tiesiogiai įtakoti pavojingos situacijos darbo vietoje atsiradimą, kuri savo ruožtu kelia pavojų darbuotojo sveikatai. Didelis darbuotojo neatsargumas gali turėti įtakos sprendžiant pačio darbuotojo kaltės procentinę išraišką dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe. Ši procentinė išraiška gali būti nustatinėjama tik darbuotojams, apdraustiems socialiniu draudimu nuo nelaimingų atsitikimų darbe.

3. Darbdavio atsakomybė įvykus nelaimingam atsitikimui darbe

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ir esant pažeidimui, taikoma materialioji, administracinė, baudžiamoji atsakomybė. Materialinės atsakomybės darbo teisėje klausimai – ne naujiena tiek Lietuvos teisės doktrinoje, tiek ir praktikoje. Tačiau pažymėtina, kad kai kalbama apie materialinę atsakomybę darbo teisėje dažniausiai pabrėžiama ir nagrinėjama darbuotojų materialinė atsakomybė, tuo tarpu darbdavių materialinei atsakomybei, kylančiai iš teisinių darbo santykių, skiriama mažiau dėmesio. Darbdavių materialinė atsakomybė dažniausiai nagrinėjama darbuotojo sveikatos sužalojimo atvejais. Paprastai per mažai akcentuojama, kad yra ir kitos atsakomybės atsiradimo formos. Šis faktas iš dalies lemia tai, kad Lietuvos įstatymuose nebuvo sistemiškai reglamentuotas darbdavių materialinės atsakomybės klausimas, nebuvo pabrėžiami pagrindiniai principai [41]. Administracinę atsakomybę numato Lietuvos Respublikos ATPK 41, 41¹ – 41² straipsniai. Juose nustatomos bauda darbdaviams, pareigūnams ir darbuotojams už darbo įstatymo ir norminių darbo saugos aktų pažeidimą, nuslėptą nelaimingą atsitikimą, nustatytos pranešimo tvarkos nesilaikymą, trukdymą darbo inspektorių darbui [15]. Baudžiamąją atsakomybę numato Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso 176 straipsnis [8]. Tačiau jis retai inkriminuojamas.

3.1. Darbdavio materialinė atsakomybė

Nagrinėti darbdavio materialinės atsakomybės klausimus tikslinga pradėti apibrėžiant, kas tai yra darbdavys ir kaip suprantama materialinė atsakomybė darbo teisėje. Plačiąja prasme darbdaviu reikėtų laikyti kiekvieną asmenį (tiek fizinį, tiek juridinį), įdarbinusį pagal darbo sutartį bent vieną darbuotoją. Pagal 2002 m. priimto Lietuvos Respublikos darbo kodekso (toliau – Darbo kodeksas) 16 straipsnį darbdavys gali būti įmonė, įstaiga, organizacija arba kita organizacinė struktūra nepaisant nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, pagal Darbo kodekso 14 straipsnį – turinti darbinį teisnumą ir veiksnumą. Darbdavys taip pat gali būti fizinis asmuo [5, 100]. Darbdaviui, kaip juridiniam asmeniui, esant tiek kolektyviniams, tiek individualiems darbo santykiams atstovauja atitinkamai įmonės, įstaigos, organizacijos vadovas [39, 183 psl.]. Materialinė atsakomybė teisės doktrinoje apibrėžiama gana skirtingai. Tiksliausiai, manau, ją reiktų apibrėžti kaip tam tikrą rūšį valstybinės prievartos, kuri taikoma už darbo teisės pažeidimus ir turi apsaugos teisinio santykio formą siekiant, kad teisės pažeidėjas atlygintų nukentėjusiajai šaliai padarytą žalą darbo

teisės normų nustatyta dydžiu ir tvarka. Pagrindinis materialinės atsakomybės uždavinys – garantuoti visos arba dalies kitai darbo sutarties šaliai padarytos žalos (nuostolių) atlyginimą [43, 227 psl.]. Materialinė atsakomybė galima, jeigu yra tam tikros sąlygos. Materialinės atsakomybės sąlygos – teisės pažeidimo elementai, nuo kurių priklauso galimybė taikyti darbdaviui arba darbuotojui materialinę atsakomybę [39, 492 psl.]. Šias sąlygas galima suskirstyti į dvi grupes: 1) bendras sąlygas, būtinas turtinei atsakomybei atsirasti, ir 2) specialias sąlygas, būtinas darbo sutarties šalies materialinei atsakomybei atsirasti pagal darbo teisės normas. LAT yra konstatavęs, kad bendros materialinės atsakomybės sąlygos yra šios: a) reali žala; b) žalos padarymas neteisėta veika (veikimu, neveikimu); c) priežastinis ryšys tarp neteisėtos veikos ir žalos atsiradimo ir d) pažeidėjo kaltė. Specialios atsakomybės sąlygos yra: a) pažeidėjas su nukentėjusia šalimi susijęs darbo teisiniu santykiu ir b) žalos padarymas vykdant darbo pareigas [37, 38, 93]. Tai įtvirtinta ir Darbo kodekso 246 straipsnyje. Visos materialinės atsakomybės sąlygos tarpusavyje glaudžiai susijusios ir sudaro vieną sudėtingą reiškinį – darbo teisės pažeidimą, kuris yra pagrindas materialinei atsakomybei atsirasti [43, 229 psl.].

Darbo teisėje skiriama dviejų rūšių materialioji atsakomybė: a) darbuotojo darbdaviui ir b) darbdavio darbuotojui [60, 147 psl.]. Šios darbo dalies tikslas – išsamiau panagrinėti darbdavio materialinės atsakomybės klausimus.

Sistemiškai aptariant darbdavio materialinę atsakomybę reikia vadovautis Darbo kodekso 248 straipsniu – pateikti jį kaip pagrindą, apibrėžiantį pagrindinius darbdavio materialinės atsakomybės atsiradimo atvejus. Pažymėtina, kad įstatymo leidėjas minėtame straipsnyje sistemaiškai išdėstė darbdavio materialinės atsakomybės klausimus – ankščiau įstatymuose jie nebuvo įtvirtinti. Tai vertintina teigiamai, nes darbdavio materialinę atsakomybę imta reglamentuoti aiškiau.

Darbo kodekso 248 straipsnis nustato, kad darbdavio materialinė atsakomybė atsiranda, kai:

- 1) darbuotojas sužalojamas, miršta, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu;
- 2) žala padaroma sugadinant, sunaikinant arba prarandant darbuotojo turtą;
- 3) kitokiu būdu pažeidžiami darbuotojo arba kitų asmenų turtiniai interesai;
- 4) darbuotojui padaroma neturtinė žala.

Toliau aptariami tik du minėti darbdavio materialinės atsakomybės atvejai, nagrinėjami ypatumai bei teorinės ir praktinės problemos, išskylančios įgyvendinant teisės normas, reglamentuojančias darbdavio materialinės atsakomybės klausimus.

1) Darbdavio materialinė atsakomybė, kai darbuotojas sužalojamas arba miršta.

Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo (toliau – DSSI) 11 straipsnyje [2, 11 str.] darbdaviui nustatyta pareiga užtikrinti darbuotojų saugą ir sveikatą visais su darbu susijusiais aspektais. Minėtame įstatyme taip pat įtvirtinta, kad darbdavys, kuris savo veikimu ar neveikimu pažeidė darbuotojų saugos ir sveikatos teisės aktus ir neužtikrino saugių ir sveikų darbo sąlygų, atsako įstatymų nustatyta tvarka [2, 46 str. 1 d.]. Nagrinėjant šį darbdavio materialinės atsakomybės atvejį, akcentuotina, kad pareigos darbdaviui užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas darbuotojui nustatytos įstatymo lygmeniu. LAT pabrėžė, kad žmogaus teisę į saugias darbo sąlygas atitinka juridinių ir fizinių asmenų, naudojančių savo veikloje žmogaus darbo jėgą, pareiga užtikrinti saugias darbo sąlygas. Teisės normos, reguliuojančios saugą darbe, savo teisine prigimtimi yra viešosios teisės normos, nes jų tikslas išeina už darbdavio – darbuotojo teisinio santykio ribų. [41] Taigi darbdavio materialinės atsakomybės, kai darbuotojas sužalojamas arba miršta, pagrindas – darbuotojų saugos ir sveikatos norminių aktų reikalavimų pažeidimas.

Didžiojoje Britanijoje darbdavio pareigą rūpintis darbuotojų saugumu galima suskirstyti į 4 kategorijas: 1) saugūs ir tinkami darbo įrankiai; 2) saugi darbo vieta; 3) tinkama priemonių dėl darbuotojo saugos sistema (darbdavio pareiga yra įvertinti situaciją, sukurti tinkamą saugumo sistemą, nurodyti savo darbuotojams, ką ir kaip jie turi atlikti, ir parūpinti visas reikiamas priemones/įrankius. Žinoma, jis negali būti tikras, kad jo darbuotojai elgsis kaip jiems buvo liepta dirbdami vieni, bet jei jis viską padarė, kad užtikrintų, jog jo saugumo sistema veikia, jis viską bus padaręs, kas jam priklauso); 4) kompetentingas personalas. Hudson v. Ridge Manufacturing Co.Ltd byloje darbuotojas buvo sužeistas dėl kvailo pokšto, padaryto jo bendradarbio, kurio blogas elgesys buvo žinomas darbdaviams ilgą laiką. Darbdaviai buvo laikomi atsakingais už pažeidimą pareigos prižiūrėti, kad būtų įdarbinami „nekeliantys grėsmės darbuotojai“ [41].

Minėtu atveju aptariama žala, padaryta darbuotojo asmeniui, gali būti dvejopa:

- 1) asmens sveikatos (kūno) sužalojimas arba kitoks pakenkimas jai (profesinė liga);
- 2) gyvybės atėmimas.

Remiantis statistiniais duomenimis, daug asmenų sužalojami, žūna ar kitaip pakenkiama jų sveikatai jiems atliekant darbo pareigas. 2004 m. Lietuvoje įvyko 2665 nelaimingi atsitikimai darbe (90 mirtinų, 173 sunkūs, 2042 lengvi). 100 tūkst. dirbančiųjų (apdraustųjų) tenka 217 visų 7.3 mirtinų, 14,1 sunkių nelaimingų atsitikimų darbe (“Sodros“ duomenimis, 2004 metais vidutinis metinis apdraustųjų skaičius šalyje buvo 1 226 421 žmogus). Palyginti su 2003 metais, sumažėjo nuo 117 iki 90 atvejų arba 23,1 proc. Mirtinų, o padidėjo nuo 162 iki 173 atvejų arba 6,8 proc. sunkių nelaimingų atsitikimų darbe skaičius. Bendras nelaimingų atsitikimų skaičius išliko tas pats [87].

Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 6.251 straipsnis nustato visiško padarytos žalos atlyginimo principą [7, 13]. Tai patvirtina ir teismų praktika. Faktiškai sveikatos sužalojimo atveju minėtas principas sunkiai įgyvendinamas, nes sveikatą po patirto sužalojimo ar ligos asmuo gali atgauti tik iš dalies. Todėl galėtume kalbėti tik apie dalinį patirtos žalos kompensavimą. Manytina, kad žalos atlyginimas sveikatos sužalojimo atveju yra riboto pobūdžio [50, 217 psl.]. Nuostolius, atsiradusius dėl padarytos žalos asmens sveikatai, sudaro: 1) neigiami nuostoliai (vadinamosios negautos pajamos), kurie susidaro, kai asmuo dėl ligos, sužalojimo netenka dalies savo ankstesnių pajamų (uždarbio); 2) teigiami nuostoliai (vadinamosios papildomos išlaidos), kurie susidaro, kai asmuo dėl sužalojimo, ligos priverstas turėti tam tikrų papildomų išlaidų. Negatyvūs nuostoliai – prarastos pajamos – praktikoje apskaičiuojamos dviem metodais. Kontinentinės teisės sistemos valstybėse yra nustatomas nukentėjusiojo darbingumo netekimo procentinis laipsnis, o konkreti suma apskaičiuojama pagal procentinę išraišką nuo iki sužalojimo buvusio uždarbio. Bendrosios teisės sistemos šalyse naudojamas kitas metodas: pirma yra apskaičiuojamos nukentėjusiojo pajamos, gautos iki sužalojimo, po to – pajamos, gaunamos po sužalojimo. Skirtumas tarp šių pajamų laikomas atlygintinos žalos dydžiu ir po sužalojimų gaunamų pajamų [53]. Lietuvoje negautos pajamos apskaičiuojamos kaip pajamų, kurias nukentėjusysis gavo arba realiai galėjo gauti iki ir po sveikatos sužalojimo, skirtumas [53]. Papildomos išlaidos išieškomos nepriklausomai nuo nukentėjusiojo negautų pajamų dalies atlyginimo. Papildomos išlaidos turi būti atlygintos, jeigu teismas, išnagrinėjęs bylą nustato: 1) kad papildomos išlaidos reikalingos (būtinės); 2) kad papildomos išlaidos realios, tai yra, kad nukentėjusiajam reikalingą medicinos pagalbą atitinkamos gydymo įstaigos suteikė už tam tikrą atlyginimą [51]. Asmeniui žuvus turi būti atlyginamos: 1) laidojimo išlaidos; 2) asmenų, kuriuos žuvusysis išlaikė, prarastos pajamos. Be to, įstatymai tam tikrais atvejais nustato papildomus kriterijus, kuriais vadovaujamosi nustatant nuostolių dydį (pvz., gali būti atsižvelgiama į turtinę šalių padėtį, nukentėjusiojo kaltės laipsnį ir pan.) [13].

Praktikoje daugiausia paplitę šie žalos atlyginimo būdai: kaltojo asmens materialinė atsakomybė, pasireiškianti periodinėmis išmokomis arba vienkartinės kompensacijos išmokėjimu; žalos atlyginimas iš specialiųjų fondų; privalomas draudimas nuo nelaimingų atsitikimų; savanoriškas draudimas nuo nelaimingų atsitikimų; žalos atlyginimas iš valstybės lėšų. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas (toliau – NADSDI) Lietuvoje įsigaliojo nuo 2000 m. sausio 1 d. Kartu įvestas ir naujas žalos atlyginimo būdas – privalomas socialinis draudimas [12].

DSSI nustatyta, kad pajamų, kurias darbuotojas prarado dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba dėl profesinės ligos netekęs darbingumo, kompensavimo tvarką nustato Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas bei kiti įstatymai [2, 16]. CK apdraustajam numatyti šie žalos atlyginimo būdai: 1) ligos dėl nelaimingo atsitikimo darbe arba profesinės ligos pašalpa; 2) prarasto darbingumo vienkartinė kompensacija [91]; 3) prarasto darbingumo periodinė kompensacija [90]; 4) apdraustajam žuvus dėl draudiminio įvykio jo šeimos nariams lygiomis dalimis išmokama laidojimo pašalpa; 5) apdraustajam žuvus dėl draudiminio įvykio jo šeimos nariams lygiomis dalimis mokama periodinė draudimo išmoka. Pažymėtina, kad atsižvelgiant į pasaulinę praktiką šiomis normomis siekiama įvesti mišrią žalos atlyginimo sistemą, kai žala tam tikrais atvejais atlyginama vienkartinė kompensacija, kitais atvejais – periodiniais mokėjimais [52, 171–172 psl.].

Įvedus minėtą žalos atlyginimo sistemą išsprendžiama galima darbdavio nemokumo problema, žalos atlyginimo mechanizmas tampa daug paprastesnis ir greitesnis. Be to, draudimu siekiama sumažinti ir atlygintinos žalos neigiamus padarinius darbdavio, kaip atsakingo už žalą asmens, turtinei padėčiai. Nepaisant minėtų teigiamų dalykų pažymėtina keletas problemų, kylančių įgyvendinant minėtą įstatymą. Kaip minėta aukščiau, žala, susijusi su sveikatos sužalojimu, pasireiškia 2 būdais, t.y. kaip negautos pajamos ir kaip nukentėjusiojo turėtos išlaidos. NADSDI numato tik negautų pajamų atlyginimą (2 str. 1 d.). Tokiu atveju kyla klausimas dėl kitų išlaidų atlyginimo. Pagal CK kitos išlaidos darbuotojui atlyginamos tik tuo atveju, kai darbuotojas nebuvo apdraustas. Dėl to darytina išvada, kad kitos išlaidos turėtų būti įskaitomos į draudimo išmoką, nors tai prieštarauja NADSDI 2 straipsnio 1 daliai. Manytina, kad darbuotojo teisėti interesai žalos atsiradimo atveju būtų labiau užtikrinti, jei kitas išlaidas darbuotojas turėtų teisę išieškoti pagal CK. LAT Civilinėse bylose Nr. 3K-7-1115/2003m., Nr. 3K-3-982/2003 nurodė, jog padarytos žalos dalį, kurios nepadengia atlyginimas pagal Socialinio draudimo įstatymą, turi atlyginti už žalą atsakingi asmenys, vadovaujantis bendraisiais žalos atlyginimo sveikatos sužalojimo atveju pagrindais [94, 95]. Egzistuojant tokiai draudimo sistemai, pagal kurią atlyginama visa žala, darbdavys praranda budrumą ir motyvaciją siekti užtikrinti darbų saugumą ir darbuotojų sveikatą, todėl galimybė darbuotojui kitas išlaidas išieškoti kitu būdu vertintina ir teigiamai (aišku, nereikia pamiršti administracinės ir baudžiamosios atsakomybės, numatytos atsakingiems asmenims už saugos ir sveikatos darbe norminių aktų pažeidimą).

Aptartina žalos darbuotojui atlyginimo situacija, kai už darbuotoją nebuvo mokamos draudimo įmokos (pvz., darbuotojas dirbo nelegaliai). DSSI 78 straipsnio 2

dalį numato, kad jeigu nukentėjęs darbuotojas nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, prarastas pajamas dėl darbingumo netekimo ir išlaidas, susijusias su medicinos pagalba ir gydymu, taip pat išlaidas, susijusias su nukentėjusiojo socialine, medicinine ir profesine reabilitacija, atlygina darbdavys. Minėtų išlaidų apmokėjimo ir žalos atlyginimo sumos turi būti ne mažesnės, negu nustatyta NADSDĮ. Tai nustatyta ir CK 6.283 straipsnyje, tik nėra nuostatos, kad minėtų išlaidų apmokėjimo ir žalos atlyginimo sumos turi būti ne mažesnės, negu nustatyta NADSDĮ. Darbo kodekso 249 straipsnyje nustatyta, kad darbdavys pagal CK normas privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju, ar dėl jo susirgimo profesine liga, jeigu jis nebuvo apdraustas nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu. Tokiu atveju vėl susiduriama su visiško žalos atlyginimo principo įgyvendinimo problema, nes atlygintinos žalos dydis apribojamas tam tikra minimalia suma. Būtina paminėti, kad darbuotojo mirties atveju, kai darbuotojas nėra apdraustas, asmenims, turintiems teisę į žalos atlyginimą netekus maitintojo, atlyginama ta mirusiojo pajamų dalis, kurią jie gavo arba turėjo teisę gauti mirusiajam esant gyvam (CK 6.284 str.) [7, 12, 13, 54].

Darbdavio atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl gyvybės atėmimo, atsiranda ir kitiems subjektams [55, 22–23 psl.]. Tai patvirtina tiek NADSDĮ, tiek CK, kurio 6.284 straipsnio 1 dalyje numatyta, kad fizinio asmens mirties atveju teisę į žalos atlyginimą turi asmenys, kurie buvo mirusiojo išlaikomi arba jo mirties dieną turėjo teisę gauti iš jo išlaikymą (nepilnamečiai vaikai, sutuoktinis, nedarbingi tėvai arba kiti faktiniai nedarbingi išlaikytiniai), taip pat mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties [92].

Svarbu atkreipti dėmesį į CK 6.282 straipsnį, kuris nustato, jog „kai paties nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas padėjo žalai atsirasti arba jai padėti, tai atsižvelgiant į nukentėjusiojo asmens kaltės dydį (o kai yra žalos padariusio asmens kaltės, - ir į jo dydį) žalos atlyginimas <...> gali būti sumažintas arba reikalavimas atlyginti žalą gali būti atmestas“ [53]. LAT Civilinėse bylose yra konstatavęs, kad ieškinys dėl žalos atlyginimo gali būti atmestas, nustačius didelį darbuotojo neatsargumą, jeigu nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo akte nenustatyta, jog darbdavys pažeidė saugos darbe reikalavimus, kurių pažeidimas padėjo arba buvo tiesioginė priežastis žalai atsirasti [97]. „A.M. apsvaigimas nuo alkoholio buvo pripažintas vienintele ir tiesiogine nelaimingo atsitikimo priežastimi. <...> draudiminiams įvykiams nepriskiriami nelaimingi atsitikimai darbe, kuriuos ištyrus nustatyta, kad jie įvyko dėl to, kad nukentėjusysis buvo apsvaigęs nuo alkoholio, <...> ir tai nebuvo susiję su technologiniu procesu. Byloje esant nustatytai aplinkybei, kad nelaimingo atsitikimo priežastis buvo

paties nukentėjusiojo A.M. neblaivumas, nesusijęs (atsižvelgiant į jo darbinių pareigų pobūdį) su technologiniu procesu, konstatuotina, kad nelaimingas atsitikimas, kurio metu žuvo ieškovo tėvas, draudiminių įvykiui, galinčiam būti pagrindu prarastoms pajamoms <...> kompensuoti, nepriskiriamas, todėl ieškovo ieškinys negali būti patenkintas“ [92].

Darbo santykiuose darbdaviui turi būti taikoma pareiga laikytis atidumo, rūpestingumo, imantis priemonių, kad būtų išvengta žalos padarymo darbuotojams. DK įtvirtina principą, kad darbo sutarties šalių susitarimai negali pabloginti darbuotojo padėties palyginti su ta, kurią numato įstatymai. Tokiu būdu darytina išvada, kad net ir esant darbuotojo sutikimui dėl tam tikros rizikos prisiėmimo, atsakingas už žalos padarymą bus darbdavys. Šiuo atveju galime remtis Didžiosios Britanijos teismų praktika. Johnston v. Bloomsbuty Health Authority 205 byloje ieškovas, jaunas gydytojas, savo noru sutiko dirbti 40 valandų per savaitę konkretų laikotarpį. Ieškovas iškelė bylą savo darbdaviams tvirtindamas, jog ši konkreti pareiga pagal sutartį pažeidė darbdavio bendrosios teisės pareigą pasirūpinti jo saugumu ir gėrove. Konkrečios bylos faktų pagrindu ieškovas laimėjo bylą. Buvo padaryta išvada, kad darbdavys gali prašyti dirbti papildomas valandas, jei tai gali būti padaryta nepažeidžiant pareigos rūpintis darbuotojo sveikata [41].

Latvijoje Darbo įstatyme apibrėžta darbuotojo atsakomybė darbdaviui, mažai dėmesio skirta darbdavio atsakomybės klausimams. Darbuotojų saugos įstatyme numatyta, jog darbdavys atsako už saugų darbą ir darbuotojo sveikatą. Ši atsakomybė nėra ribojama jokiais susitarimais su kitais darbdaviais, įmonėmis ar kompetentingais specialistais darbuotojų saugos srityje [30]. Kaip ir Lietuvoje, taip ir Latvijoje įmonės darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybos specialistų arba darbdavio samdytų tarnybų ar darbuotojų atstovų pareigos darbuotojų saugos ir sveikatos srityje įtakos nebuvimas bendram darbdavio atsakomybės principui, yra teigiamas darbuotojo saugos ir sveikatos užtikrinimo veiksnys.

Latvijos Civilinio kodekso 1775 straipsnis taip pat numato visišką žalos atlyginimo principą [64, 1775 str.]. Šiame kodekse taip pat įtvirtintas nuostolių apibrėžimas, kuris nurodo, jog nuostoliai gali būti suprantami kaip bet koks netekimas, kuris gali būti įvertintas finansiškai [64, 1770 str.]. Nuostoliai gali būti tokie, kurie jau yra atsiradę, ko pasėkoje iškyla teisė reikalauti kompensacijos, ir nuostoliai, kurie gali atsirasti, ko pasėkoje taikoma prevencija [64, 1771 str.]. Nuostoliai gali būti tiesioginiai ir netiesioginiai.[64, 1773 str.] Tiesioginiai nuostoliai – natūralus ir neišvengiamas neteisėto veiksmo rezultatas arba tam tikro veiksmo nepavykimas, netiesioginiai nuostoliai – kurie atsirado susidarius tam tikroms aplinkybėms arba santykiams. Latvijos Civilinis kodeksas

įtvirtina tokias pačias nuostatas kaip ir Lietuvos Civilinis kodeksas, jog „nuostolių kompensavimo gali reikalauti ne tik nukentėjusysis bet ir jo tiesioginiai įpėdiniai“. [64, 1778 str.]. Latvijos Civiliniame kodekse numatyta, jog jei nukentėjusysis yra sužalojamas kito asmens veiksmais dėl kurio kaltas tą veiksmą atlikęs asmuo ir šis veiksmas yra neteisėtas, tai šis asmuo privalės kompensuoti nukentėjusiajam gydymosi išlaidas, ir šalia to, sutinkamai Teismo nuožiūra, galimų pajamų netektį [64, 2347 str.]. Jei toks nukentėjusiojo sužalojimas padaro asmenį ilgam nepajėgiu atlikti jo/jos darbą ar atima galimybę uždirbti pajamas kitu būdu, kaltas asmuo kompensuoja pajamas, kurių nukentėjusysis netenka [64, 2348 str.]. Jei nukentėjusysis sužalojimo pasėkoje suluošinamas, kompensacijos dydį nustato Teismas [64, 2349 str.]. Jei asmuo kaltas dėl kito asmens mirties, jis privalo kompensuoti tiesioginiams mirusiojo įpėdiniams medicininės priežiūros ir laidojimo išlaidas [64, 2350 str.]. Jeigu mirusysis turėjo pareigą išlaikyti kitus asmenis, tokia pareiga pereina tam asmeniui, kuris kaltas dėl pastarojo mirties; kompensacijos dydį nustato Teismas [64, 2351 str.]. Latvijos Privalomojo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 1 straipsnyje nurodyta, jog „darbdavys – tai fizinis arba juridinis asmuo, kuris įdarbina darbuotoją ir moka jam atlygį“. Šio įstatymo 6 straipsnyje įtvirtinti šie žalos atlyginimo būdai: ligos pašalpa, netekto darbingumo kompensacija, periodinės kompensacijos ir papildomų išlaidų kompensavimas. Taip pat yra numatytos trečiųjų asmenų išlaidų kompensavimas: šeimos maitintojo netekimo kompensacija šeimos nariams, kurie neteko šeimos maitintojo ir laidojimo išlaidų kompensavimas [33].

Apibendrinant tai kas išnagrinėta, galime teigti, kad pagal Lietuvos Civilinio kodekso normas darbdavys privalo atlyginti žalą, padarytą dėl darbuotojo suluošinimo ar kitokio jo sveikatos sužalojimo, ar jo mirties atveju ir tais atvejais, kai nelaimingas atsitikimas nebuvo pripažintas draudiminiu įvykiu arba kai visa darbuotojo patirta žala nėra atlyginama išmokomis pagal minėtą draudimą. Be to, darbdaviui taikant atsakomybę, būtina atsižvelgti į tai, kad darbdavys privalo sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais, į tai, kad darbuotojas yra silpnesnioji darbo santykių šalis. Darbdavys privalo rūpintis darbuotoju ir atsakyti už jam padarytą žalą, kai tai turėjo ir galėjo numatyti, taikant darbdaviui didesnio atidumo standartą. Darbuotojo sutikimas dirbti kenksmingomis sąlygomis neatleidžia darbdavio nuo atsakomybės.

2) Darbdavio materialinė atsakomybė, kai darbuotojui padaroma neturtinė žala

Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalyje įtvirtinta, kad „asmeniui padarytos materialinės ir moralinės žalos atlyginimą nustato įstatymai“ [1]. Šioje dalyje aiškiai nurodoma, koku

teisės aktu turi būti reguliuojamas žalos atlyginimas. Nustatant būtent teisinę reguliavimo formą siekiama sukurti teises prielaidas asmens, kuris patyrė žalą, teisėms ir jo teisėtiems interesams užtikrinti. Remiantis tuo konstatuotina, kad moralinės žalos atlyginimo nuostatos turi būti įgyvendinamos įstatymuose [41]. Pagal Darbo kodekso 250 straipsnį darbo sutarties šalys privalo atlyginti viena kitai padarytą neturtinę žalą. Jos dydį kiekvienu atveju nustato teismas, vadovaudamasis CK. Šio kodekso 6.250 straipsnis apibrėžia, kad neturtinė žala yra asmens fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kita žala, teismo įvertinta pinigais. Neturtinė žala atlyginama tik įstatymų nustatytais atvejais. LAT Civilinėje byloje Nr. 3K-3-164/2005 nurodė, jog „darbo teisinių santykių subjektai, įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles bei veikti sąžiningai, laikytis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principų (DK 35 straipsnio 1 dalis). Jeigu darbdavys savo teises įgyvendina nesilaikydamas šių nuostatų arba be teisėto pagrindo atlieka veiksmus ir dėl to darbuotojui padaroma neturtinė žala – fizinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepatogumai, dvasinis sukrėtimas, emocinė depresija, pažeminimas, reputacijos pablogėjimas, bendravimo galimybių sumažėjimas ir kt. – tai gali būti darbdavio prievolės atlyginti darbuotojui padarytą neturtinę žalą atsiradimo pagrindas (DK 1 straipsnio 1 dalis, 248 straipsnio 4 punktas, 250 straipsnis, CK 1.1 straipsnio 3 dalis, 6.250 straipsnis) [89]. LAT Civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 konstatavo, jog materialinę žalą darbdavys turi atlyginti pagal CK 6.284 straipsnio nuostatas nepriklausomai nuo to, ar asmuo buvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, nes Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatyme nenustatytas neturtinės žalos atlyginimas. LAT Civilinėse bylose Nr.3K-3-1049/2003 m. nurodė, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais, kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų nustatytais atvejais [88].

Darbo sutarties šalių pareiga atlyginti neturtinę žalą iki Darbo kodekso priėmimo teisės aktuose nebuvo numatyta ir dėl to negalėjo būti įgyvendinama, nors pasitaikė atveju, kai šalys reikalavo atlyginti neturtinę žalą [61].

Žalos, padarytos sveikatai 2000 m. balandžio 8 d., atlyginimą nustatė 1964 m. CK 498 straipsnis. Šios normos nuostatos nenumatė moralinės (neturtinės) žalos atlyginimo galimybės. Įsigaliojus CK darbdavio padaryta moralinė žala darbuotojui dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo turėtų būti atlyginama nepaisant to, kad naujasis Darbo kodeksas galioja nuo 2003 m. sausio 1 d. Tačiau įsigaliojus Darbo

kodeksui darbuotojai turės teisę į moralinės žalos atlyginimą ir kitais atvejais (pvz., dėl neteisėto atleidimo). Pažymėtina, kad pagal CK 6.250 straipsnį teismas, nustatydamas neturtinės žalos dydį, atsižvelgia į jos padarinius, šią žalą padariusio asmens kaltę, turtinę jo padėtį, padarytos turtinės žalos dydį bei kitas bylai reikšmės turinčias aplinkybes, taip pat į sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijus. [41] Pažymėtina, jog neturtinė žala atlyginama visais atvejais kai ji padaryta dėl nusikaltimo, asmens sveikatai ar dėl asmens gyvybės atėmimo bei kitais įstatymų numatytais atvejais.

Latvijos įstatymuose taip pat numatytas neturtinės (moralinės žalos) kompensavimas. Darbo kodekse numatyta, jog jeigu draudimai prieš skirtingą elgimąsi ir draudimai prieš neigiamas (nepalankias) pasekmes yra pažeidžiami, darbuotojas be kitų teisių kurios numatytos Darbo kodekse turi teisę reikalauti nuostolių kompensavimo ir moralinės žalos atlyginimo. Moralinės žalos kompensacijos dydį nustato Teismas [32].

Svarbu pažymėti, kad Didžiojoje Britanijoje teismai pripažįsta teisę reikalauti neturtinės žalos atlyginimo ne tik nukentėjusiajam darbuotojui, bet ir kitam darbuotojui, kuris patyrė išgyvenimus dėl to, jog jo kolegos darbe susižalojo. Pavyzdžiui išgyvenimai gali atsirasti, kai darbuotojui matant sužalojamas kitas darbuotojas [41].

Taigi kaip matome neturtinės žalos institutas darbo teisėje yra naujas, kita vertus ne visi darbdavio darbo pareigų pažeidimai sukelia neturtinės žalos darbuotojui atsiradimą.

3.2. Administracinė darbdavio atsakomybė

Administracinė atsakomybė už nusižengimus darbo srityje yra reglamentuojama Lietuvos Respublikos Administracinių teisės pažeidimų kodekso Ypatingosios dalies penktajame skirsnyje „Administraciniai teisės pažeidimai darbo ir gyventojų sveikatos apsaugos srityje“. Šiame skirsnyje yra 23 straipsniai, numatantys administracinę atsakomybę už įvairias veikas darbo ir sveikatos apsaugos srityje. Tačiau mes nagrinėsime ne visus administracinius teisės pažeidimus, esančius šiame skirsnyje, o tik tuos, kurie susiję su darbo sauga bei nelaimingais atsitikimais darbe. Tai bus tokie nusižengimai: darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų pažeidimas, nelaimingo atsitikimo darbe nuslėpimas, nustatytos pranešimo ir ištyrimo tvarkos pažeidimas [15].

LR ATPK 41 straipsnyje numatyta administracinė atsakomybė už veikas, kuriomis pažeidžiami darbo įstatymai, darbų saugos ir darbo higienos norminiai aktai. Taigi šiame straipsnyje faktiškai yra numatyta atsakomybė už tris savarankiškus pažeidimus:

- a) darbo įstatymų pažeidimus;
- b) darbų saugos norminių aktų pažeidimus;

c) darbo higienos norminių aktų pažeidimus.

Kalbant apie darbų saugos norminių aktų pažeidimus, būtina atkreipti dėmesį į tai, kad šiuo atveju darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui administracinė atsakomybė atsiranda ne tik už įstatymų saugos darbe klausimais, bet ir už kitų darbų saugos norminių aktų pažeidimus (pvz. Vyriausybės nutarimu, nustatyta tvarka patvirtintų valstybinių ar personalių įmonių standartų, nuostatų, normų, taisyklių, taip pat kolektyvinių sutarčių nuostatų saugos darbe klausimais). Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis darbų saugą yra Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas [2].

Sauga darbe — tai organizacinių, techninių, ekonominių, teisinių, higienos, gydymo, profilaktikos priemonių, skirtų žmonių sveikatai ir gyvybei, darbingumui išsaugoti darbe visuma. Būtent darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui administracinė atsakomybė pagal šį straipsnį atsiranda, kai jie savo veika (t.y. veikimu ar neveikimu) pažeidė saugos darbe norminių aktų reikalavimus arba nesudarė sąlygų tokių reikalavimų laikymuisi.

Darbdaviai ar jų įgalioti asmenys privalo pranešti Valstybinei darbo inspekcijai apie įmonės, jos padalinių eksploatacijos pradžią; instruktuoti ir mokyti darbuotojus saugiai dirbti, tikrinti jų žinias. Darbdaviai negali skirti darbuotojų darbui, kol jie neinstruktuoti apie saugius darbo būdus. Darbdaviai privalo instruktuoti darbuotojus saugos darbe klausimais, sudarydami darbo sutartį perkeldami į kitą darbą, keisdami darbo procesus, o taip pat jei pasikeičia saugos darbe standartai, normos, taisyklės, instrukcijos; sudarant darbo sutartį ir periodiškai vėliau, pakitus gamybos (darbo) procesui, informuoti darbuotojus apie pavojingus, kenksmingus ir kitus rizikos veiksnius darbo vietose ir jų poveikį sveikatai; kontroliuoti, kaip darbuotojai laikosi saugos darbe reikalavimų, laikinai nušalinti darbuotoją nuo darbo už tą dieną (pamaina) nemokant jam darbo užmokesčio, jeigu jis darbo metu darbe yra neblaivus ar apsvaigęs nuo narkotinių ar psichotropinių priemonių; aprūpinti įmonę, darbo vietas ir darbuotojus saugiais įrenginiais, diegti saugius darbo bei technologijos procesus, aprūpinti darbuotojus saugos darbe priemonėmis, tinkamai įrengti gamybinės buities patalpas. Antai darbdavys, pradėjęs eksploatuoti pastatytą naują ar rekonstruotą įmonę, taip pat darbdavys, pradėjęs naują ekonominę veiklą, privalo ne vėliau kaip per tris mėnesius atlikti darbo vietų higieninį įvertinimą. Šį įvertinimą tiesiogiai atlieka visuomenės sveikatos centrai ir jų filialai; organizuoti medicininės paslaugas ir darbuotojų sveikatos patikrinimus, vykdyti kolektyvinės sutarties įsipareigojimus ir kitas darbo saugos prievoles [2].

Už įvardintų pareigų nevykdymą ar netinkamą vykdymą darbdaviui ar jo įgaliotam atstovui gali atsirasti administracinė atsakomybė pagal LR ATPK 41 straipsnį. Darbų saugos norminiuose aktuose gali būti numatyti ir kiti įsipareigojimai darbdaviui. Šių

įsipareigojimu nesilaikymas irgi gali būti pagrindu patraukti darbdavį ar jo įgaliotą asmenį administracinę atsakomybę.

Taigi administracinis nusižengimas, numatytas LR ATPK 41 straipsnyje, gali pasireikšti ir veikimu, ir neveikimu. Veikimu šis nusižengimas padaromas tada, kai darbdavys ar jo įgaliotas asmuo netinkamai vykdo darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų reikalavimus arba savo veiksmais tiesiogiai jas pažeidžia. Neveikimu šis pažeidimas pasireiškia tada, kai darbdavys ir jo įgaliotas asmuo iš viso neatlieka tai, ką jis privalo atlikti pagal įvardintus teisės aktus [15].

Darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų pažeidimas gali būti padaromas tie tyčiai, tiek ir neatsargiai. Tyčiai yra tada, kai darbdavys suvokia, kad jis pažeidžia aukščiau minėtus teisės aktus ir nori tai daryti. Neatsargiu laikomas toks pažeidimas, kai asmuo dėl kvalifikacijos stokos, aplaidaus požiūrio į darbą ar kitų priežasčių nesuvokė, kad pažeidžia darbo įstatymus, darbų saugos ir darbo higienos norminius aktus, nors pagal užimamas pareigas privalėjo ir galėjo tai suvokti. Tai, ar darbdavys pažeidė anksčiau paminėtus teisės aktus tyčiai ar neatsargiai pačiam jo nubaudimui reikšmės neturi - darbdavys ar jo įgaliotas asmuo vis tiek yra baudžiami pagal LR ATPK 41 straipsnį. Tačiau tai gali turėti reikšmės parenkant baudos dydį. Esant kitoms vienodoms aplinkybėms, už tyčinį pažeidimą turi būti skiriama didesnė bauda, nei už neatsargų [15].

Pagal LR ATPK 41 straipsnio pirmąją dalį už darbo įstatymų, darbų saugos ir darbo higienos norminių aktų pažeidimą administracinę atsakomybę gali būti traukiami tik darbdaviai ar jų įgalioti asmenys [15].

Darbdaviu gali būti visų rūšių įmonių savininkai arba šių įmonių vadovai, turintys ar įgiję įgaliojimus įmonės vardu sudaryti, pakeisti ir nutraukti darbo sutartis, o taip pat privalantys užtikrinti, kad būtų laikomasi darbo įstatymų bei saugos darbe norminių aktų. Paprastai tai yra individualių (personalinių) įmonių savininkai, akcinių bendrovių administracijos vadovai (generaliniai direktoriai, prezidentai, direktoriai) ir t.t. Taigi, norint asmenį konkrečioje įmonėje pripažinti darbdaviu, nepakanka vien tik to fakto, kad jis yra tos įmonės vadovas ar savininkas [2].

Be šio požymio jis dar turi turėti tam tikrus administracinius įgalinimus sprendžiant darbuotojų priėmimo į darbą arba atleidimo iš jo klausimus, o taip pat įgalinimus saugos darbe klausimais.

Darbdavio įgaliotas asmuo — tai asmuo, kuriam darbdavys perdavė dalį savo teisių ir pareigų. Tokiu asmeniu gali būti įmonės padalinio vadovas ar kitas kompetentingas darbuotojas, kuriam darbdavys perduoda dalį savo teisių ir pareigų saugos darbe

klausimais. Darbdavys dalį savo teisių ir pareigų perduoda įgaliojamajam darbuotojui sudarydamas darbo sutartį. Jeigu darbdavio ir įgaliojamojo asmens darbo sutartis jau sudaryta, tai dalies teisių ir pareigų perdavimas turi būti įforminamas darbdavio įsakymu. Šis įsakymas privalo būti suderintas su įgaliojamu asmeniu. Taip pat dalies darbdavio teisių ir pareigų perdavimas gali būti numatomas įgaliojamo asmens pareiginiuose nuostatuose. Darbdavio įgaliotas asmuo privalo vykdyti jam suteiktus įgaliojimus ir atsako už padarytus pažeidimus jam suteiktų įgaliojimų ribose [2].

Antai, jeigu darbdavys perduoda dalį savo teisių ir pareigų saugos darbe klausimais, tai įgaliotas asmuo atsako už darbuotojų saugų darbą jam priskirtame įmonės padalinyje ir darbo vietose. Tačiau tais atvejais, kai apie pavojų darbuotojų sveikatai ar gyvybei (kurio pašalinti negali) įgaliotas asmuo praneša darbdaviui raštu, o darbdavys nesiima priemonių ar nesudaro įgaliotam asmeniui sąlygų imtis reikalingų priemonių, kad būtų užtikrintas saugus darbas, tai įgaliotas asmuo neatsako už saugos darbe norminių aktų pažeidimą. Šiuo atveju administracinė atsakomybė bus traukiamas darbdavys. Perduodamas dalį savo teisių ir pareigų saugos darbe klausimais atskiro struktūrinio padalinio, esančio kitoje negu įmonė vietoje (teritorijoje), vadovui, darbdavys jį įpareigoja ir suteikia teises imtis visų reikalingų priemonių iškilus pavojui darbuotojų sveikatai ar gyvybei [2].

Pažymėtina, kad darbdavio teisių ir pareigų saugos darbe klausimais perdavimas įgaliotam asmeniui neatleidžia darbdavio nuo atsakomybės užtikrinti saugias ir sveikas darbo sąlygas įmonėje, jos padaliniuose, darbo vietoje.

Taigi sprendžiant atsakomybės pagal šį straipsnį klausimą, visada reikia išsiaiškinti, kas įmonėje buvo įgaliotas spręsti klausimus, susijusius su darbo įstatymų bei saugos darbe norminių aktų vykdymu.

LR ATPK 41¹ straipsnyje yra numatyta atsakomybė už du nusižengimus:

- 1) straipsnio pirmoje dalyje - už nelaimingo atsitikimo darbe nuslėpimą;
- 2) straipsnio antroje dalyje - už nelaimingų atsitikimų darbe nustatytos pranešimo ir ištyrimo tvarkos pažeidimą [15].

Šiuo atveju mus labiau domina antroji šio straipsnio dalis. Pagal šią dalį darbdavys bus traukiamas administracinė atsakomybė tada, kai jis pranešė apie nelaimingą atsitikimą, jį tyrė, bet pažeidė pranešimo ar tyrimo tvarką. Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir pranešimo apie juos tvarka yra reglamentuota Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatyme ir 2004 rugsėjo 2 d. Vyriausybės nutarimu Nr. 1118 patvirtintuose Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatuose. Būtent, jeigu darbdavys nesilaiko šiuose teisės aktuose nustatytos nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir pranešimo apie juos tvarkos, tai jis gali būti traukiamas administracinė atsakomybė [17].

Antai sunkių ir mirtinų nelaimingų atsitikimų atvejais darbdavys nedelsdamas, po to, kai sužinojo apie įvykį pagal Valstybinės darbo inspekcijos patvirtintą formą privalo pranešti apie šį atsitikimą prokuratūrai, kurios veiklos teritorijoje įvyko nelaimingas atsitikimas darbe, Valstybinei darbo inspekcijai, nukentėjusiojo šeimai, draudimo įstaigai, kurioje darbdavys yra apdraudęs nukentėjusįjį, kitoms suinteresuotoms įstaigoms [17]. Jeigu darbdavys, sužinojęs apie tokį nelaimingą atsitikimą, uždelsia ir praneša vėliau, tai jam gali būti paskirta administracinė nuobauda už pranešimo tvarkos pažeidimą. Jeigu darbdavys iš viso nepraneša apie nelaimingą atsitikimą, tai jis atsakys už šio atsitikimo nuslėpimą pagal LR ATPK 41¹ straipsnio 1 dalį.

Pagal LR ATPK 41¹ straipsnio 2 dalį darbdavys gali būti traukiamas atsakomybėn ir už nelaimingo atsitikimo ištyrimo tvarkos pažeidimus. Priklausomai nuo nelaimingo atsitikimo pasekmių, yra numatyta skirtinga jo tyrimo tvarka.

Lengvą nelaimingą atsitikimą tiria dvišalė komisija, sudaryta pariteto principu iš darbdavio ir įmonės ar atitinkamo jos padalinio darbuotojų atstovo (atstovų) [17].

Sunkius ir mirtinus nelaimingus atsitikimus tiria darbo inspektorius, tyrime dalyvauja darbdavio ir darbuotojų atstovas [17].

Už nelaimingų atsitikimų darbe nustatytos pranešimo ar ištyrimo tvarkos pažeidimus atsako darbdavys ar jo įgaliotas asmuo [2].

Latvijoje Administracinių teisės pažeidimų kodeksas priimtas 1984 m. spalio 25 d. Dėl šio teisės akto priimta labai daug pakeitimų, todėl daugelį metų buvo jaučiamas poreikis šį kodeksą modernizuoti. Administracinių teisės pažeidimų kodekso projektui reikėjo daugelio metų, šiuo metu projektas yra Latvijos Seime [87].

2004 m. balandžio 22 d. buvo priimta Administracinių teisės pažeidimų kodekso pataisa, kuri numatė bausmes už darbo teisės reikalavimų nesilaikymo, darbų saugos reikalavimų pažeidimus [68].

Latvijos Valstybinės darbo inspekcijos 2001 m. atskaitoje nurodyta, jog 80.8% visų darbo teisės pažeidimų sudarė darbų saugos teisės aktų pažeidimai, iš kurių 73.5% organizacinio pobūdžio pažeidimai - darbų saugos instrukcijos nėra taisomos ir gerinamos, kad atitiktų galiojančius teisės, praktinio instruktavimo stoka, darbuotojai nėra apmokomi dirbti darbus saugiai ir pan. ir 26.5% techninio pobūdžio pažeidimai - darbo užduočių atlikimas neatitinka darbų saugos reikalavimų, darbo vietos neatitinka saugios darbo vietos reikalavimų ir pan. Didelė organizacinio pobūdžio pažeidimų proporcija gali būti paaiškinta tuo, jog 2001 m. viena iš Darbo inspekcijos užduočių buvo inspektuoti tas įmones, kurios iki to laiko nebuvo inspektuotos. 2001 m. darbo inspekcijos pareigūnai 664 darbdavius patraukė administracinėn atsakomybėn už darbo

teisinių normų pažeidimus, darbų saugos ir už nesaugių įrankių naudojimą, šios 664 darbdavių baudos viso sudarė LVL 24 985. Lyginant su 2000 m. bendras nubaustų darbdavių skaičius sumažėjo 9.5% , kad leidžia daryti išvadą, jog darbdaviai pradėjo kreipti didesnę dėmesį įmonės darbo saugai [87].

2002 m. iš 55783 darbo teisės reikalavimų pažeidimų atvejų 47772 buvo darbų saugos reikalavimų pažeidimai. 85.6 % pažeidimų užfiksuota nesilaikant darbų saugos teisės aktų reikalavimų, iš kurių 79.8 % organizacinio pobūdžio pažeidimai ir 20.2% techninio pobūdžio pažeidimai. 2002 m. darbo inspekcijos pareigūnai 540 darbdavius patraukė administracinę atsakomybę už darbo teisinių normų pažeidimus, darbų saugos ir už nesaugių įrankių naudojimą, šios 664 darbdavių baudos viso sudarė LVL 23 270 [87].

Didžiojoje Britanijoje inspektoriai pritaiko daugelį priemonių tam, kad būtų išvengta sveikatos ir saugos teisės aktų pažeidimų – tai būtų patarimai, įspėjimai ir draudimai. Baudžiamojo poveikio priemonės taikomos tik tuo atveju kai nevykdomi aukščiau nurodytos inspektorių taikomos priemonės.

Inspektoriai ne iš karto taiko įspėjimus ir draudimus. Inspektorių apsilankymai suteikė teisę darbdaviams gauti patarimus akis į akį. Patarimai gali būti taikomi, kai teisės pažeidimas nėra rimtas, ir kai inspektorius darbdaviui gali nurodyti kaip pastarasis laikosi įstatymų ir nurodyti kaip galima būtų išvengti problemų. Inspektorius išaiškina teisės norminių aktų reikalavimus ir geros praktikos pavyzdžius, taip pat pateikia rašytinius paaiškinimus. Be abejo, inspektorių patarimų nesilaikymą atsižvelgiama teismo metu.

Didžiojoje Britanijoje kai darbdavys rimtai pažeidžia sveikatos ir saugos įstatymus, inspektorius gali duoti įspėjimą:

- įspėjimą pagerinti, kuris reikalauja, jog darbdavys imtųsi tam tikrų veiksmų ir priemonių, kad panaikinti teisės aktų pažeidimus per tam tikrą laikotarpį.
- draudimo įspėjimą, kuris yra duodamas tais atvejais kai inspektorius tiki, kad darbų veiksmai turi arba turės rizikos sukelti darbuotojų sužalojimus. Tai gali būti neatidėliotini draudimo įspėjimai, kurio pasėkoje sustabdomi darbai tol, kol rizika pašalinama. Atidėliotini draudimo įspėjimai, kai darbai sustabdomi tam tikram laikotarpiui. Tokiu atveju darbdavys turi galimybę išspręsti problemas ir išvengti nelaimingų atsitikimų darbe. Jei darbdavys nesilaiko šių reikalavimų jam taikoma sekančioje dalyje išdėstyta atsakomybė [74].

3.3. Baudžiamoji darbdavio atsakomybė

Baudžiamoji atsakomybė už nusikaltimus darbų saugos ir sveikatos srityje yra reglamentuojama Lietuvos Respublikos Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies XXVII skirsnyje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai asmens socialinėms teisėms“. Šiame skirsnyje 176 straipsnyje „Darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas“ yra numatyta, jog:

„1. Darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, pažeidęs darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytus darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių,

baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

2. Darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, jeigu dėl to galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirasti kitokių sunkių padarinių, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.

3. Šiame straipsnyje numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo“ (8, 176 str.).

Senajame Baudžiamajame kodekse atsakomybė už saugos darbe norminių aktų pažeidimą buvo išdėstyta 141 straipsnyje, kuris nustatė, jog „Lietuvos Respublikos žmonių saugos darbe įstatymo ar kitų saugos darbe norminių aktų pažeidimas, jeigu tai galėjo sukelti nelaimingų atsitikimų žmonėms, avariją ar kitokias pasekmes, - baudžiamas pataisos darbais iki vienerių metų arba bauda. Ta pati veika, sukėlusি nelaimingų atsitikimų žmonėms, avariją ar kitokias sunkias pasekmes,- baudžiama laisvės atėmimu iki penkerių metų arba bauda“ [10].

2003 m. gegužės 29 d. buvo pateiktas Baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektas. Projekte nurodyta „Papildyti 176 straipsnį nauja 1 dalimi, buvusias 1 ir 2 dalis laikyti atitinkamai 2 ir 3 dalimis, 2 dalį pakeisti ir visą straipsnį išdėstyti taip:

„176 straipsnis. Darbų saugos ir sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimas

1. Darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, pažeidęs darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytus darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimus, jeigu dėl to įvyko nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių,

baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki aštuonerių metų.

2. Darbdavys ar jo įgaliotas asmuo, padaręs šio straipsnio 1 dalyje numatytą veiką, jeigu dėl to galėjo įvykti nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirasti kitokių sunkių padarinių, padarė baudžiamąjį nusižengimą ir

baudžiamas teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu.

3. Šiame straipsnyje numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo“ [104].

Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte nurodyta, jog Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 176 straipsnio pakeitimo ir papildymo projekto tikslas - patikslinti Baudžiamajame kodekse normas, susijusias su atsakomybe už saugos darbe įstatymų pažeidimus. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 176, 180, 181, 190, 212, 249 ir 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekte siūloma papildyti 176 straipsnį, numatant darbdavio ar jo įgalioto atstovo atsakomybę už darbų saugos įstatymų pažeidimus, jei tai sukėlė sunkius padarinius [101].

Lietuvos Respublikos Seimo Teisės ir teisėtvarkos komitetas 2003 m. birželio 18 d. išvadoje dėl aukščiau minėtų Baudžiamojo kodekso straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto nurodė, jog BK 176 straipsnio 1 dalies sankcijos dydis derintas su bendrosios normos – 132 straipsnio 3 dalies sankcija. Sankcija, numatyta už nusikalstamą veiką, apibrėžta specialiojoje normoje negali būti mažesnė už bendrosios normos (neatsargus gyvybės atėmimas pažeidžiant specialias elgesio taisykles) sankciją. Sankcija sugriežtinta nuo penkerių metų iki aštuonerių metų laisvės atėmimo. BK 176 straipsnio dispozicijose vartojamas terminas “avarija” ir “nelaimingas atsitikimas žmonėms” - šiuo atveju nelaimingas atsitikimas žmonėms apima įvairaus laipsnio sveikatos sutrikdymus, žmogaus mirtį, o terminas avarija suvoktinas plačiau ir apima bet kokio laipsnio nelaimingus techninius atsitikimus, tačiau sekanti sąvoka “ar kitokius sunkius padarinius” suponuoja, kad tiek nelaimingas atsitikimas žmonėms, tiek avarija turi būti tokio lygio, kas leistų juos įvardinti kaip sunkius padarinius [104].

2003 m. liepos 4 d. buvo priimtas Baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas [3].

Baudžiamojo kodekso 176 straipsnyje nurodytas nusikaltimas yra pavojingas tuo, kad pažeidžia įstatymų nustatytas žmonių saugos darbo garantijas. Šio straipsnio 1 dalis numato kvalifikuotąją materialiąją nusikaltimo sudėtį su pasekmes apibūdinančiais alternatyviais požymiais, o antroji dalis – formaliąją nusikaltimo sudėtį. Objektas – saugios darbo sąlygos, užtikrinančios darbuotojų gyvybės ir sveikatos apaugą.

Objektyvioji pusė gali būti labai įvairi. Kaip jau minėta „Darbdavio administracinė atsakomybė“ skyriuje darbdaviui iškilis atsakomybė tuo atveju, jeigu jis pažeis darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytus darbų saugos ar sveikatos darbe reikalavimus. Pagrindinis darbų saugą reglamentuojantis teisės aktas yra Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas. Šio įstatymo IV skyriaus I skirsnyje nustatytos darbdavio pareigos, kurių privalo laikytis kiekvienas darbdavys. Būtent darbdaviui ar jo įgaliotam asmeniui savo veikimu arba neveikimu pažeidus šiuos reikalavimus, darbdaviui iškilis baudžiamoji atsakomybė.

Šią sritį reglamentuoja ir kiti teisės aktai norminiai aktai, pvz., mokymo, instruktavimo ir atestavimo saugos darbe klausimais nuostatai, Priešgaisrinės saugos taisyklės ir t.t., kuriuose, atsižvelgiant į darbų specifiką, išdėstytos konkretizuotos taisyklės. Kaip jau minėjau šias taisykles galima pažeisti tik aktyviais veiksmais, tiek ir neveikimu.

Straipsnio 1 dalyje numatyta atsakomybė už saugos darbe norminių aktų pažeidimą, sukėlusį nelaimingų atsitikimų žmonėms, avariją ar kitokių sunkių padarinių. Nelaimingi atsitikimai žmonėms – tai ūmaus darbuotojo sveikatos pakenkimas dėl trumpalaikio darbo aplinkos pavojingo, kenksmingo veiksnio poveikio, kai darbuotojas netenka darbingumo nors vienai dienai. Avarija – tai ilgalaikis gamybos sutrikimas ir kitokie su įmonės normalios veiklos sutrikimu susiję padariniai. Kitos sunkios pasekmės – tai didelė materialinė žala, masinis darbuotojų atleidimas iš darbo, kontraktų nutraukimas, lėtiniai profesiniai apsinuodijimai ir pan. Teorijoje ir praktikoje šie požymiai komentuojami siauriau, t.y. imant vien tokius padarinius, kurie yra darbo santykių sferoje ir nėra susiję su pašaliniais asmenimis arba įmonei nepriklausančiu turtu ir pan. [40].

Jeigu administracinei darbdavio atsakomybei iškilti užtenka tik darbo saugos teisės aktų pažeidimo fakto, tai baudžiamajoje atsakomybėje yra labai svarbūs padariniai. Darbdavys ar jo įgaliotas asmuo bus patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik jei dėl darbų saugos įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytų darbų saugos ar sveikatos apsaugos darbe reikalavimų pažeidimo įvyko nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar atsirado kitokių sunkių padarinių.

Kaip pastebime šio straipsnio 2 dalyje yra apibrėžtas nusižengimas. Baudžiamasis nusižengimas – pavojinga ir BK uždrausta veika (veikimas arba neveikimas), už kurią numatyta bausmė, nesusijusi su laisvės atėmimu, išskyrus areštą [48, 98 psl.]. Kaip matome sankcija numatyta už BK 176 straipsnio 2 dalyje numatytą baudžiamąjį nusižengimą - teisės dirbti tam tikrą darbą arba užsiimti tam tikra veikla atėmimu arba

bauda, arba laisvės apribojimu, arba areštu. Baudžiamasis nusižengimas kaip ir kita nusikalstama veika – nusikaltimas, gali būti padaromas ir veikimu, ir neveikimu [48, 98 psl.]. Baudžiamasis nusižengimas yra pavojinga veika, tačiau lyginant su nusikaltimu baudžiamasis nusižengimas yra mažiau pavojinga veika. Paprastai nusikaltimo padarymo pasekmės būna sunkesnės nei baudžiamojo nusižengimo [48, 98-99 psl.]. BK 176 straipsnio 1 dalyje būtinas pasekmių atsiradimas, o tai yra nelaimingas atsitikimas žmonėms, avarija ar kitokių sunkių padarinių atsiradimas. Šio straipsnio antroje dalyje atsakomybei pakanka, kad dėl saugos darbe norminių aktų pažeidimo buvo kilęs realus pavojus žmonių gyvybei, sveikatai arba avarijos ar kitokių sunkių padarinių grėsmė.

Subjektyvioji pusė pasireiškia ir tyčia, ir neatsargumu. Jeigu straipsnio pirmoje dalyje numatytų padarinių atžvilgiu buvo kaltininko tyčia, t.y. tokių padarinių buvo specialiai siekiama, nusikaltimas kvalifikuojamas pagal kitus BK straipsnius [40, 272 – 273 psl.]. BK 176 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog šiame straipsnyje numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo. BK 16 straipsnyje nustatyta, jog Nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra neatsargus, jeigu jis padarytas dėl nusikalstamo pasitikėjimo arba nusikalstamo nerūpestingumo. Nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas dėl nusikalstamo pasitikėjimo, jeigu jį padaręs asmuo numatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti. Nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas yra padarytas dėl nusikalstamo nerūpestingumo, jeigu jį padaręs asmuo nenumatė, kad dėl jo veikimo ar neveikimo gali atsirasti šiame kodekse numatyti padariniai, nors pagal veikos aplinkybes ir savo asmenines savybes galėjo ir turėjo tai numatyti [8, 16 str.; 40, 110 psl.].

Subjektas – darbdaviai ir kiti asmenys, kurie dėl savo tarnybinės padėties ar specialių įgaliojimų yra atsakingi už saugą darbe, už saugos darbe norminių aktų laikymąsi. Jeigu saugos darbe norminius aktus pažeidžia pareigūnai, kurie nėra atsakingi už šių norminių aktų laikymosi priežiūrą, jie atsako už nusikaltimus valstybės tarnybai (piktnaudžiavimą tarnyba, tarnybos pareigų neatlikimą) [40, 272 – 274 psl.]. Kiti asmenys ne pareigūnai, pažeidę saugos darbe norminių aktų reikalavimus, jeigu dėlto kilo minėti padariniai, priklausomai nuo padarinių pobūdžio atsako už neatsargų nužudymą, neatsargų sunkaus ar apysunkio kūno sužalojimo padarymą ir pan.

Tam, kad darbdaviui iškiltų baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos norminių aktų pažeidimus, teismas pirmiausiai turi teisingai kvalifikuoti visus nusikalstamos sudėties požymius. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 1999m. kovo 30 d. kasacinėje byloje Nr. 2K–141/1999 m. pirmosios instancijos

nuosprendį buvo pakeitė, nuteistojo nusikalstama veika buvo perkvalifikuota iš BK 141 str. 2 dalies į to paties kodekso 115 straipsnį. R.J.Z. buvo nuteistas už tai, kad, dirbdamas specialiosios paskirties UAB "X" direktoriumi, būdamas atsakingas už darbų saugą vadovaujamoje įstaigoje, bet neatestuotas kaip pavojingų darbų vadovas, organizavo įmonės teritorijoje pavojingus darbus, neturėdamas projekto jiems atlikti, pats tiesiogiai vadovavo darbams, taip pažeisdamas daugelio teisės aktų reikalavimus. Organizuodamas medžių pjovimą, neinstruktavo darbą atlikusių dirbančiųjų darbo saugumo klausimais, nevysiškai aptvėrė vykdomų pavojingų darbų zoną, pasirinko neatitinkantį taisyklių medžio nupjovimo technologinį procesą ir nurodė darbininkui R.M., neturėjusiam teisės dirbti aukštyje, pjauti šaką, buvusią 6,42 metro nuo žemės, kuri krisdama sužalojo gatve einančią mažametę E.B. – jai dėl abiejų kojų kaulų lūžimų ir trečiojo laipsnio trauminio šoko buvo padarytas sunkus kūno sužalojimas. Šiuo atveju žala saugos darbe norminių aktų reikalavimų pažeidimais padaryta ne UAB "X" darbuotojams, o visiškai pašaliniam asmeniui – mažametei E.B.. Jos darbinės teisės nebuvo pažeistos. Todėl R.J.Z. nusikalstama veika turėjo būti kvalifikuota ne pagal BK 141 str. 2 d., o pagal BK 115 str.[99].

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003 m. rugsėjo 16 d. baudžiamojoje byloje Nr.2K-531/2003 pasisakė dėl nuteistojo D.Č. nusikalstamos veikos kvalifikacijos pagal 1961 m. BK 141 str. 2 d., kasatorius skunde nurodė, jog nelaiko savęs šio nusikaltimo subjektu. Iš UAB "Y" darbuotojų saugos darbe žinių vertinimo ir atestavimo komisijos protokolo matyti, kad D.Č. žinios buvo patikrintos ir jis atestuotas. UAB "Y" generalinio direktoriaus įsakymu, priimtu siekiant užtikrinti saugias darbo sąlygas atliekant daugiabučių gyvenamųjų namų statybos darbus vyriausiasis darbų vykdytojas D.Č. paskirtas atsakingu už darbų saugos, priešgaisrinės saugos ir aplinkos apsaugos organizavimą. Be to, tuo pačiu įsakymu jis paskirtas atsakingu už darbų saugos, priešgaisrinės būklės ir aplinkos saugos užtikrinimą atliekant mūro ir betonavimo darbus bei teritorijos priežiūrą. Taigi jis, kaip atsakingas už darbų saugą asmuo, vykdydamas Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 16 str., Darboviečių įrengimo statybvietėse nuostatų 27.1 p. ir 58.1 p. bei Saugos ir sveikatos taisyklių statyboje DT 5-00 21 p. 4 pastraipos reikalavimus, privalėjo užtikrinti laiptinės apšvietimą ir lifto šachtos atvirų angų aptvėrimą. Nepagrįstas kasatoriaus motyvas, jog, baigus mūro ir betonavimo darbus, už subrangovų darbuotojų saugumą jis nebeatsakė. Kaip matyti iš UAB "Y" ir UAB "W" sutarties dėl langų montavimo, pastaroji įmonė atsakė už darbo bei priešgaisrinės saugos užtikrinimą tik montuojant langus. Atsakingu už viso statybos objekto darbų saugos organizavimą ir toliau liko UAB "Y" vyriausiasis darbų vykdytojas

D.Č. Tai, jog statybos objekte nebuvo paskirtas darbų saugos koordinatorius, taip pat negali būti laikoma nuteistojo D.Č. atsakomybę šalinančia ar švelninančia aplinkybe, kadangi minėtas generalinio direktoriaus įsakymas nelaimingo atsitikimo dieną nebuvo praradęs teisinės galios ir už darbų saugos organizavimą įpareigojo atsakyti būtent jį. Todėl byloje esančių dokumentų analizė leido teismui padaryti pagrįstą išvadą, jog D.Č. yra 1961 m. BK 141 str. 2 d. numatyto nusikaltimo subjektas. Teismas teisingai nustatė priežastinį ryšį tarp nuteistojo D.Č. padarytų žmonių saugą darbe reglamentuojančių teisės aktų pažeidimų ir įvykusio nelaimingo atsitikimo, kurio metu žuvo UAB “W” montuotojas A.M. Nuteistojo D.Č. nusikalstama veika teisingai kvalifikuota pagal nusikaltimo padarymo metu galiojusį įstatymą – 1961 m. BK 141 str. 2 d. [98]

Latvijos Baudžiamojo įstatymo 146 straipsnyje numatyta tokia baudžiamoji atsakomybė už darbų saugos teisės normų pažeidimus: „Asmeniui, kuris pažeidžia kontrolės ir priežiūros įstatymų reikalavimus, kurie nustato darbų prevenciją ir techninę saugą, kai įgaliojimas yra suteiktas įmonės vadovo, institucijos arba organizacijos, arba kito asmens atsakingo už darbų saugą sutikimu, ir jei tokio pažeidimo pasėkoje asmuo buvo sužeistas, sužalota asmens sveikata arba asmuo laikinai neteko darbingumo – taikoma bausmė: laisvės netekimas ne daugiau kaip dvejiems metams, arba areštas, arba bauda neviršijanti 40 minimalių mėnesinių atlyginimų, pritaikant arba nepritaikant darbo apribojimą (negalėjimą atlikti tam tikrų specialių pareigų) ne daugiau kaip penkis metus. Asmeniui, kuris įvykdo tokį patį nusikaltimą, kurio pasėkoje asmuo mirė arba keltas asmenų buvo sužaloti – taikoma bausmė: laisvės netekimas ne daugiau kaip aštuoneriems metams, pritaikant arba nepritaikant darbo apribojimą (negalėjimą atlikti tam tikrų specialių pareigų) nedaugiau kaip penkis metus [28].

Išanalizavus Lietuvos bei Latvijos baudžiamąją atsakomybę, galime daryti išvadą, jog Latvijos įstatymai nustato daug griežtesnę baudžiamąją atsakomybę už darbų saugos norminių teisės aktų nesilaikymą.

Didžiojoje Britanijoje 1974 Sveikatos ir Saugos Darbe Aktas (toliau - Aktas), 33 straipsnis numato pažeidimus ir maksimalias bausmes už sveikatos ir saugos teisės aktų pažeidimus.

Nesilaikyti pagerinimo nurodymų ar uždraudimo įspėjimų, arba teismo priemonių įsakymo, vadovaujantis Akto 21, 22 ir 42 straipsniais - Žemesniojo teismo maksimali bausmė - bauda 20 000 svarų sterlingų arba 6 mėnesiai laisvės atėmimo. Aukštesniojo teismo maksimali bausmė - neriboto dydžio bauda arba 2 metai laisvės atėmimo.

Akto 2-6 straipsnių, kurie numato pagrindines darbdavių, save pačius įdarbinančių asmenų, gamintojų ir tiekėjų pareigas apsaugoti darbuotojų ir visuomenės narių, kurie

gali būti paveikti darbo veiklos, sveikatą ir saugą, pažeidimas - Žemesniojo teismo maksimali bausmė - bauda 20 000 svarų sterlingų, Aukštesniojo teismo maksimali bausmė - neriboto dydžio bauda.

Kiti Akto straipsnių pažeidimai ir tiesiogiai su šiais straipsniais susijusių statutinių reikalavimų, kurie apima sveikatos ir saugos reikalavimus, pažeidimai numato bausmes - Žemesniojo teismo maksimali bausmė - bauda 5000 svarų sterlingų, Aukštesniojo teismo maksimali bausmė - neriboto dydžio bauda [36].

Pateiksiu pavyzdį, kokiais atvejais taikoma aukščiau nurodyta atsakomybė darbdaviui. Moteris, fermos darbuotoja gavo du stiprius elektros smūgius tuo metu kai motorinis įrenginys, naudojamas perkelti kiaulių gardus, prisilietė prie aukštos įtampos laidų. Moteris fermoje dirbo mažiau nei vienerius metus ir jos apmokymams ir instruktavimui buvo skirtos tik kelios minutės. Instruktavimą pravedė šešiolikos metų berniukas, kuris taip pat buvo neapmokytas dirbti su šiuo įrenginiu. Ji taip pat negavo jokios informacijos arba nurodymų dėl aukštos įtampos pavojaus. Moteris buvo sužalota sveikatai pavojingu būdu, ko pasėkoje visiškai neteko darbingumo. Darbdavys, kuris ją įdarbino, žinojo jog ji buvo neapmokyta ir asmeniškai moterį instruktavo kaip naudotis įrenginiu. Direktorius buvo nuteistas Karališkajame Teisme. Direktoriumi buvo pateikti penki kaltinimai, jis gavo kelias baudas, kurios viso sudarė 40 000 svarų sterlingų, ir buvo priteista padengti 22 000 svarų sterlingų HSE teismo išlaidų.

Kitu atveju 2004 m. vasarį HSE tyrė nelaimingą atsitikimą darbe, kurio metu statybininkas J.L. nukrito iš didelio aukščio ir mirtinai susižalojo. J.L. dirbo name Londone, kuris tuo metu buvo rekonstruojamas. Centrinė skylė buvo padaryta tarp aukštų tam, kad statybines medžiagas būtų galima kelti tarp aukštų. Nebuvo jokių skylės krašto apsaugų, ko pasėkoje J.L. nukrito iš ketvirto į pirmą aukštą. Jis patyrė daugelį sužalojimų nuo kurių ligoninėje mirė. Kompanija įdarbinusi J.L. buvo nuteista pagal 1974 metų Sveikatos ir saugos akto 2 straipsnį ir pagal Konstruktijų taisykles. Nuosavybės partneriai, kurie buvo įpareigoti prižiūrėti statybos darbus buvo nuteisti pagal Konstruktijų taisykles ir vienu atveju pagal 1974 metų Sveikatos ir saugos akto 3 straipsnį. Karališkajame Teisme rangovas buvo nubaustas 15 000 svarų sterlingų bauda ir jam buvo priteista padengti 15 000 svarų sterlingų teismo išlaidų. Partneriai buvo nubausti 85 000 svarų sterlingų bauda ir jiems buvo priteista padengti 35 000 svarų sterlingų teismo išlaidų [74].

Išvados

1. Išanalizavus Lietuvos bei kitų valstybių (Latvijos, Didžiosios Britanijos) nelaimingų atsitikimų darbe reglamentavimo raidą galima teigti, kad Lietuvoje nelaimingų atsitikimų darbe sąvoka yra pakankamai išplėtotą. Tai užtikrina palankesnę darbuotojų teisių gynybą įvykus nelaimingam atsitikimui, palyginti su kitomis valstybėmis. Teisės aktuose įtvirtinti konkretūs nelaimingo atsitikimo požymiai sudaro sąlygas efektyvesniam jų tyrimo procesui, jis nėra vilkinamas. Iš kitos pusės, Didžiojoje Britanijoje paplitęs praktinis interpretavimas turi savo privalumų, nes leidžia pakankamai plačiai išanalizuoti nelaimingą atsitikimą.

2. Tiriant nelaimingą atsitikimą svarbu identifikuoti darbo vietą ir įvertinti jos pakitimus, gauti iš darbdavio dokumentus, susijusius su įvykio vietos pakeitimu. Tikslinga būtų nustatyti konkrečius nelaimingo atsitikimo darbe tyrimo pratęsimo terminus, kurie leistų išsamiau išnagrinėti įvykio aplinkybes. Toks apibrėžtumo nebuvimas gali pažeisti darbuotojų teises, nes tyrimas gali neapibrėžtai užsitęsti.

3. Pasitaiko atvejų, kai nelaimingą atsitikimą tyrusių inspektorių išvados būna nepilnos, neišsamios. Tai sudaro prielaidas darbdaviams kreiptis į teismą, vilkinti nelaimingo atsitikimo tyrimą, to pasekoje prevencinių priemonių taikymas atidedamas.

4. Teisinėje literatūroje dažnai nagrinėjama ir akcentuojama darbuotojų materialinė atsakomybė, tuo tarpu darbdavių materialinei atsakomybei, kylančiai iš teisinių darbo santykių, skiriama mažiau dėmesio. Darbdavių materialinė atsakomybė dažniausiai nagrinėjama darbuotojo sveikatos sužalojimo atvejais. Paprastai per mažai akcentuojama, kad yra ir kitos atsakomybės atsiradimo formos. Šis faktas iš dalies lemia tai, kad Lietuvos įstatymuose nebuvo sistemiškai reglamentuotas darbdavių materialinės atsakomybės klausimas, nebuvo pabrėžiami pagrindiniai principai.

5. Nagrinėjant darbdavių administracinę atsakomybę, įvykus nelaimingam atsitikimui darbe, dažniausiai darbdaviai imasi konkrečių veiksnių nelaimingo atsitikimo pėdsakams paslėpti, įkalbinėja nukentėjusįjį nesikreipti į valstybines institucijas. Dažnai darbdaviai pavėluotai praneša apie nelaimingą atsitikimą darbe, arba nesilaiko nustatytų terminų nelaimingam atsitikimui darbe iširti. Dėl to nukenčia darbuotojų interesai, bei apsunkinamas valstybinių institucijų darbas. Nors darbdaviai suvokia, kad gali būti patraukti administracinė atsakomybė, bet dėl nepakankamai griežtų nuobaudų nutaria rizikuoti siekdami išvengti administracinės atsakomybės dėl įvykusio nelaimingo atsitikimo darbe. Todėl, mano nuomone, būtina griežtinti darbdavio administracinę

atsakomybę už nelaimingo atsitikimo darbe nuslėpimą bei už nustatytos pranešimo ar ištyrimo tvarkos pažeidimus.

6. Siekiant patobulinti teisės normas, reglamentuojančias saugią darbuotojų darbo aplinką bei garantuojančias darbuotojų interesų apsaugą būtų tikslinga tobulinti darbo saugos ir sveikatos teisinę bazę, atsižvelgiant į tyrimo metu nustatytas galiojančių teisės aktų spragas, parengti teisės aktus, reglamentuojančius profesinės rizikos vertinimą, gerinti teisės aktų įgyvendinimą, ypač per inspektavimo ir priežiūros gerinimą, per konsultacijų ir patarimų teikimą verslo atstovams, ypač mažoms ir vidutinėms įmonėms. Tai turėtų sumažinti nelaimingų atsitikimų darbe skaičių.

Santrauka

Nelaimingo atsitikimo darbe sąvoka - įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka ištirtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Įvykis darbe, kai darbuotojas mirė dėl ligos, nesusijusios su darbu, nepriskiriamas prie nelaimingo atsitikimo darbe.

Nelaimingus atsitikimus darbe galima klasifikuoti pagal nukentėjusiųjų skaičių į pavienius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria vienas darbuotojas, ir grupinius nelaimingus atsitikimus darbe, kai traumą patiria daugiau negu vienas darbuotojas. Taip nelaimingi atsitikimai darbe pagal ryšį su darbu gali būti klasifikuojami į susijusius su darbu – tai būtų įvykiai, kuriuos ištyrus nustatoma, kad jis įvyko atliekant darbo sutartimi sulygtą darbą ar kitą darbdavio pavestą ar su darbdavio žinia atliekamą darbą arba vykstant į darbą ar iš darbo. Prie nelaimingų atsitikimų, nesusijusių su darbu priskiriami įvykiai, kuriuos ištyrus nustatoma, kad nukentėjusysis patyrė traumą ar mirė norėdamas nusižudyti ar susižaloti; kai prieš jį buvo panaudotas smurtas, jeigu smurto aplinkybės ir motyvai nesusiję su darbu; kai darė nusikalstamą veiką; kai savavališkai (be darbdavio žinios) dirbo sau (savo interesais). Nelaimingų atsitikimų tyrimą reglamentuoja LRV 2001 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 748 patvirtinti „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai“. Ištyrus nelaimingus atsitikimus, susijusius su darbu, surašomas N-1 arba N-2 formos aktai: nelaimingo atsitikimo darbe aktas pagal N-1 formą ir nelaimingo atsitikimo kelyje į darbą/ iš darbo aktas pagal N-2 formą. Darbų saugos įstatyme numatyta, jog darbdavio pareiga yra sudaryti darbuotojams saugias ir sveikatai nekenksmingas darbo sąlygas visais su darbu susijusiais aspektais. Visi nelaimingi atsitikimai darbe privalo būti ištirti, tyrimo rezultatai užrašyti nustatytoje tyrimo formoje ir įvesti į apskaitą vadovaujantis Nuostatais. Lietuvoje lengvus nelaimingus atsitikimus darbe tiria darbdavio įsakymu ar kitu juridiniu dokumentu skirta dvišalė komisija. Sunkius nelaimingus atsitikimus darbe, mirtinus nelaimingus atsitikimus darbe tiria VDI, dalyvaujant darbdavio atstovui ir darbuotojų atstovui saugai ir sveikatai

Įvykus nelaimingam atsitikimui darbe ir esant pažeidimui, taikoma materialioji, administracinė, baudžiamoji atsakomybė. Kai nelaimingas atsitikimas darbe įvyksta dėl darbdavio kaltės – taikoma materialinė atsakomybė. Administracinę atsakomybę numato ATPK. Juose nustatomos bauda darbdaviams, pareigūnams ir darbuotojams už darbo įstatymo ir norminių darbo saugos aktų pažeidimą, nuslėptą nelaimingą atsitikimą, nustatytos pranešimo tvarkos nesilaikymą, trukdymą darbo inspektorių darbu. Baudžiamąją atsakomybę numato Baudžiamasis kodeksas, tačiau jis retai inkriminuojamas.

Accidents at work. Theory, practice, problems

Summary

The concept of the accident at work – it is the accident at work included traffic accidents in working time, investigated according the procedure and recognized as accident at work, which result the injury of the employee (light, heavy and dead). The accident when the employee dies due to the disease which is not related with work is not assigned to accidents at work.

Accidents at work can be classified according the number of injured persons accidents at work are classified into individual accidents when the one person is injured and sectional accidents when more then one person is injured. According to the relation with work – related with work – accident, when after investigation it is determined that the accident happened performing the appointed job or going to the work or from work, and the accident which is not related with work. The investigation of the accidents at work is regulated according the rules of investigation of accidents at work and accounting No. 748 confirmed in 2001 June 19th by the Government. The accidents that are happened to the persons working according the working agreement, officials which work in the state, municipality institutions and other persons that are insured with insurance of the accidents at work are investigated according this regulation. After investigation of the accidents at work related with work the forms N-1 and N-2 are written: the form of the accident at work N-1 and the form of accident happened going to work or from work.

All accidents at work must be investigated, the results of investigation written down to the necessary form of investigation and registered according to the rules of investigation of accidents at work and accounting. The light accidents at work are investigated by the bilateral commission prescribed by the employer. Heavy accidents at work and the death accidents are investigated by the State Labour Inspectorate assisting the health and safety representative of the employer and employees.

When the accident at work takes place and there is a breach the material, administrative and criminal liability is applied. When the accident happens due to employee fault – the material liability is applied. Administrative liability is determined in the Code of the breaches of administrative rights. The code provides the penalties against the employers which breaches the labour safety and healthy laws, withholds the accident at work, and disturbs the work of the investigation. The criminal liability is determined in the Criminal Code, but it is used seldom.

Literatūra:

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 70-3170.
3. Baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 74-3423.
4. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas // Valstybės žinios. 2003, Nr. 102-4585.
5. Lietuvos Respublikos Darbo kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 64-2569.
6. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3, 6, 24 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas // Valstybės žinios. 2001, Nr. 55-1946.
7. Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 74-2262.
8. Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 89-2741.
9. Lietuvos Respublikos Žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000-11-17, Nr.99.
10. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000.
11. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 3 straipsnio pakeitimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 95-2969.
12. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999, Nr. 110-3207.
13. Lietuvos Respublikos žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. [1997, Nr.67-1656](#).
14. Žmonių saugos darbe įstatymas // Valstybės žinios. 1993 12 20, Nr. 35-734.
15. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985, Nr. 1-1.
16. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-08-17 nutarimas Nr. 894 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 25 d. nutarimo Nr. 86 "Dėl Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatų patvirtinimo" pakeitimo” // Valstybės žinios. 2005 08 20, Nr. 101-3743.

17. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004-09-02 nutarimas Nr. 1118 „Nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatai“ // Valstybės žinios. [2004, Nr.136-4945](#).
18. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002-09-03 nutarimas Nr. 1386 „Dėl potencialiai pavojingų įrenginių ir pavojingų darbų (gamybos procesu) sąrašų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 87-3751.
19. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymas "Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos nuostatų patvirtinimo" // Valstybės žinios. 2004, Nr. 29-936.
20. LR socialinės apsaugos ir darbo ministro ir sveikatos apsaugos ministro 2003-11-27 įsakymas Nr. A1-186/V-694 „Dėl įmonių darbuotojų saugos ir sveikatos tarnybų pavyzdinių nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 114-5144.
21. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001-07-18 įsakymas Nr. 397 “Dėl sunkių traumų klasifikacinių požymių” // Valstybės žinios. 2001, Nr. 64-2377.
22. Statistikos departamento prie LRV generalinio direktoriaus 1999-10-05 įsakymas Nr. 74 „Dėl ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriaus“ // Valstybės žinios. 1999, Nr. 87-2582.
23. Lietuvos respublikos vyriausiojo darbo inspektoriaus įsakymas Nr. 2004-01-13 Nr. 1-12 „Dėl Ekspertizių skyrimo tiriant nelaimingus atsitikimus darbe ir profesines ligas tvarkos“ // Valstybės žinios. [2004, Nr.10-291](#).
24. Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004-04-22 įsakymas Nr. 1-108 „Dėl Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos darbo reglamento patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 80-2860.
25. Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2004-10-18 įsakymas Nr. 1-285 „Dėl Nelaimingų atsitikimų tyrimo dokumentų tvarkymo, pranešimų ir nelaimingų atsitikimų darbe registravimo bei analizės metodinių nurodymų tvirtinimo“ // Valstybės žinios. [2004, Nr.156-5719](#).
26. LR vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2003-11-04 nutarimas Nr. 1-274 „Dėl avarijos AB „Ukmergės gelžbetonis“ padarinių ir priemonių nelaimingiems atsitikimams išvengti“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 106-4776.
27. Vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus 2002-02-07 d. įsakymas Nr. 31 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe nagrinėjimo Valstybinėje darbo inspekcijoje taisyklių tvirtinimo” // Valstybės žinios. [2002, Nr.22-848](#).

28. The Criminal Law of Latvia - with amendments to 26.05.2005.
29. State Labour Inspection Law of Latvia- with amendments to 19.06.2003.
30. Labour protection law of Latvia. This Law has been adopted by the Saeima on 20 June 2001.
31. Labour law of Latvija. This Law has been adopted by the Saeima on 20 June 2001.
32. Labour law of Latvia with amendments in 2002-12-12, 2004-01-22, 2004-04-22.
33. Law On Compulsory Social Insurance in Respect of Accidents at Work and Occupational Diseases - with amendments to 23.11.2000. – Latvia.
34. Republic of Latvia Cabinet Regulation No. 585 Adopted 9 August 2005 Procedures for Investigation and Registration of Accidents at Work Issued pursuant to Section 13, Paragraph one of the Labour Protection Law Cabinet Regulation No. 470 of 22 December 1998.
35. Reporting of injuries, diseases and dangerous occurrences regulations 1995 (UK).
36. Health and Safety at Work etc. Act 1974, UK.

Specialioji literatūra:

37. Aukščiausiojo Teismo Senato 1997-10-16 nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika, 1997. Nr. 6.
38. Aukščiausiojo Teismo Senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika, 1997. Nr. 5/6.
39. Autorių kolektyvas [sudarytojas J. Prapiestis]. Namų advokatas. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
40. Baudžiamoji teisė. Specialioji dalis. II papildymas leidimas. I knyga. Vilnius, Eugrimas, Vilnius, 2001.
41. Bagdanskas T. Darbdavio materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. Jurisprudencija, 2003 (32).
42. Benetis P. Darbo teisė. Klaipėdos universiteto leidykla, Klaipėda, 2005.
43. Dambrauskas A., Nekrašas V., Nekrošius I.. Darbo teisė. Mintis, Vilnius, 1990.
44. Davidavičius H. Darbo įstatymų komentaras. Straipsnių rinkinys (Antras papildytas leidimas) 2001, „Spindulys“, Vilnius.

45. Darbo teisė, Oficialių dokumentų tekstai su pakeitimais ir papildymais iki 2003m. rugsėjo 1 d. Vilnius, "Mūsų saulužė", 2003.
46. Darbo teisė, teisės aktų rinkinys iki 2000 m. sausio 7 d. Vilnius, UAB „Teisės informacija“, 2000.
47. Lietuvos TSR darbo įstatymų kodeksas. 1972 m. birželio 1 d. – Vilnius: Teisingumo ministerijos leidykla, 1989. Nr. VII–526.
48. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras, Bendroji dalis (1-98 straipsniai), Teisinės informacijos centras, Vilnius, 2004.
49. Lietuvos Respublikos darbo kodekso komentaras. III dalis. Individualūs darbo santykiai. II tomas, Justitia, Vilnius, 2004.
50. Lietuvos teismų praktika: apžvalgos, konsultacijos, nutarimai, sprendimai, nutartys: civilinė teisė ir civilinis procesas. 1991 m. sausio 17 d.–2000 m. birželio 16 d. 3-asis papild. leid. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2000.
51. Macijauskienė R. Materialinės atsakomybės problemos darbo teisėje. Mokomasis leidinys, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.
52. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995. P.188.
53. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2001, P. 391.
54. Nekrašas V. Darbininkų ir tarnautojų materialinė atsakomybė. Vilnius: Mintis, 1984.
55. Nekrašas V. Materialinės atsakomybės subjektai: VU, mokslo darbai // Teisė. 1999. Nr. 33(1).
56. Nelaimingi atsitikimai Lietuvos Respublikos įmonėse 2000-2003 metais, VDI, 2004, Vilnius
57. Nelaimingi atsitikimai Lietuvos Respublikos statybose įmonėse 2000-2004 metais, VDI, 2005, Vilnius
58. Ramonas Z., Čikotienė D. Žmonių sauga. Šiaulių universitetas, VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, 2003.
59. Tartilas J. Darbuotojų saugos ir sveikatos teisinis reglamentavimas. Mokomasis leidinys, Lietuvos teisės universitetas, Vilnius, 2003.
60. Tiažkijus V., Petravičius R., Bužinskas G. Darbo teisė. Justitia, Vilnius, 1999.
61. Tiažkijus V. Darbo teisė: teorija ir praktika, I tomas, Justitia Vilnius 2005.
62. Deakin S.; Johnston A.; Markesinis. Tort Law. Oxford: Clarendon Press, 2003, P. 567.

63. I.T.Smith, G.H.Tomas. Industrial law. 8 edition, Lexis Nexis™ UK, 2003.
64. The civil law of Latvia. Translation and terminology center, 2001.
65. Guidance – What is RIDDOR?
66. Leaflet “RIDDOR”, printed and published by Health and Safety Executive, first published 4/99. Reprinted 6/04.
67. The reporting of injuries, diseases and dangerous occurrences regulations 1995: guidance for employers in the healthcare sector.
68. Zinotajs, 2004-05-13, No.9, p. 59-61. Latvia.
69. Work-related deaths, investigator guidance.
70. Work-related deaths, a protocol for liaison.
71. http://www.av.se/dokument/blanketter/fkf_9238.pdf
72. http://www.av.se/dokument/inenglish/reports/2000_16.pdf
73. <http://www.av.se/inenglish/forms/>
74. <http://www.hse.gov.uk>
75. <http://www.hse.gov.uk/airtransport/riddor.htm>
76. <http://www.hse.gov.uk/enforce/investigators.pdf>
77. <http://www.hse.gov.uk/enforce/off0405/off0405.pdf>
78. <http://www.hse.gov.uk/pubns/misc491.pdf>
79. <http://www.hse.gov.uk/pubns/ohsingb.pdf>
80. <http://www.leighday.co.uk/cat.asp?cat=845>
81. <http://www.leighday.co.uk/doc.asp?cat=913&doc=778>
82. <http://www.leighday.co.uk/doc.asp?cat=1004&doc=547>
83. <http://www.osha.eu.int/OSHA>
84. <http://osha.lv/index.stm>
85. http://osha.vdi.lt/default.asp?lang=lt&topic=welcome#_top
86. <http://uk.osha.eu.int/>
87. <http://vdi.lt>

Praktinė medžiaga:

88. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinėje byloje Nr. 3 K-3-27/2006 m.
89. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-164/2005 m.
90. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-585/2004 m.
91. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-564/2004 m.
92. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-294/2004 m.

93. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-210/2004 m.
94. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-7-1115/2003 m.
95. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-982/2003 m.
96. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-1049/2003 m.
97. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinėje byloje Nr. 3K-3-844/2003 m.
98. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2003-09-16 Baudžiamojoje byloje Nr. 2K-531/2003.
99. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegija 1999-03-30 kasacinėje byloje Nr. 2K-141/1999.
100. LAT CBS teisėjų kolegijos 1998-10-28 nutartis c.b. G.Milčiukienė v. UAB „Antriniai metalai“, Nr. 3K-69/98.
101. Įstatymų projektų Reg. Nr. IXP-2606, IXP-2607, IXP-2608 2003-05-29 aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 176, 180, 181, 190, 212, 249 ir 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 151, 168, 186, 276 ir 407 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projekto ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, patvirtinto 2000 m. rugsėjo 26 d. įstatymu Nr. VIII-1968, Baudžiamojo proceso kodekso, patvirtinto 2002 m. kovo 14 d. įstatymu Nr. IX-785, ir Bausmių vykdymo kodekso, patvirtinto 2002 m. birželio 27 d. įstatymu Nr. IX-994, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymo 4, 5, 10 straipsnių pakeitimo, Įstatymo papildymo 10¹ straipsniu bei 14 ir 45 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto.
102. Lietuvos Respublikos Seimas, Socialinių reikalų ir darbo komitetas. Komiteto išvada Žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymo projektui. 2000 10 11. Nr.4(186).
103. Lietuvos Respublikos Seimas, Teisės departamento išvada Žmonių saugos darbe įstatymo pakeitimo įstatymo projektui. 2000 10 16. Nr. P-2921(2)
104. Lietuvos Respublikos Seimas, Teisės ir teisėtvarkos komiteto išvada Baudžiamojo kodekso 139, 140, 176, 180, 181, 190, 201, 212, 249, 281 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo projektui; 2003 m. birželio 18 d. Nr.
105. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-097-100, 2006-03-21 Kauno AB „Karigė“.
106. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-35, 2004-01-23 AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialo Vilniaus elektros tinklai“.

107. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-183, 2005-05-10 “Lukšių žemės ūkio bendrovė”.
108. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-176, 2005-05-05 AB „Rokiškio grūdai”.
109. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-314, 2005-08-16 UAB „Stogų vertikalė”.
110. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-439, 2005-10-25 UAB „Elvora”.
111. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-215, 2005-10-26 UAB “Plienas”.
112. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-35, 2004-11-23 AB „Rytų skirstomųjų tinklų filialo Vilniaus elektros tinklai”.
113. Lietuvos valstybinė darbo inspekcija, Byla Nr. AK-71, 2004-04-29 UAB “Kitron”.